NARRATIONES RERVM INDICARVM EX LITTERIS PATRVM SOCIETATIS IESV desumptæ, ac ex Italico sermone in Latinum traductæ.

Interprete GVLIELMO HVYSMANNO *I. V. Licentiato & lingua Latina in Collegio Buslidiano Trilingui, in Academia Louaniensi publico professore.*

LOVANII,
Ex officina Ioan. Masij, sub viridi Cruce.
M. D. LXXXIX.

CENSVRA.

Has rerum Indicarum narrationes, ex Italico, à doctissimo iurium Licentiato Gulielmo Huysmanno, Latinè redditas, magno cum fructu in lucem mitti posse iudico. Hac 22. Iunij. 1589.

H. CVYCKIVS.
Pontificius & Regius librorum Censor.

Pia hæc sanctorum hominum studia, grauesque in propagando Christi Euangelio labores ad ædificationem fidelium vtiliter excudi posse censeo.

IOANNES CLARIVS
sacræ Theol. Doctor.

R^dis. IN CHRISTO PATRIBVS. P. RECTORI, PROfessoribus Sacræ Theologiæ & Studiosis Collegij Societatis IESV in alma Vniuersitate Louaniensi, felicitatem & perpetuam salutem precatur GVLIELMVS Huysmannus Antuerpiensis, publicus in Collegio Buslidiano Trilingui latinæ linguæ Professor.

NTER *diuersa diuersorum hominum studia, quibus addicti tempus omne ætatémque omnem traducũt, optimè semper illi & sibi, & posteritati consuluère, qui vanis ac inanibus, etsi primo aspectu iucundis neglectis, seriis se grauibusq́; studiis manciparuntː Quos inter primum honoris ac vera laudis locum iure suo sibi vendicant; qui commodis suis posthabitis, omni studio & industria aliorum commodis solicitè inuigilant. Commoda vero ista pro temporum diuersa ratione metiri necesse est, laborandumq́; vnicuique pro viribus vt temporis, in quod ipse incidit ratione diligenter excussa, ad id labores suos destinet, quod ad Dei maiorem gloriam proximiq́; salutem maximè pertinere iudicabit; Vt quod in vniuersa mundana machina æternâ administratione Deum ipsum facere ex operibus eius cognoscimus; idipsum nos quoq́; quantũ humanarum*

virium modulus patitur, imitando præstare conemur. Ille enim Regnorum Imperiorumq́ ortum ac interitum rerumq́ omnium mutationes ac varios vicissitudinum casus, æterna prouidentia lumine contuens, singulis fermè ætatibus, modo hos modo illos vita, sententia, morum, animorumq́ varietate quadam conspicuos & idoneos excitat, per quos tanquam instrumenta opportuna quæ fieri voluit & futura præuidit commodè perficiantur. Vult à paruis initijs ad summum honoris potentiaq́ fastigium regnum aliquod vel prouinciam assurgere? eos Reges eosq́ gubernatores suscitat, quorum armis ac iusta administratione, eô magnitudinis amplitudinisq́ aliquãdo queat excrescere. Vult rursus (vti nihil sub Sole diuturnum ac stabile) vrbes atque respublicas à florenti statu & culmine illo deijcere? En tibi parata impiorum regum tyrannis quorum auaritia, ambitione, impotentia ac scelere, omnia corruant atq́ vastentur. Traducturus D. Deus in Ægyptum posteritatem Patriarchæ Iacob, Iosephum in illum finem multo ante præmisit: Eandem à duro seruitutis iugo liberaturus, Mosen tanta rei ministrum futurum maturè sibi delegit. Romanũ imperium quod iustissimorum fortissimorumq́ Regum, Consulum, Imperatorumq́ armis ac legibus ad gloriæ dignitatisq́ supremum apicem perduxerat; eorundem iniquitate, scelere ac flagitijs, neglectis legibus in interitum præceps deturbauit. Quemadmodum ergo Deus futuros casus præuidens ad eos vel promouẽdos vel auertendos, in promptu semper habuit vel stimulos vel impedimenta; sic æquum est homines cunctos quidem,

ſed illos maximè qui rationis & orationis vſu cæteris anteire videntur, & qui ſtudio, labore ac induſtria quamplurimis prodeſſe volunt; ante omnia ſolicitè exquirere ac indagare, qua in re vel promouenda ſi bona ſit, vel perturbanda ſi impia, vtiliſſimè operam ſuam collocare poſſint. Ignatius Loyolaus Ordinis veſtri primus inſtitutor, cum à caducis ac momentaneis rebus animum ad ſublimiorem ſtabilioremq́ contemplationem Dei ſingulari beneficio traduxiſſet; duo (quorum tamen vnum ex altero pendet) ſibi propoſuiſſe videtur, ad quæ donec vixit, cogitatus ac labores omnes magna cura ac ſedulitate direxit; Vt nimirum Chriſti fidem ac religionem quantum diuino fretus auxilio eniti poterat ampliaret, & prauorum hæreticorum inſidias detegeret, noxios conatus perfringeret, peſtifera dogmata refutando conuelleret. Rectè quidem & ſapienter hoc ab eo cogitatum. ſed fruſtrà, niſi rationes illas ſimul iniuiſſet, quibus quod meditabatur ad optatum finem perduceret. Has illi diuina bonitas ſuggeſſit, meo ſanè iudicio tam accommodatas quam quæ maximè. Nam poſtquam litterarũ ſtudia in iuuentutis primæuo flore vel neglecta omnino, vel guſtata tenuiter, multo ſudore reſumpſiſſet; ſanctiſſimi inſtituti conſilijq́ ſui ſocios aliquot delegit, quibus cum ad caput orbis vrbem & Sanctorum Apoſtolorum ſancta limina contendit, & ſummo Chriſti in terris vicario Pontifici Maximo arcanum aperuit. quod cum ad Dei immortalis honorem & catholicæ fidei propagationem, ad hæreticorum euerſionem ac gentilium conuerſionem tendere facilè prudentiſſimus

Pontifex perspexisset; ratum habuit & Apostolica sanctione maximè opportuno tempore firmauit. Cum enim humanæ salutis hostis Lutherum damnato dogmate omnia perturbantem, ac velut aprum infestissimum catholicæ Ecclesiæ vineam deuastantem concitasset; misericors Deus Ignatium fortissimum constantissimumq; athletam, qui cum socijs pestiferos impij Apostatæ conatus strenuè reprimeret, sponsæ suæ donauit. Accepta itaque à Christi summo Vicario authoritate facere & docere Christi exemplo incepit, tam felici noui Ordinis successu, vt qui ante annos plus minus quinquaginta adhuc esset ignotus, iam ad triginta & amplius Prouincias peruaserit, cumq; nostro mundo contineri amplius nõ posset, ad noui orbis amplissimas Prouincias per tot terræ marisq; tractus penetrârit. Tanti viri vos estis filij, tamq; frugiferæ arboris rami. Huius amplexi Ordinem eundẽ quem Magister vester, vos quoq; vobis scopũ præfixistis, ad illius mores vestros mores ac vitam omnem cõponitis; atq; suauissimum plurimarũ virtutum odorem verbo & exẽplo passim emittitis, non in Europâ tantum, sed per omnes omnino Christiani orbis regiones, maximeq; per Indiam tam quæ ad Orientem quàm quæ ad Occidẽtem protenditur. vbi quanto cum fructu in vera fide imbuendis hominibus (quod omniũ operum quæ à Christiano homine præstantur, est longè maximũ Deoq; gratissimum) versati hactenus fuerint, ac etiamnum hodie vestræ familiæ homines versentur; constans fama ac creberrimi istinc allati rumores testantur. Ego vero non id auribus accepi tantum, sed superiori-

rioribus annis Mediolani Insubrorum hisce oculis vidi; cum Iaponicorum Regum filij ac nepotes Roma reuersi vbi tanquam legitimi Ecclesiæ Catholicæ ac Apostolicæ filij Pontifici Maximo obedientiam exhibuerant, in Iaponiam patriam reditum pararent. Idipsum litteræ quædam ad Rdum. Patrem Ordinis vestri Generalē Romam transmissæ ac inde huc Italico idiomate excusæ, perlatæ non obscurè loquuntur, quas cum ego etiam non sine maxima iucunditate legissem, amicorū rogatu me induci non difficulter passus sum, vt ad communē multorum qui Italicè nesciunt oblectationem eas latinitate donarem, quod eò feci lubentius, quô cognitione omnium narrationes illæ digniores videbantur. Quàm verò feliciter id ipsum præstitum à nobis fuerit, vtriusque linguæ peritis iudicandum relinquo. Equidem amicis gratificari volui, etsi temerario magis (vt vereor) quàm prudenti conatu; quippe qui nominis mei ac famæ periculo alijs placere non recusarim. Quod etsi amoris non ficti maximum sit indicium, tutius tamen me facturum existimaui, si contra quorundam obtrectationes patrocinium aliquod quærerem. De quo cum anxius mecum dispicerem, argumenti ac subiectæ materiæ ratio patronum obtulit. Cum enim quæ opusculo hoc continentur, ex litteris Patrum Societatis IESV *qui in Indica ista vinea tam strennuè tantoq; cum fructu allaborāt desumpta sint, ac fideliter interpretata: quibus id obsecro potiori iure dedicandū videatur quā ipsis Patribus? neq; vni ex ipsis ad quē quæ hic referuntur magis spectare videantur quā ad cæteros, sed toti Collegio. Cū enim vna ac eadē*

sit omnium vocatio, omnibus fœtum hunc nostrum commendare visum fuit, neque id leuibus (vt opinor) aut futilibus de causis. Cùm enim, vt dicere cœperamus, exortam ante annos aliquot diuersarum hæresum tempestatem horum maximè ministerio sedare diuinæ prouidentiæ placuerit (sicut & alijs Ecclesiæ Catholicæ laboribus aliorum Ordinum sacrorum institutione benignissimus Deus patrum nostrorum memoria succurrit) non insulsè facturum me existimaui, si qui vt professione coniuncti ita labore ac solicitudine in fidei Catholicæ conseruatione & ampliatione pares sunt, in huius opellæ quoque nuncupatione coniungerem, quorum conatus & studia florentissima Belgicæ collegia loquuntur. Imprimis indubitatam fidem verbis meis facit in hac alma Vniuersitate Louaniensi excitatum olim, postea tamen temporum iniquitate concussum nonnihil, nunc iterum lætiore successu instauratum Theologiæ Seminarium, cuius plantaria vberes & copiosos fructus propediem pollicentur. Siquidem cum exacta venerandæ huius Facultatis Theologicæ Doctorum industriâ, cum Pastorum, concionatorum, reliquorumq; in hoc stadio currentium sudore coniunctis desideriis & operis eorum; multo certè facilior de Catholicæ religionis hostibus victoria futura est. Quandoquidem (qui Seminariorum finis est) præclara indole adolescentes ac viri, humanioribus litteris ac philosophiæ præceptis egregiè instructi, solida totius diuinæ sapientiæ fundamenta interim iaciunt, & in penum quandam doctrinæ atque scientiæ diligenter recondunt, quæ ad commu-

nem

nem plurimorum vtilitatem liberaliter postea depromant. In hæreticorum confutatione acres ac vehementes, in moribus hominum efformandis soliciti, in anxijs conscientijs consolandis prudentes. Absit verbis adulatio. Non minora iam propemodum ab Ordinis vestri sectatoribus in Europa, ac maximè in Gallia, Germania, ac Belgio nostro, quàm in latè diffusis Indorum populis præstantur. Facilius namque est infideles ad Euangelicam veritatem adducere, præsertim quando ad eos accessus patet, quàm hæreticos qui obfirmato animo ab agnitâ semel veritate recesserunt, discussis errorum tenebris ad eandem reducere. Quod prudenter obseruans Inuictissimus ac maximè Catholicus Hispaniarum Rex, sicuti in Hispaniæ ac Italiæ locis plerisque, ita in hoc etiam publico studio Louaniensi Seminarium Regio sumptu instituendum curauit; in quo Pastores nouelli tanquam recentes surculi paulatim accrescant, vt in Ecclesiæ renascentis defensionem contra prauos pestiferósque hæreticorum insultus aliquando coalescant. Idq; eo nunc succedit felicius, quo fideliori pastori gregis cura commendata est. Quid enim non molitur, non tentat, non aggreditur Illis ac Rmus Dominus D. Ioannes à Stryen Episcopus Middelburgensis, qui quod Zelandicâ perseuerante rebellione ac hæresi pastorali cura sua commissis gregibus vti fidelis pastor praire non potest; aliundè oblatis accitisq; ouibus neutiquam mercenaria solicitudine præest. Quæ cum ita sint, quis Belgicam Ecclesiam suo aliquando nitori restituendam esse desperet? Non deerit

pijs conatibus misericors Deus qui, quæ ad nominis sui gloriam occœpistis, ad optatum finem cum maximo Christianæ fidei incremento aliquando perducet. Valete P.P. R^di, ac Huysmannum vestrum patrocinio vestro confidentem contra maleuolorum hominum morsus præsentem ac absentem defendite.

Louanij ex Collegio nostro Buslidiano Trilingui, Anno reparatæ salutis 1589 decimo sexto Calend. Iulij.

Collegio vestro addictissimus deuotissimusq́ cliens,

Gulielmus Huysmannus.

VERA

VERA NARRATIO MEMORABILIS CVIVSDAM

naufragij, ex litteris P. Petri Martinez ex vrbe Goa, ad Rm. Patrem Generalem missis, 5 Idus Decembris decerpta.

CVM ad Mosambicum portum, qui in littorali Æthiopiæ ora est, appulsus essem, luctuosum naufragium ac verè miserãdum casum nauis quæ in D. Iacobi tutela erat, qua Societatis nostræ Patres quatuor, Ego scilicet, Petrus Aluares, Ioannes Gonzales, Vincentius Zappata, ac fratres duo Emanuel Herrera, cũ Emanuele Dias vehebamur, Ræ. Tæ. per litteras per ciuitatem Ormuz, quæ iuxta sinum Persicũ visitur, missas exposui. Compendiosè tamen, vt animo tuo sinistram suspicionem eorum quæ accidisse nobis in ista nauigatione potuissent eximerẽ, præsertim cum aliud tum tẽporis neque per Ormuz, quàm quod in Indiam nondum peruenissemus, neq; per nauim sub auspiciis D. Virginis inauguratam, quæ in Mosambico commodum nauigationi tempus expectans hybernabat, quàm quod ad hunc necdum portũ deuecti essemus, quodque naufragium passi fuissemus perscribere potuerim. Quocirca de iis quæ in vniuersa ista nauigatione occurrerunt Paternitatem tuam plenius nunc ac copiosius docebo, quæq; memoratu dignissima videbuntur referã, in qua præter occulta Dei iudicia quæ probè in-

telleximus ac experti fuimus, immensa quoque eius beneficia ac singulares diuinę gratiæ effectus licebit obseruare, tã in aduersitatibus quibus constantiam nostrã & patientiam exercuit, quam in periculis è quibus ad maiorẽ nominis sui gloriam nostramq; emendationem, eripere nos ac liberare tandẽ dignatus fuit. cuius diuinæ maiestati laus, honor, & gloria, semper & vbique tribuatur.

Quarto Idus Aprilis, anno reparatæ salutis 1585 Vlyssippone soluimus, vento adeo lento ac parco vt vix ad D. Catharinæ in ripa maris pertingere potuerimus, vbi cũ anchoras eiecissemus, postridiè regiæ triremis auxilio mare intrauimus, sed in ipso penè ingressu tanta fuit tranquillitas, vt redire marisque refluxum expectare fuerimus coacti. Tandem cæteris nauibus in flumine relictis, cùm naue S. Alberti nauigationem iterũ tentauimus, vento adeo propitio, vt cum ijs qui alterã naui vehebantur colloqui, ac sermonẽ miscere liceret. Subsequente nocte cùm iam 8 fere miliaribus à continente abcessissemus, in latus nauis ventus vehementior incubuit, cum quo toto triduo luctati 25 miliarium spatio à proxima quę in littorali maris ora apparebat terra prorepsimus, cùmque ne tum quidem ventum magis haberemus propitium, & aër vndique nebularum spissitudine obscuraretur, imminentem præsensimus tempestatem. qua suborta parum abfuit quin eò vndè veneramus repelleremur. Ventus enim admodùm impetuosus instar turbinis inualescebat, qui nauem circulari motu circumagens rectum cursum cum submersionis periculo impediebat,

ac in

ac in tantũ breui tempore mare intumuit, vt malis penè proſtratis vela contrahere cogeremur, idque propter vehemẽtem impetum quo fluctus attollebantur, qui aduerſam proram adeo concutiebant, vt penè obrueretur, eoque redacta res erat, vt ad Dei miſericordiam, per Diuorum ſuffragia quorum ſacras reliquias ad placandũ turbati maris furorem in medios fluctus conijciebamus, omnes pio mentis affectu conuerteremur. Erat autem ad imam mali calcem Diuæ virginis imago ſuffixa, cuius apud filium interuentu factum credimus, quod inſtantis naufragij pericula ventis ſubito ceſſantibus euaſerimus. Quam quidem ob rem P. Ioannes Gonzales (felicis recordationis) Sanctorũ nominibus pro Societatis pia cõſuetudine ſorte productis, hoc nimirũ fine vt quilibet Diuum aliquem ſortiretur cuius ſuffragijs cùm per totam nauigationẽ, tùm maximè in præſenti periculo Deo commendaretur: cum chartulam qua D. Virginis nomen continebatur protuliſſet, ventus in puppim ſe ilicò recepit, marisque ſæuitia nonnihil ſubſedit, quæ ſi diutius perſeueraſſet, maximo cum detrimento repulſi fuiſſemus, ſicuti D. Alberti naui penè acciderat, quã agitati maris vndis miſerè iactari videbamus, grauiter animis affecti quod cum in eâdẽ verſaremur calamitate, in tanto periculo laborãtibus ſuccurrere non poſſemus. Sedata tandem tempeſtate in cœpto itinere actis Deo gratijs perſtitimus. At quoniam tempus erat incõſtans, & aër vndiq; obductis nubibus caliginoſus, Maderam ac Canariam inſulas prætemauigantes vario inſtabiliq;

ven-

ventorum flatu ad Chineæ insulæ oram peruenimus. magno interim metu de eorum qui postea Vlyssippone soluerant, ac nō ita longè à continēte recesserāt, salute perculsi, tum quod naues graues essent, & mare supra modum tempestuosum. Die Diuo Iacobo sacro, cuius patrocinio nauis nostra erat cōmissa, insulam quæ ab eodem Diuo nomen accepit prætervecti fuimus, & cum ad altitudinē octo graduum ascendissemus, nauem quandam prægrandem quam altera sed minor sequebatur, longo tēpore aspeximus, qua qui vehebantur quinam essemus explorare velle videbantur, cumq; Lusitanos esse cognouissent, scapham præmiserūt qua ex Angola eos venire didicimus. & quia ad illam Indię partem cui Castellæ nomen inditū est tendebant; nihil ad quenquam litterarum destinare visum fuit. Mox iterum cum ad 5 graduum altitudinem ab æquinoctiali linea abessemus; alia quædam nauis nostro se conspectui obtulit, fierique nobis obuia recto cursu videbatur: at posteaquā eam à nobis declinare animaduertimus, quidam ex præcipuis nauis administratoribus nautis aliquot comitantibus in scapham descenderunt, cumque propius accessissent, ac hostilem esse ex belli signo emisso cognouissent, accelerato cursu retrocesserunt, plenis namque velis in scapham ferri videbatur, sed cum assequi nostram se posse desperaret, æneo tormento disploso inimicum animum testata recessit. Quoniam vero circa littoralem Chineæ oram propter solis intolerabilem æstum varijs morborum languoribus laborare nauigantes cœperunt; primum omnium
cum

cum Nauclero hoc actũ fuit, vt infirmi bene haberentur, & egenis de necessarijs prouideretur. Fuit itaque infirmorum cura demãdata viro non minus prudenti quam multo rerum vsu instructo ac ad rem tam piam satis propenso. Statuit deinde Nauarchus, vt nobiles qui impensis suis institutum hoc promouere cupiebant, nullius rei curam sibi assumerent, sed onus illud rerum suppetendarũ quibus ad recuperãdam valetudinem opus esset sibi relinquerent. Is vero prouinciam istam P. Vincentio Zappatæ (cuius animæ Deus misereatur) cõmisit, qui quolibet die vna cũ medico ægros matutino tẽpore visebat, & infirmorũ præfecto quæ necessaria erant præscribebat, ac in hoc præcipuè vt tẽpestiuè omnia fierent incũbebat, adeo vt ex bene administrato munere singularem ab omnibus gratiã iniret, & ob pietatẽ, mansuetudinem, caritatem, prudentiamq; optimè audiret. ex quo factũ fuit vt neq; pecunia aut cibus, aut aliud quicquã vel infirmis deesset vnquã vel pauperibus, quibus & de vestitu, & pane duplici coctura indurato prouidebat, adeo vt Dei misericordia & Patris solicitudine infirmi omnes breui fuerint pristinę sanitati restituti, neq; enim quãdiu hoc ipsi munus incubuit, toto nauigationis tẽpore quisquã ex pauperioribus præ egestate perijt, ex infirmis vero, vnus tantũ adolescens cum iam sinũ bonæ spei præternauigassemus morbi acerbitate absumptus exspirauit. Nostrũ porrò munus fuit rudiores in doctrinæ Christianæ fundamentis instituere, odio inimicitiaq; inter se dissidẽtes conciliare, cõfessionibus audiẽdis operã dare, lectione

historiæ

historiæ Sanctorũ vectores ab ocio & alea ad pietatem prouocare, diebus Dominicis ac festis conciones habere, diuinũ officium cum maxima deuotione ac sollemnitate musicis etiam adhibitis instrumentis decantare, litanias quotidie recitare, tum supplicationes etiam plurimis accẽsis luminibus pro incidentium periculorũ occasione instituere. Quamuis autem cæteri qui naui vehebantur nullo acriori morbo conflictarentur, nobiscum tamen asperius aliquãto actum fuit, nam præter nauseam, quæ omnibus erat, me excepto Dei prouidentia in cæterorum beneficium, communis; iuxta maritimã Chineæ oram primus ego in morbum incidi, cui postquam medici iussu iam tertio fuisset vena aperta, post duodecimũ quàm laborare cœperam diem amissam reddere valetudinem Deo omnipotenti placuit. Cæteri deinde Societatis nostræ Patres laborare & ipsi cœperũt, quibus etiã cum secundo aut tertio eductus sanguis esset, recuperandæ sanitatis spes statim affulsit. Solus P. Aluares, cui tamen propter ingrauescẽtem ætatẽ valetudo erat minimè firma, morbi contagium tum nullum sensit, quem hoc modo probare voluisse Deus visus est, manifesto exemplo insinuans huiusmodi nauigationis difficultates iuxta senibus quam iuuenibus, infirmis quam robustis esse faciles. quare non minus hi qui viribus sunt afflictis quàm qui corporis robore præstant; fidei promouendæ causa in regiones has se peruenire posse sperent ac confidant.

In littorali Chineæ cursu parem sumus nauigandi difficultatẽ experti, ac tandem per tonitrua

fre-

frequentià ac fulgura, decimo quinto Calend. Iu-
nij Dei adiuti gratia lineam æquinoctialem præ-
ternauigantes euasimus, ventis deinceps genera-
libus (vt vocant) ita secundis vsi, vt iis in locis vix
vnquam antea vel secundiores fuerint vel diutur-
niores. Tertio siquidem Idus Iunij intra insulas
Martini vas vecti fuimus, vbi infelicis nauigatio-
nis signa aliquot prognostica obseruauimus. Ap-
paruit enim in maris superficie inusitatæ figuræ
piscis nigro colore, aspectuq; ipso horrendus bale-
nam corporis vastitate præ se ferens, qui reliquos
qui nauim sequebantur pisces in fugam subitò a-
gebat, neq; è nostro conspectu se prius quàm nau-
fragium pateremur subduxit. Quin & paulo ante
quàm disrumperetur nauis natando præcedere ac
magnam aquarum copiam euomere, quasi immi-
nenti malo nostro exultās, ac piscibus reliquis fu-
turæ calamitatis signū faciens à multis visus fuit.
Nos interim illo maritimorum monstrorum co-
mitatu, ad insulas Tristanā & Cugnam lentis ijsq;
aduersis ventis cursum dirigētes sub finem men-
sis Iunij 33. graduum altitudine ad polum antar-
cticum accessimus, ac è regione cētum leucarum
seu miliarium longitudine quinque dierū spatio
tanto impetu à Septentrione venti spirarunt, vt
minora tantū vela tenderentur; maioribus quip-
pe explicatis tanta vehementia insurgebāt, vt ma-
los loco diuellere viderētur, quo impetu antennæ
præruptis funibus deciderunt quidem, sed nauta-
rum studio statim iterum in altū fuerunt sublatæ.
Vento deinde nōnihil sedato ad bonæ spei sinum
accessimus, vbi ad 37 graduum altitudinem noui

ab Oriente flantes venti nauem transtulerūt, quo etiam loco vadum tentare conati demissa per funem boli seu plumbo fundum nusquā deprehendimus, non sine maximo omniū metu, quòd tum à vento, tum vndarum impulsu in terram impingeremus. Sexto Calend. Augusti bonæ spei sinum in tanta ventorum contrarietate nos prę teruectos esse animaduertimus, idq; cum maxima omnium tum molestia tū nausea. Aliquando enim summa erat tranquillitas seu malacia, subinde lentius, interdum vehementius venti spirabant, aliquando horrenda tonitrua ac fulgura maximum nobis timorem inijciebant; nonnunquam in proram, non raro etiam in puppim irruentes venti nauim concutiebant, ac tum in hāc tum in illam partem impellebant, adeo quidem vt ad D. Laurentij insulā occupandam tempus nobis defuturum metueremus. Quæ res tam ancipiti cura animos omnium vexabat, vt 17 Calend Septēbris cum eo cursum dirigere statuissemus, captato inter se consilio nobiles omnes & nauis ministri præcipui disceptarent, an insulam intrare, an foris præternauigare ventis ab Occidente remissius spirantibus satius esse videretur. Tandem melior consultātium pars in hac sententia conquieuit, vt Dei permissu ventum istum immitti crederet, & ob id per mediam insulam cursum esse dirigendum. Sed si, cum 22 graduum altitudine ad æquatorem accessissemus, Orientales venti fuissent exorti, mutata sententia insulam eminus præternauigādam esse iudicarūt. Verū enimvero æterna Dei prouidentia accidit, vt vlterius opinione deuecti ne si voluissent, redire

qui-

quidem potuissent. Decimoquarto Calend. Septembris solis altitudinē nautarum præfectus metiebatur, qui 23 graduum altitudinem & tertiam vnius gradus partem deprehendit, quæ ad Iudeæ decliuitatē vsque (vt ipsi loquuntur) in dicta graduum altitudine extendebatur. Idem & alij nonnulli fecerūt, qui idipsum quoq; deprehenderūt. Quocirca Gubernatori videbatur (ob id nimirū quod secundo vento tum vteremur) quadraginta leucas nos conficere, & eadem nocte tertiam gradus partem nauigando posse trāsmittere. Si enim vela isto in loco fuissent subducēda, periculū erat quòd vndarum impetu in præceps nauis abriperetur, sicuti naui D. Petro dedicatæ acciderat. Si verò retrogredi voluisset, in aliū quendam flexuosum sinum facile impegisset. Cumque periculum se ferè euasisse crederet, ex eo quòd in nauis corbe existentes excubitores aues se sub vesperum ad illam partem quô nauis dirigenda erat recepisse asserebant; postquam excubitoribus, qui in prora vt ad omnem periculi metum excitati starent, seriò imperasset; plenis explicatisq; velis nauē progredi permisit, vt tēporis angustiæ quę maxima erat hoc modo consuleret. Hoc itaque die intēpesta nocte, cum profundior omnes somnus inuasisset, peccatorum nostrorum enormitate prouocatus Deus iusto occultoq; iudicio, vt nauis in Iudeæ decliuitate in scopulos vehementius impulsa disrumperetur permisit. Vndæ siquidem in scopulum illisæ in tantam ferebantur altitudinem, vt neque excubitores neque milites nisi cum in eo iam consisterent, cum videre potuerint, vento nimirum quo

tum prospero vtebantur præpediente, vt sonum quem impulsa in scopulum nauis edebat exaudire non possent. & quamuis nonnulli vertendam nauem acclamarent; ipsa tamen vehementi adacta vento tam diu in rupem impulsa fuit, donec media concrepuisset.

Erat porrò decliuitas illa rupes quædā concaua acutis saxis plenissima, in quam cum incidissemus supremæ nauis partes in profundum inferioribus ad superiora emergentibus ferebantur, adeo vt & prora & puppis in scopulum petris corallinis plenum absq; vlla terra illisa, nos in ipsum ejcerent. In ipso maris refluxu colliculi quidam nō ita procul apparebāt, quos reuertētes denuo fluctus contegebant. Factum autem diuino consilio videtur, vt in scopulum nauis cōtorqueretur, quo tempore aqua collis altitudinem superabat, sic vt in scopulum excepta cōquiesceret, quod nisi factū fuisset, vnà omnes proculdubio, nemine excepto, voracibus maris fluctibus fuissemus absorpti.

Circa naufragium istud tria consideranda occurrunt, quæ illud terribilissimum omnium quæ vnquam fuerūt videri faciunt. Primum illud est, quod intempesta nocte accidit, qua neque cælum neque terra præ nubium densitate videri à quoquam poterat, sed horrendi tantum fluctus quibus omnes sæpe operiebamur. Alterum quod nudi omnes in lectulis conquiescеremus somno altiori oppressi. Tertium quod tanto tempore antequam lucesceret in tanta anxietate versaremur; quod certè ad ignobilem in vndis mortem quam omnes oculis contuebamur dirum erat præludiū;

consi-

consistebamus enim in confractæ nauis tabulis, quæ sæpe ab ingruentibus fluctibus contegebantur. Quare in tam præsenti periculo ad Deum pio mentis affectu cõuersi misericordiam eius humili flebiliq; voce implorabamus. Plerique præuia cõfessione à peccatorum sordibus animũ repurgare velle videbantur, qua in re aliqua saltem ex parte pro periculi magnitudine ipsis fuit satisfactũ. In confessionis pronũciandæ modo nonnulli ita erãt festinantes ac præcipites, vt cum Confessarij (qui sex erant numero, quatuor scilicet ex nostræ Societatis Patribus, ac duo qui ordinis D. Dominici institutũ erãt amplexi) omnibus ac singulis seorsim operam nauare non possent, clara voce palam peccata quantumuis enormia tanto feruore proferrẽt, vt iis silentium imponere nemo posset. Alij quos se vel re vel verbo offendisse credebant, in acutis scopulis ac in mediis penè fluctibus quærebant, veniam offensæ humili mentis affectu efflagitantes, quos si fortè non inuenissent, obuios quosque obnixè rogabant vt ipsorum nomine delictorum veniam ab ipsis impetrarent, cum primũ eos videndi potestas daretur. Atque ita tota nocte à noxia se peccatorum labe expiabant, quibus nisi grauatos animos liberassent, grauius ipsi animarũ quàm nauis ipsa naufragium fecissent. Alij crucẽ tam illam quæ ad proram quàm quæ ad puppim erecta stabat amplexi voce lamentabili largos lachrymarũ imbres profundentes Deum vt in tãta necessitate afflictis adesset, inuocabãt, nulla planè de re quàm de animarum salute soliciti. Ad laborum autem molestiarumq; summam hoc quoque

accedebat, quod an in mediis ſcopulis locus aliquis eſſet in quo tuto cõſiſtere & de euadendo pẽriculo rationem aliquã inire poſſemus ignoraremus. Tandem ſubſequẽtis diei claritas toties fruſtrà optata illuxit. Tum verò cum in quemcũque maris angulum oculi incidiſſent, nihil niſi pontus & aër intuentibus circũ circa appareret, ac in ipſa aquarum ſuperficie præter ipſum nauis (vt ita loquar) cadauer arma virûm tabulęq; & Luſitanica gaza natarẽt: omni vlterioris vitæ ſpe penitus pręciſa, ante Solis occaſum ad Dei omnipotentis tribunal omnes nos ſiſtendos eſſe certò certius cognouimus. Vbi quòd anteactę vitæ exacta ratio reddenda eſſet; in hoc omnes ſeriò ſe præparabant, tanta pertæſi cordis contritione, vt præter lachrymas, ſingultus, cordis præ dolore percuſſiones, nihil vſquam vel videre vel audire poſſemus. Etſi vero ad promouẽdam vitæ ſpem funibus arreptis fractæ nauis tabulis aliqui ſe alligabant, fluctuum Deiq́ue arbitrio ſe cõmittentes; illi tamen reis capitali iudicio damnatis iamq́, ad mortem per ſupplicia properantibus ſimiliores videbantur, quàm iis qui huiuſmodi cõmento vitam prorogare mortiſq́ue neceſſitatẽ effugere conantur. At quoniam natura vitæ cupida nihil adeo horret ac mortem, idq́; ob exactam actionum noſtrarum rationem quã iuſtiſſimo iudici Deo reddere debebit vnuſquiſque noſtrum: multi iniquitatis loci in quem inciderant neſcij; vt vitæ conſulerẽt, noua conſilia nouas rationes inibant. In tanta calamitate videre erat pleroſq; (naútas præſertim) quinos aut ſenos in nauis malis equitãtes ac rapidis ſe maris fluctibus

bus commit.entes, alij tabulis colligatis pro cratibus vſi inter fluctus terram inquirebant, de quibus quòd nihil ſecum ciborũ vnde vitam interea ſuſtinerent ſumpſiſſent quid actum fuerit, nemo vnquam noſtrum cognouit. Ex quo in mediis eos periiſſe fluctibus certa coniectura colligimus. In tribus tantum tabularum contignationibus nonnulli ad littus appulſi euaſerunt, de quibus paulò infra prolixius. Rebus ita cõſtitutis nauis Ductor primarius de ſitu loci explorando maturè agebat, eo nimirũ conſilio, vt tuto aliquo in loco vniuerſa multitudo conſiſteret, donec viam qua ad Sofallę inſulæ littus pertingere poſſent inueniſſent. Qua de cauſa ſcapham cum nauis Gubernatore & alijs ſeptendecim ſociis ingreſſus, cũ irrito conatu loca omnia luſtraſſent; diu multumq; an ad eos quos in ſcopulis reliquerant redeundum eſſet inter ſe diſceptârunt. Et quia non falſo indicio exiſtimabant fore vt omnes impetu facto in cimbã irruerent, adeo quidem vt præ pondere neceſſariò ſubmergeretur, cõſultius ſe facturos arbitrati ſunt, ſi relictis cæteris quibus nulla ratione opitulari poterãt, recto curſu Sofallam inſulã petiiſſent. Quo autem modo nauigationem inſtituerint, mox copioſius ac ſigillatim explicabimus. Iam ad eos qui in ſcopulis remanſerunt cœpta reuertatur oratio, qui ad vnum omnes extremũ vitæ diem claudere eo temporis momento parabant. Verũ diuino cõſilio accidit, vt res aliter multo atque opinati fueramus ſuccederet. Cùm enim vehementiori fluctuum impetu confractæ nauis partes in ſcopulos conijcerentur, biduo ibi aut triduo ſubſtiterunt.

Interea temporis mutua exhortatione animati diuersi diuersa media excogitarunt, quibus ad proximam terram quam vno aut altero tãtùm miliari abesse credebant pertingerent, ad quam cum deuecti essent, de cõmodiore ratione dispicerẽt qua in Mosambico portu exponerẽtur. Factæ sunt itaque crates quædam maiusculæ duæ, quibus circiter quadraginta homines insisterẽt, minusculę sex quibus pauciores ferrẽtur. Sed quia præsentis instituti ratio postulat, vt de iis tantum seu scaphis, seu tabulatis, seu cratibus agamus, quæ multis exantlatis laboribus ad portũ tandem deductæ fuerunt (quas quatuor fuisse postea cõpertum est) de iis ordine quid singulis acciderit commemorabo.

Primus itaque qui situs explorandi causa cum scapha discesserat dux fuit nauis primarius, decẽ & octo sociis comitatus. Qui dum reliquos deserere ac Sofallæ insulę littus petere à quo 60 miliarium intercapedine aberãt statuissent; quæ ad iter necessaria videbantur quo potuerũt studio parârunt. At verò quòd ad socios redeundi animo discessissent; nihilque eorum quæ ad longiorem nauigationem opportuna erant sumpsissent, qua potuerunt industria nauiculam adornârunt. Remorum altero pro malo vtebantur, enses duo per capulos colligati antennarum loco erãt; Linteamen quo ex nautis quidam cinctus erat pro velo, stragulumq; album pro dolo, pro rudẽtibus funiculi quidam piscatorij fuere. Sed quoniam per multas rimas aqua in scapham irrumpebat, funiũ frustis minutim concisis nauiculæ cõmissuras ferruminabant, pro pice conditibus ac salgamis liquidioribus

tibus vsi. Instructa iam tãdem nauicula, pro exitu felici ex ista decliuitate Deum feruentissimis precibus rogarũt, voto interim se quoq; obstringentes, fore vt si è tantis periculis aliquando elabi cõtigisset, Ædem D. Virginis Mariæ Guadalupæ in Hispania summa cũ deuotione ac gratiarũ actione inuiserent. Preces Deo acceptas, vota Virgini matri grata fuisse ex eo statim intellexêre, quòd breui tempore scopulos istos ac saxosas rupes euaderent, ac in altum deuecti mare placidiore cursu ferrentur. Cumq; iam trãquilla satis nauigatione ad proximum littus tenderent, hac victus ratione vsi fuerunt, vt duæ duntaxat cydoniati (condimẽtum hoc est è malis cydoneis) buccellę in dies singulos pro rata parte vnicuique distribuerentur, sitim autem perexiguo vini aqua maris bene diluti haustu statis diei horis prouocarent potius quàm extinguerẽt. neque enim aliud quicquam suppetebat, quàm quod Dux paululum aquæ è floribus caloris vi expressæ in vsum suum sibi seruasset. Litanias Diuorũ quotidie sub vesperum magno deuotionis ardore decantabant; quibus finitis sublatis ad cælum vocibus diuinam opem supplices implorabant, pectusque subinde tundentes ac in mutuo amplexu hærentes internum dolorem veramque de commissis erratis pœnitudinem cum emendationis firmo proposito palam prodebant. Dux vero piis exhortationibus animos cęterorum ad deuotionem excitabat. Die proximè sequente vẽto agitabantur aliquãto vehemẽtiore, ad cuius vim aliquo pacto euitandã à meridie (à qua parte maior aquæ copia in scapham influebat) adhiberi

remedium oportebat, alioqui periculum erat vt irrumpentibus aquis grauata submergeretur. Verum Dei benignitate paulo sedatiori vsi tempestate quarto die, è regione Sofalæ (quantum coniectura assequi poterant) terra apparuit. At quoniam loci omnino erant imperiti, quatuor adhuc diebus circa littoralem oram nauigârunt, hac freti spe, vt tandem in amnem aliquem delati diu optata terra tutò potirentur. In nauigatione ista maximum ipsis à balenis similibusque marinis monstris periculum impendit, quę cum vndique naniculam peterent, excitato clamore ac sonitu Dei adiuti auxilio fugabant. Plurimum quoque siti enecabantur, adeo vt non defuerint aliqui qui vrina epota illam sedare tentarint. Octauo tandem die cum à meridie cælum ventos ac tempestatem minitari viderent, in proxima loca quorum alteri Trilinda alteri Qualimane nomen erat, se recipere decreuerunt: antequam tamen egrederentur, inualescente paulatim tempestate parum abfuit quin omnes submergerentur. ex quo præsenti periculo animis consternati ad Diuæ Virginis suffragia emissi antea voti renouatione confugerunt: ac tandem in vicinum littus aliis vmbilico aliis pectore tenus aquis se immergentibus exilierunt. Cumque primum egressi essent, duobus ad nauiculæ recularumque quas secum aduexerant custodiam relictis, summo omnes studio recentem aquam conquisierunt, quam cùm inuenissent præ nimia siti qua cruciabantur pronos se in aquam prostrauêre. sic vt neque satiari, neque ab eo loco auelli possent; sed inuenta

aqua cæterarum obliti rerum contenti, moram ibi longiuſculam traherent. In occurſum eorum qui ad ſcaphæ cuſtodiam in littore remanſerant, Cafer quidam (eſt genus hoc hominũ ex Æthiopũ gente agreſte ac barbarũ) prodijt,qui viſis noſtris, manuũ plauſu (quod apud eos humanitatis ſignũ eſt) occurſum gratulatus: piſciculos aliquot peregrinis coquẽdos obtulit: ſed cum noſtrorum alter ignem quæſiturus cum Cafro à littore receſſiſſet, ducenti circiter alij barbari arcubus ac telis muniti acceſſerunt,qui ne hoſtile quicquã moliri viderentur, depoſitis arcubus manus præ lætitia concutientes læta noſtros fronte exceperũt: noſtri viciſſim à fonte reuerſi in beneuolentię ſignũ vaſcula aliquot pomis cydoneis melle cõditis referta obtulerũt. Tandem nihil aliud illos machinari, quàm vt omnibus rebus quas ſecũ aduexerãt noſtros exuerẽt,manifeſto indicio patuit.Cùm enim quod poſtea accidit metuẽtes noſtri enſes triginta ſub arena condidiſſent; eos hoc aſtu inuenerunt. Centũ namq; ex ipſis cęteris circũſtantibus humi ſe proſternẽtes terram tam diu vnguibus effoderũt,donec quod occultũ iſtic latere arbitrabantur inueniſſent. nec eo contenti ſtragulum illud quo doli hoc eſt minoris veli loco vſi fuerant certatim arripientes in minuta fruſta diſcerpſerũt. Ex quo cum ſinguli metuerẽt ne pari immanitate in ipſos quoq; ſæuirent,lento cũ ipſis gradu per littus progredi vt hoſtiles manus euaderẽt fruſtra cœperũt: vltimũ enim veſtibus ſpoliatũ nudũ in littore deſeruerũt; mox reliquos aggreſsi,ne induſiũ quidẽ quo nudũ corpus contegerent, ipſis reliquerunt.

Prædam

Prædam autem mulieres quædam sportis quas in eum finem attulisse videbantur abstulerũt. Adeo quidem vt ne Dux ipse seu capitaneus (multo minus cæteri) vestes retinere vlla ratione potuerit. Cùm enim Xechus (quo nomine suum ipsi ducẽ appellant) Ductori nostro vt se vestibus exueret, signo edito imperasset; & ipse imperanti morem gerere aliquãdiu reluctaretur, impetu facto omnia ipsi eripuerũnt ne galero quidem quo se à Solis ardoribus defenderet relicto. Cum eò calamitatis miseriæq; redacti essent, ac nũ forte in loco aliquo aut flumine finitimo Lusitani negotiarentur, ignorarent; quorum subsidio in tantis aduersitatibus leuamen aliquod sperare possent: ex intimo cordis affectu se Deo omnes Diuęq; Virgini non vanis precibus commendarũt. Vix enim qui explorandi loci causa præcesserãt, sex miliaria cõfecerant, cum præcipuum tractus illius maritimi amnem Qualimenẽ nomine inuenerunt, per quẽ Lusitani cum Seuæ, Teutæ, & Monomotapę prouinciarum incolis magna ac frequẽtia mercimonia exercere consueuerant. Ac mox signo dato cũ inuenisse se quod tanto studio tamdiu conquisiuissent sociis indicassent; Dux nauem in flumine conspicatus illam ascẽdere vt in alteram fluminis ripam traijceret festinato gressu conabatur. verũ tùm quoq; præsentissimo mortis periculo tam ille quàm Gubernator expositus fuit. Bada enim quæ fera est in illis regionibus crudelissima è syluarũ opacitate elapsa vtrumque deuorasset, nisi concitatiori cursu in nauem se opportunè recepissent, flumenq; transmisissent. Iamque in altera expositi

ripa Cafros precibus induxerūt, vt eorum adiuti opera ſocij quoq; flumen traijcerent. qui alioqui quod cœnoſa eſſent loca quæque accedente mari ad viri altitudinem aquis operiuntur, niſi tempeſtiuè ſubuentum ipſis fuiſſet, ad vnum omnes in luto ſuffocati fuiſſent. Sed Deo propitio factū eſt, vt gens iſta alioqui inhumana reliquos in vlteriorem fluminis ripam exponere nō tergiuerſaretur. Atque ita paululum progreſſi ad portum quēdam acceſſerunt cui nobilis mercator Franciſcus Brociado præerat, fluminū omnium quę ſunt in Cuama Æthiopiæ prouincia Luſitaniæ Regis nomine generalis præfectus ac cuſtos. qui quod circa aliū quendam fluuiū Soffalam verſus ab eo quē tranſmiſerant triginta fere Leucis diſtātem occuparetur; mancipia eius cū miſellos iſtos nudos ac fortunis omnibus à Cafris exutos lacera cute leproſorum inſtar tum ob Solis ardorem tum etiam ob culicum muſcarumq; continuos morſus conſpicarentur; miſericordia moti in lachrymas proruperunt. Ac ſtatim cibi quoddam genus ex milio confectum (quam Mazaiā patria voce appellant) cum piſciculis quibuſdā eſurientibus præbuerūt. Non procul ab iſto portu Mahumetanæ fidei ſectator quidam vitam agebat admodum opulētus ac Luſitanæ genti mirum in modum addictus, cui cum nūciatum eſſet naufragos quoſdam eò fuiſſe appulſos, eos nihil cūctatus inuiſit, ac Duci induſium, veſtē, caligas, chlamydem, calceos, & rubrū pileum donauit, ſociis autem orizæ menſuras aliquot largitus eſt. Ad tantas enim malo nati ſiderē homines anguſtias redacti erāt, vt vicem ipſorum infide-

infideles etiam ac à Christianæ fidei lumine alieni homines dolerent. Quin & nauium ac Æthiopum duorũ qui eas remis impellerẽt copiam ipsis fecit, quorum alter Luabum versus vbi tunc temporis portuum præfectus commorabatur contenderet; alter Senã sexaginta inde miliaribus distitã aduerso licet flumine vbi arx erat & commune quoddam Lusitanarum mercium promptuarium nauim dirigeret, quô cum aduersum æstum remis velisq; superãtes peruenissent, dictu mirũ quanta humanitate fuerint ibidẽ excepti; ac postea à portuum Præfecti filio Luabum ad patrem perducti. sub cuius cõspectum cum prodijssent, omnia sibi viscera commoueri præ rei indignitate, nõ minus humanus quàm nobilis vir sensit; ac largo lachrymarum imbre humanæ cõditionis miseriã deplorans singulos amicissimè complexus omnium indigentiã mira liberalitate leuauit. Quinto post die vir quidam à Senensis arcis Præfecto missus Luabum venit 19 telarum corgias (vt ipsi vocant) adferens, quarũ singulæ 20 telas cõtinebant. Is Præfecti nomine naufragos vt Senam se transferrent rogabat, omniaq; quæ ad cõmodè viuendum necessaria essent liberaliter ac benignè offerebat, donec ad Mosambicũ portum commoda nauigatio pateret. Verum quidem non expedire id temporis Duci videbatur, si viri illius domum in qua tanta cum humanitate excepti fuerant temerè deseruissent. Sociis itaq; apud eum relictis solus ipse cum paucis aliis quòd non satis firma valetudine esset Senam se contulit, amissam se istic valetudinem citius ac facilius recuperaturũ sperans. Sed omissa

ad tem-

ad tempus cœpta narratione eorum qui maximis erepti periculis commodiore iam multo fortuna vtuntur,ad eos veniamus qui compacta ex diuulſæ nauis tabulis crate ad littus ipſi quoq; tandem appulſi fuerunt, tribus circiter milliaribus à Luabo oppido ad Qualimanem amnem. Vt autem in ipſorum infelici caſu Dei æterna prouidentia magis manifeſtetur,quædam maxima admiratione digna commemorabo. Ac primum de modo quo tabulatũ hoc compegerint, pauca ſubijciam. Aberat à confracta naue quantum æneo tormento miſſa pila ferri poſſet colliculus,quem in maris acceſſu vix cubiti vnius altitudine aqua ſuperare videbatur,in quo cum multa quę per naufragium omnino periiſſe credebamus quaſi in cumulum collecta ſubſiſtere aliqui ex noſtris obſeruaſſent; ſpem conceperũt fieri poſſe vt & ipſi ibidem conſiſterent ; atque ob id quadraginta ferè ſe eò recipere conati ſunt:quò cùm perueniſſent,vndarum impetum eo in loco tantum eſſe experti ſunt,vt in maris acceſſu ſuſtineri poſſe diffiderent, quare ad nauim reuerti cum vellent quidem , ſed præ fluctuum impetu non poſſent , vndarum arbitrio ſe commiſerũt. Ac verò eodem temporis momento diuina benignitas duas in iſtũ monticulum nauis partes , quibus dum adhuc integra erat tegi conſueuerat,ac plurium inſuper tabularum contignationem quam in alio ſcopulo confecerant fluctuum ventorumque miniſterio impulit. Et quia nulli eam occupârant , ob id nimirum quod cum primum compegiſſent tam multi in eam inſiliiſſent,vt præ nimia grauitate ac põdere diſſueretur

retur

retur ac mergeretur, illi eam quasi cęlitus oblatam arripuerunt, opportunam satis esse rati vt ad scopulos quosdam qui arborũ instar in aquæ superficie eminebant, & tribus tãtum à nobis miliaribus distabant, deueherẽtur, terram istic se esse deprehensuros probabili coniectura sperantes. Hic iterum nouum diuinæ in suos gratię argumentũ necessitas obtulit. Spiritu namque diuino suggerẽte ex fasce quodam lutei panni qui vnà cum nauis fragmẽtis affluxerat, tum telæ lineæ vlnis aliquot, quin & ex fasce vno heteromallei & altero damasceni serici vndulati quos in cõtignatione tabularum offenderant, vela confecerũt: atq; hoc modo ad nauigandũ comparati recto cursu ad scopulum contenderunt, tam illi qui in tabulato hoc cõsistebãt, quàm alij qui nauis frustis insidebãt. Sed quia tabulatũ nauigationi magis erat commodũ, citius illi qui eo vehebantur ad scopulos peruenerunt quàm cæteri. Cumq; nausea & tædio male affecti & ab acutis corallinis petris, quib⁹ loca ista omnia sunt referta, læsi ac vulneribus fœdati præter scopulos, rupes, ac saxa vbi conquiescere ac respirare aliquantulũ possent, planè nihil offenderẽt, saxaq; ista in maris accessu cubiti vnius altitudine prominere obseruarent: in ea se, animis ægerrimè affecti ac spe euadendi penitus sublata, proiecerũt. Mox iterum vitæ producendæ studio ex pluribus tabulis cratem vnã conficere statuerunt, in quam plurimi (omnes enim nullo pacto poterant) reciperentur. Quo iterũ loco in summa desperatione noua euadendi spes diuinitus affulsit. Cùm enim ab vtraque rupis parte ligna ad cratem conficiendam

dam ſolicitè diſquirerent, præter edulia quædam in vaſis bene obſtructis vento illuc appulſa duas chartas nauticas inuenerunt, quarum altera à bonæ ſpei ſinu in Luſitaniam, altera ab eodem ſinu in Indiam rectam nauigationem continebat. qua in re plurimum momenti inferior nauis præfectus reponebat. Inuenerunt præterea linteamen vnum ac mappam maiuſculam ad inſternendam menſam quę poſtea ſtruẽdis velis peropportuna fuere. Augebat inſuper ſpem plurium lignorũ, trabium, tabularumque tum ciſtularum diuerſorum condimentorũ velut cydoniati ac electuarij, aliorũq; eduliorum ac cadorum aliquot vini miraculoſa prorſus inuentio. quæ omnia quoniã diuinæ munificentiæ accepta referebant, humili omnes voce immenſas Deo gratias egerunt. Cratem denique ſatis firmam tribus malis inſtructam confecerũt, in qua artemonis ſeu veli maioris loco erat linteamen; doli vicem ad prorã mappa cum panno quodam damaſceno viridi ſupplebant. pro Epidromo ſeu mediocri velo ad puppim panno quodam holoſerico & damaſceno viridis quoque coloris vtebantur. Pro commeatu triginta habebant ciſtulas grandiuſculas cotoniati, condituum ſeu ſalgamorum (vt vocant) cados minutos ſex; cadum item farinæ & alterum aquæ dulcis. Hac via ac ratione aſperas rupes euadere tentabant. ſed tã multi vno veluti impetu ſchediam conſcendebãt, vt præ nimio pondere mergeretur. Quo viſo præfectus nauis minor confeſtim exiliit, eumq; reliqui omnes ſecuti ad ſcopulos iterum triſtes & quid agere deberent incerti ſe receperunt, ſeque ac vitam ſuam

c Præ-

Præfecto commendârunt. Cùm itaq; maturo adhibito cõsilio omnes in schediam nullo modo recipi posse (quæ sedecim tantum virorum capax erat) perspexisset, quodq; tantæ multitudini victus neutiquam sufficeret, decẽ acceptis cydoniati cistellis, condimẽtorum sex, vini cado vno & aquæ dulcis altero, sedecim quos secum educere statuerat selectis; cautè subducere se ac à reliquis separare meditabatur. Quocirca cuidã ex nautis præcepit, vt clam & quasi ex insidiis rupto per dolum fune cratem solueret, ac licet ipse vt ad scopulum rediret cum clamore ac iurgiis imperaret; vela tamen nõ contraheret, sed potius data opera à rupe longius abcederet. Remex imperata facturus à scopulo cratem nonnihil remouens, dolo, hoc est, velo minori ad proram explicato ad nauigandum accingebatur. Quod cùm cæteri viderẽt, planctu, ciulatu, clamoribus mare ac cælum omne implebant. Ac quidam vitæ longioris amore per medios fluctus natando cratẽ sequebantur, quos quia coram à fluctibus absorbendos esse videbant in cratem admiserunt, institore nauis natandi imperito cum ingenti omnium (qui videbant) dolore miserè submerso. Hoc ipso tempore aliud quiddam non minori commiseratione dignũ accidit. Cùm enim vicarij præfecti filius cratẽ tempestiuè conscendere neglexisset, eius liberandi causa ad scopulum redire pater tentabat. sed cùm à sociis prohiberetur, immensam lachrymarũ copiam & istic & toto nauigationis tempore profudit, adeo quidem vt mentis impos fieri videretur. Præsciuerat quidem ille filium inter cæteros qui cratem ascẽ-

derant

derant non adesse; sed illo apud reliquam turbam quasi pignore quodam ac obside relicto, discessus sui metum nemini eorũ incutiebat, qui eum sine filio discessurũ ne suspicabantur quidem. At quia nulla alia discedendi ratio ab illa multitudine tũc temporis occurrebat, tum quia filium natandi peritissimum nouerat, eum subsecuturum confidebat. Verùm infelix adolescens mœrore, ægritudine ac vulneribus in scopulis asperis acceptis penè confectus in rupe potius quàm in maris fluctibus extremum vitæ diem claudere pręoptauit. Illi autem duodecim dierum itinere nihil in dies singulos ad vitæ viriumque refocillationem ac conseruationem sumebant, quam cydoniati buccellam vnam, aut pyrũ, aut tyrsum lactucę sacharo conditũ cum vini haustu perexiguo, ex quô siti adeò omnes cruciabãtur, vt sexto nauigationis susceptę die quidam assidua aquæ dulcis imaginatione sui oblitus in mare præceps prolapsus perierit, idem quoq; iuueni cuidam Cinensi ac vni ex militibus accidit. Post quos tres alij eodem mortis genero occubuerũt. quorum primus nauta, alter tubicen, tertius Regis erat Oenophorus seu à poculis; quorum luctuoso interitu plurimũ alij qui in eadem afflictione erãt consternabãtur. Sed in summo periculo summa & penè incredibilis consolatio de cælo missa præsto fuit. nam (vt ipsi vno omnes ore postea confessi sunt) quinque dierum spatio ad cratis proram puerorum suauiter canẽtium chorus ab omnibus auditus fuit, quo Christianæ fidei articuli ac Diuæ Virginis laudes aliquæ continebantur, quas ita clarè concinebant,

vt vocum suauitate captus quidam imum sonum qui deesse videbatur (vulgus musicorum bassum vocat) occinere tentaret: nec ante duodecimum diem gratus hic è nauigātium auribus concentus euanuit, ac tum quidem cùm, quo famē ac sitim sedarent, nihil planè superesset, aquam marinam cum relictis vini fecibus miscuerunt; admodum soliciti ne & ipsa deficeret priusquam ad terrā delati essent, quam subsequenti die sub Solis ortum cum ingenti omniū exultatione Deus vitam ægrè trahentibus ostendit, eam tamē licet toto die oculis obiectam cernerent, ante Solis occasum attingere non potuerunt. Tum autem quamuis & nox ingrueret, & quibus in oris versarentur nescirent, præ nimio tamen soli dulcisq; aquæ desiderio intempesta nocte nihil veriti extensis velis ad littus delati fuerūt, quod ita tutum inuenerunt, vt nullo vetante egrederētur. Primus è crate vicarius præfectus exilijt, qui quòd pedibus plus quàm cęteri, valeret, non procul à littore progressus aquā scrobe ad cubiti vnius atque alterius profunditatem effossa miraculosa potius quam naturali ratione inuenit. ob id scilicet quod locus iste accedente mari semper inundaretur. Ad inuentum fontem concitato gressu reliqui accurrerunt, circa quem cum iam bibendo satiati essent, madidi, fatigati, viribusque fracti obdormierunt: Postero die post Solis ortū septem ipsis Cafri occurrerunt, ad quorum præsentiam exhilarati pileum singulis dono dederunt, pomis aliquot in grati animi signum ab ipsis vicissim acceptis, quæ famelicis hominibus iucūdissimi saporis esse videbantur. Sed quoniam

aqua quam inuenerant nimis turbida fuerat, ac puluere coinquinata, cum quodam ex Cafris pacti fuerunt, si meliorem ac puriorem ostendisset, linteamen quo pro velo vsi fuerãt se ipsi daturos, ac obsidem aliquem è suis quem ipsi voluissent relicturos. Profectus itaque cũ Cafro vicarius præfectus vix duo miliaria processerat, cùm inuenta aqua tanta auiditate biberet, vt barbarus miraretur vehementer: ipse enim ad puteum prostratus pedibus male affectis ægrè cõsurgere potuit. Tandem cũ sitim pro libito sedasset, cados minores aliquot impleri iussit, quos Cafer ac mulieres quædam vna cum hydriis ad socios lento gradu ob pedum ægritudinem subsequentes detulerunt. Verum cum multo fœnore hæc humanitatis beneuolentiæq; officia sibi pensanda esse, ipso euentu Cafri significarunt. Duo namque in Præfectum impetu facto irruẽtes ipsum exutis per vim vestibus denudarunt. cui tamen commiseratione quadam stimulati damasceni panni vlnas aliquot ad tegendam corporis nuditatem porrexerunt, ac ad ipsorum tuguria ficta beneuolentię specie inuitarunt. quod cum facere pertinaciter recusaret, ad socios quos ab iisdem Cafris omnibus rebus spoliatos obuios habuit perrexit. Cumq; iam omnes cõuenissent, mutua consolatione nõnihil recreati, vnum qui ætate cæteros & humanitate præcedebat secuti sunt, qui domi suæ miseros excepit, ac faseolos semicoctos (neq; enim vt percoquerẽtur præ famis impatientia patiebantur) esurientibus apposuit. Addidit & pyra quædam syluestria pyris nostratibus hybernis magnitudine non absimilia,

ſed adeò dura, vt cùm dentibus comminuerẽt, ea deglutire nõ poſſent, niſi tribus aut quatuor ſumptis aquæ hauſtibus, quam vicarius præfectus & alius quidam in vrnis lapideis ſecum attulerant. Subinde per ſyluas vagabantur cucurbitarũ folia ad pedum exhulceratorũ medelam diſquirentes. Quin & ſtipem oſtiatim emẽdicabant, vt quo veſpertinis ſaltem horis refici aliquo modo poſſent non omnino deeſſet. ſed fruſtra, erat enim gens iſta tam agreſtis ac fera, vt miſerorum hominum aduerſitate nihil planè cõmoueretur. Quãobrem ad ridiculos geſtus cõuerſi hiſtrionicis facetiis ad liberalitatem barbaros prouocabãt, vt hac ſaltem ratione in extrema neceſſitate ſolatiũ aliquod inuenirent. Et ſiue diuino impulſu factum fuerit, ſiue quod ineptiis huiuſmodi leuiſſimi homines caperentur, vix nouo hoc ad mouenda duræ gẽtis corda commẽto vti cœperant, cùm plerique plenis manibus faſeolos ac herbas quaſdã ipſis porrigerent. In hac porrò afflictione ſeptem dies cõtinuos vitam ægrè produxerunt; quibus exactis Cafrum iſtum cuius domo excipiebantur ſpiritus Dei occulto ſtimulo adegit, vt de vicario præfecto ad nobilem Luſitanũ Franciſcum Brociadum (cuius paulo ante mentio incidit) mittendo pro miſerorũ redemptione cogitaret. Quæ duriſſimæ ſeruitutis finiẽdæ occaſio Præfecto inferiori neutiquã negligenda videbatur, ac ob id primo quoque tempore diſcedere, ac de redimẽdis ſociis ſeriò tractare ſtatuebat. Sed cùm ſocios metu perculſos cerneret ne cùm ſibi bene eſſet ipſorũ obliuiſceretur, atque ita ſub tam duro ſeruitutis iugo

vitam finire cogerentur: iureiurando coram omnibus religiosè promisit se fideliter communem omnium causam apud Lusitanũ nobilem prout rei necessitas postulabat acturum, quod nisi fieret nullam captiuitatis euadendæ spem affulgere asserebat. quibus rationibus adacti miseri homines inter spem metumq́, dubij vicarium præfectum dimiserũt. Ille autem ea fidelitate rem gessit, piosq́ue conatus eius mitissimus Deus vsq; adeò promouit, vt secundo à discessu eius die sub noctis initium cùm somnũ caperet, seruus prædicti Lusitani ipsum adiens ac vltro compellans sciscitaretur, num forte naufragi aliqui Lusitani in littus istud eiecti essent, hoc interim addens Dominum suum qui & ipse Lusitanus erat magno ipsos videndi desiderio flagrare: & vt omnis fraudis suspicionem animo eius eximeret, litteras Domini iussu scriptas primoq; in quem incidisset offerendas ipsi tradidit, quo tam opportuno ac insperato accepto nuncio, lachrymas præ gaudio continere non potuit, quas multo vberiores profudit, cùm lectis litteris intellexisset Lusitanum nobilem iubere vt à fluminis accolis nauigia peterent, atque ad ipsum ilico se tanquam ad salutis portum conferrẽt: confidere se accolas quicquid nomine suo imperassent è vestigio facturos. Erat autem viri illius per vniuersam istam littoralẽ oram authoritas maxima, tam dignitatis ac officij intuitu quo istic regio iussũ perfungebatur, quàm quòd triginta penè annis ibidem fuerat commoratus. Cafri lintrem procera arbore cauatũ nouem naufragis totidemque Cafris admissis vt de cæterorũ redem-

ptione ageretur,aſcenderũt: nauigabant verò per amnem quendam cuius ripam arboribus egregiè conſitam ac riuulis torrentibuſque plenam tum feris plurimis abundantem cernebant, à quibus nocte quadam cum in ripa pernoctarẽt, plurimũ ipſis periculi imminebat. Fruſtum tergoris bubalini ad ignem toſti quod ſecum Cafri apportarãt, & holuſcula quędam herbacea veſpertinę deliciæ in cœna fuere. Sequenti die in cœpto itinere perrexerunt,in veſperum vſque ieiuni dum in ripam exponerentur iuxta ſaltum quendam opacum (in quo lintrem barbari abſcondebant) vno tantum miliari à Luſitani nobilis ædibus diſtantẽ. Quanquam autem incredibili deſiderio quo tendebat, tandẽ pertingere laborabat; tamen partim ob exhauſtas diuturna inedia vires, partim ob tumentium pedum ægritudinẽ animo penè deficiens in terram prouolutus Vicarius nauis præfectus, per ſeruum portuum præfecto nunciari iuſſit,ſe viribus fractum vlterius nõ poſſe prorepere, ac ob id obnixè rogare vt de commodiore aliqua itineris perficiendi ratione cogitare dignaretur. Seruus imperata non cũctanter facturus itineri ſe accingebat,cocta tamen oriza tribuſq; ante diſceſſum gallinis præparatis, quibus interea veſceretur. Sed,vt homo erat famelicus,vna refectione quicquid à famulo relictum erat abſumebat. Cumq; cibo paulo delicatiore vires nõnihil refocillaſſet, viam iterum ingreſſus eò,licet ægro corpore,peruenire quô iamdudũ animo & imaginatione pertigerat,geſtiebat: vixque mediam itineris partem confecerat, cũ quatuor à Præfecto miſſi emptitij

ſerui ipſum portaturi in occurſum prodirent vno ex nautis remigibus comitati, qui (vti paulo ante retulimus) cum ſcapha euaſerant, ac biduo ante eôdem appulſi fuerant. Rapiebatur in admirationem vicarius præfectus tam inexſpectato ſpectaculo, multoq; magis cum nauigationis ſucceſſum à principio illo narrāte audiuiſſet. Tandem ad celebris viri huius ædes ſeruorum miniſterio delatū nobilis ac vere Chriſtianus hoſpes obuijs vlnis largo lachrymarū imbre madefactus excepit; ac de omnibus ad commodiorem vitam neceſſariis liberaliſſimè proſpexit. Ipſe vero vicepræfectus cum ſe & maris periculis & barbarorum manibus Dei miſericordia cui ob id gratias immortales animo agebat ereptum cerneret, erumpentibus lachrymis amariſſimè flebat: ſibiq;, quod in Chriſtiano ſolo tam liberalem tamque humanum hoſpitem nactus eſſet, plurimum gratulabatur. Non tamē ſolidum hoc illi gaudium videbatur quamdiu dura barbarorum hominum ſeruitute ſocij fame, ſiti, inedia penè conſumpti premerentur.
Quare cum animum ac vires nōnihil collegiſſet, neceſſitatem ipſorum nobili viro ac hoſpiti ſigillatim expoſuit, qui nulla interpoſita mora ſeruis Senam miſſis; aliquot telarum linearum ſarcinas in captiuorum redemptionem comparari iuſſit, ac ne propter interpoſitam moram miſeri grauius affligerentur, alios ſeruos nauem conſcendere ac edulia ad famelicos deferre imperauit, magnifico inſuper munere ad cafri qui eos exceperat vxorē miſſo; quô magis muliebris animus erga pauperculos naufragos afficeretur, Et quoniā qui Senam
miſſi

missi fuerant opinione diutius abfuerant, alia iterum captiuis alimenta transmisit, atque hoc ipso futuræ redemptionis spem afflictis adauxit: nec frustra quidem. Biduo namque elapso, seruis cum telis Sena reuersis sarcinisque duabus ad cafrum missis, dura omnes seruitute liberatos vnà cum reliquis domi suæ honorificè excepit. Nec multò post ab oppido Qualimane nauis Dominus & alij ferè omnes qui cum scapha elapsi fuerãt, Ductore maiore (qui sanitatis recuperandæ spe Senam paulò ante profectus fuerat) excepto aduenerunt. Quanto verò gaudio mutuo conspectu post tam horrendum naufragium, post tanta maris pericula, post tam duram sub barbaris seruitutem, perfusi fuerint; equidem oratione exprimere nõ valeo. Hoc scio quòd à liberali Dei manu tantam consolationem se accepisse faterentur, ac ob id ex intimo cordis affectu gratias eidem quàm humillimè persoluerẽt. Decimo tertio Calend. Nouẽb. nunciatum ipsis fuit nauigiũ quod vnà cum naue maiore perijsse credebant ad Lorangæ littus cũ septem & quinquaginta naufragis accessisse, quos etiam breui interposito tempore obuijs amplexibus excepertũt; verùm ita ægrè affectos, ita deformes, ita debiles propter grauem sub barbara gente seruitutem quam duobus ac amplius mensibus fuerant perpessi, vt cadauera hominum magis quàm homines esse viderentur. At verò cùm miraculoso prorsus modo hi quoq; ex mortis faucibus erepti fuerint, operæpretiũ facturus mihi videor si de eo plenius ac copiosius hoc loco egero.

Die naufragij noctem subsecuto multi cùm

primùm

primùm illuxiſſet fractæ nauis tabulis trabibusq; inſidentes terram inter fluctus quæſituri diſceſſerant. Qui verò hac ratione vitæ cōſulere aut non auderent, aut certè non poſſent, illi vltimum ſpiritum iam tum exhalaturi, animam magno cōtriti cordis dolore Deo commendabant. Qui quòd in tribulatione exiſtentium preces ſurda præterire aure non ſolet, ad compingendas gerras quaſdam ſeu crates eos excitauit, ad quod mutua ſe exhortatione ſtimulabant pro certo credentes ſe post duorum triúmue miliarium nauigationem terram ac recentem aquam inuenturos, idque ex arbuſculis quas in illo rupis dorſo eminus conſpicari videbātur, colligebant: ad quas cùm deuecti eſſent, de nauigio quodā maiore quo ad Moſambicum portum centum tantum miliaribus diſsitum appellerentur, maiori cum commoditate ac minori periculo conſilium caperent. Huic operi officiorum nauticorum exactor cum alijs quibuſdam ſuis tum neceſſarijs tum amicis manum adhibebat. Sed iam tum fame laborare incipiebamus, nā cydoniati ciſtulæ quas qui pridiè à nobis diſceſſerant reliquerāt, iam iam moriturorum ſolatia nobis potius videbātur, quàm vitæ præſidia. Huic tamen malo hac ratione occurrerunt, excitato enim igne in conuulſæ nauis fragmētis gallinas aliquot torrere parabant, quibus cum maiori orexi calamitoſi homines veſcerentur. Equidem cùm in tātis anguſtijs gallinis ad ignem toſtis nos paſci viderē, certam ſpē concepi Deū inexpectatæ miſericordię ſignum nobis aliquod velle oſtendere. cuius rei euidentiſſimum erat argumentum,
quòd

quod cum nauis maior ad dextram proræ partem diuulsa & tegumentum vndique confractũ esset in quo nauigium minus consistebat, ipsum nauigium etsi ex graui illisione etiam ruptum & tertia parte mutilatum, tamen impetu magno in scopulos eiectum, nemine nostrum tale quid expectante ad manus nostras diuina prouidẽtia procurante peruenit. Quod licet plerique nullis vsibus aptum esse iudicarent, Odoardus tamen Melo patricij sanguinis vir in India natus vbi & vxorem duxerat, melioris inde spei occasionẽ arripuit: efficacissimisq́, rationibus tum Nauarcho tum alijs quibusdam persuasit, vt ad instaurandum nauigium & animum admouerent & manus. Quod cùm magna molestia aggressi essent (nam accedente mari aliqui media corporis parte, nonnulli pectore tenus aquis immersi stabant) bidui spatio cœptum opus absoluerũt, alijs qui in naui maiori remanserãt, omnia quibus ad compactionem nauigij opus erat, subministrantibus. Vt autem influentem per commissuras aquam excluderent, sex circumcirca funiũ ligaturis nauigium arctissimè strinxerunt. & quoniam puppis penitus erat ex illisione conuulsa; capsarum quarundam tabulis ac cadorum malè compactorum fundis vtebantur, quorum iuncturas indusiorum frustis stipabant, ac deinde caseo contuso pro græca pice obducebant, quo nihil obstãte tanta aquarum copia continuo influebat, vt duo homines in exhaurienda aqua noctes atq́, dies occupati vix sufficerent. Atque hoc tandem modo instructo nauigio in quo extensus pannus pro velis, funiculi

pisca-

piſcatorij pro rudentibus adhibebantur, cum & ego cum noſtris in nauis maioris fragmentis conſiſterem, ſigno dato nos ad ſe Nauarchus euocauit diſcedere ſe velle inſinuans quocunque Deus nauigium eſſet directurus. Nos verò quanquam ad cæterorum conſolationem vt aliqui ex noſtris cum ipſis remanerent non detrectaremus; tamen quòd in iſtis ſcopulis diu eos vitam producere non poſſe conſtaret; ſed (præſertim in maris acceſſu copioſiore) omnibus eſſe in fluctibus pereundũ; cum iam per confeſſionem peccatorum ſordibus animos expiaſſent, operam noſtram in infideliũ ad euangelicam lucem conuerſione vtilem aliquando fore rati, quod omnes hortabãtur, facere ſtatuimus. ab iis itaq; licet non eodẽ omnes nauigio vecti diſceſſimus. Nam cum alij quidam firma ſatis excepti crate ſummis à me precibus contenderent vt Patrem Zapatam & P. Ioannem Gonzales cum iis proficiſci paterer, cùm ob ſpiritualem conſolationem tùm ad Sacramentorum, ſi quando vſus poſtulaſſet, adminiſtrationem: tãtum abeſt vt iuſtis eorũ precibus non annuerim, vt me etiam cum fratre Emanuele Dias cum alia quadam ſchedia proficiſci promptũ ac paratum obtulerim, P. Petro Aluares & fratre Emanuele Herrera in nauigio relictis. Verum Ductor quem ſuffragiis cõmunibus elegerãt Odoardus ſcilicet Melo, cuius modò meminimus, id neutiquã permiſit: atque ĩtã quatuor noſtrę Societatis tum Patres tum fratres nauigio excepti fuere. Soluimus itaque ſed cum ingenti animi mœrore quod tam multos quos ne grauata nauicula mergeretur du-

ctor

ctor excipere recuſabat, oculis (prô dolor) coram ſubmergi intueremur. Sex item alij qui prægrandi mali fragmento inſederant, cùm impulſu fluctuum lignum verteretur, & ipſi delapſi maris vorticibus fuere abſórpti. Circa meridiem autem cùm ſoluiſſemus, reliqua diei parte à ſcopulis iſtis qui ad multa miliaria in mari porrecti iacent non abceſsimus, ſpe non omnino infirma ſubnixi nos antequam tria miliaria confeciſſemus terram inuenturos. Sed longè ſecus ac ſperaueramus accidit, nam præter nuda ſaxa inuenimus planè nihil vnde eorum errorem manifeſto argumẽto ac ipſa expérientia magiſtra comperi, qui in decliuibus iſtis Iudeæ ſcopulorum dorſis arbores naſci veriſimili opinione exiſtimant. Nam reuera nihil iſtic aliud oculis ipſi aſpeximus, quam longam acutiſſimorum ſcopulorum arborũ more ex aquæ ſummitate eminentium ſeriem. Quod verò terræ ſimilitudinem iſtic habere videtur, ſaxa ſunt corallina alba quibus totus iſte tractus ſcatet. Ingruẽte nocte quòd qua in parte alueus eſſet per quem ex ſaxoſa iſta conualle elaberemur neſciremus, ibidem pernoctandum eſſe duximus. Conuenerant autem ad eũdem locum plurimi gerris, cratibus, ſchedijs, aliiſque tabularum contignationibus eò deuecti, qui viſo nauigio illud Ionæ prophetæ balenam eſſe rati qua in littus exponendi eſſent accurrerunt, ſed ex omnibus vnus tantum (plures enim nauigium non capiebat) qui reluctantibus nobis quaſi per vim irruperat fuit admiſſus, cæteris non ſine magno & noſtro & illorũ dolore excluſis. Poſtridie priusquam inde diſcederemus,

nouum

nouum ſpectaculum nullo præcedentium minus miſerandum occurrit. Cùm enim Nauarchus ac cæteri nauis miniſtri nauiculæ malè cõpactæ anguſtiam ac nauigationis ſuſceptæ longitudinem tum vectorum qui ſexagenarium numerum excedebant multitudinem mẽte ac cogitatione maturè perpendiſſent: nauigium tanto oneri impar eſſe palam teſtificati ſunt, quocirca cùm exonerandum omnino eſſe Ductori quoque perſuaſiſſent; ipſius arbitrio, quoſcunque voluiſſet vel demittere vel retinere, reliquerunt. Atque ita duodecim cum ingenti animi dolore ac lachrymarum profuſione exire compulſi ad ſcopulos vbi eduliorum adhuc aliquid reliquum erat, quo donec inſperatam euadendi occaſionem miſericors Deus obtuliſſet ſuſtineri poſſent; ſe denuò receperunt. Nos verò ſpe miſeris iniecta vt cùm primùm ad littus appulſi eſſemus de eorum liberatione ſeriò cogitaremus; cum maris acceſſu nauigare occœpimus, magno interim metu perculſi; quòd in alueum per quem ſcopulorum difficultates euaderemus non incideremus. At Deus à cuius ſolius ope ac miſericordia omni humana induſtria ceſſante iſta pendebat nauigatio, curſum noſtrum feliciſſimè direxit. Diſcedebant nobiſcum crates quatuor, maiores duæ ac totidem minores quæ veſpertinis horis aliquot cùm diſcederemus, ac nocte ſubſecuta in noſtro fuere conſpectu, ſed poſtridie vnam tantum è quatuor quæ & ipſa ſeruata fuit, eminus quantum oculorum acies ferebatur aſpeximus; reliquas vndarum fluxus Sofalam verſus impulerat.

Nos

Nos nautici gnomonis & chartarum geographicarum indicium secuti ad portum Mosambicum clauum conuertimus; octo dierum continuato spatio ventis tam sedatis marique tam tranquillo vsi, vt nihil nobis molestiã vllam facesseret. quod certè singulari Dei beneficio accidisse libẽter fatemur, nam si paulo impetuosior ventus fuisset exortus, absq; dubio nauem in præceps nullo negotio pertraxisset. erat enim puppis ita male compacta vt ne ad mediocris fluctus cõcussionem resistere potuisset. Iam verò cum vasti maris pericula euasissemus ac in angustiori nauigaremus, tã horrendo impetu in subiectum aliquod seu saxũ seu palum nauigium impegit, vt ferri vlterius non posset, ac eodẽ momento ventus obortus tam valido spiritu nauiculam agitauit, vt si paulo citius eam inuasisset, omnibus nobis fuisset necessariò pereundum. Nos itaq; improuiso periculo perculsi aliquot holoserici panni fasces ingruentibus vndis opposuimus, quin & tres viri in exhaurienda aqua continuo impediti ægrè quantum influebat exhaurire potuerunt. Victu autem tã parco tota ista nauigatione vsi fuimus, vt circa meridiem nautici panis frustũ ac vini bene diluti haustus modicus vix singulis distribueretur, nihiloq; liberalius in cœna quàm in prãdio fuimus excepti. Quanquam (vt verè dicam) de nulla re minus quàm de cibo & potu soliciti eramus. Litaniæ quotidie clara voce recitabãtur, tum & aliis pietatis exercitijs Deum per Sanctorum suffragia & maximè per Diuæ Virginis intercessionem inuocabamus, cui & pecuniæ numeratæ partẽ quam

non-

nonnulli ex naufragio seruauerant, emisso voto promisimus, diuina prouidentia factū rati, quòd ad inexplebilem quorundam cupiditatem redarguendam pecunia ista in tanto periculo seruata fuisset. Erat enim hoc argumentum & quidem euidentissimum, homines terrenos terrenarum rerum cupiditati adeò esse addictos, vt insatiabilis illa auri sitis in ipsis nec in vita nec in morte extinguatur. Contra verò hoc iterum in admirationem paulò attentius considerantem rapuit, in tanta hominum multitudine cùm iam primùm nauis propter grauem illisionem diffuta esset, & pauimentum puppis multis aureorum millibus stratum, sic vt pedibus conculcarentur, neminem tamen fuisse (quantùm ego obseruare potui) qui vel caput modicè inclinauerit vt inde vel modicū assumeret. Sed vt vndè deflexim us eò reuertamur; cùm plerosq; ex vectoribus nobiliores præsertim præ sitis impatientia morbo corripi cernere mus, cumque maris impetus ad Sofalam nauim impelleret, sic vt spes ad Mosambicum portum pertingendi omnibus eriperetur; mutato consilio ad eam quæ primum apparuisset littoris oram contendere statuimus. Sed pridiè quàm ea conspectui nostro offerretur, à vento quodam ab Oriente spirante nonnihil incommodi passi fuimus. Tum autem quòd nox instaret, & in quibus orbis oris versaremur planè nesciremus; placuit nocte ista nō egredi, sed vbi aquæ superficiem ab imo fundo nouem tantum cubitorum altitudine abesse deprehenderemus, cōsistere, eiecta pro tudente linea tela, ac pro anchora 1300 regalibus

Hiſpanicis,cum ferri fruſtis aliquot,quorum pō-dere preſſum nauigium ſubſiſteret. Poſtero die terram eminus aſpeximus, ad quam tam diu nauigando contendimus donec tandem penè contingeremus. Verū cùm imprudentius circa egreſſus tempus nauigaremus parū abfuit quin omnes fuerimus ſubmerſi. Cùm enim à tēpeſtate in loco littori adeò vicino nihil periculi metueremus (vti nec decedente præſertim mari metuēdum eſt) ac ob id non vſque adeo egredi properaremus; factū eſt ſubitò vt accedente mari vētus vſque adeò inſurgeret, vt magno omnes metu percelleret. At verò tanta omnes egrediundi cupiditas cœperat, vt ventorum impetum nihil remorati nautæ expāſis velis nauem vento vndiſq; agitatam ad littus impellerent: cumque fundum contingerent omnes in aquam pectore tenus inſiluerūt, ſic vt laſſi, nauſeabūdi, debiles, fameq; ac ſiti penè extincti, Deo iuuante, in littus omni abſumpto cōmeatu exponeremur. Ac ſtatim in editiſſimo littoris loco erecta cruce circū circa in genua prouoluti Deo Opt. Max. cuius auſpiciis eò perducti eramus gratias humiliter egimus. Deinde quòd præ nimia ſiti fauces nobis præcludi viderentur, Cafrū aliquem nobis obuium fieri optabamus, qui ad fontem ſitibundos perduceret. Sed quia numero maiori egreſſi eramus, ſi qui fortè nos eminus conſpexiſſent, metu conſternati ſe à noſtro conſpectu confeſtim ſubducebant, donec collecta manu ſimul accurrerent, & plurimum nobis moleſtiæ faceſſerent. Eſt genus hoc hominum agreſte, quod concitatiore curſu per denſiſſimas ſyluas, quàm nos

per

per planas vias discurrit. ex quò cùm visis nobis de aduentu nostro dicto citius per latebras in quibus degũt discurrentes se mutuo monuissent: ducenti vno quasi impetu spiculis, arcubus, ac telis egregiè muniti accurrerũt. Nos licet quinquaginta & septem numero essemus, quorum aliqui gladios habebant, aliqui planè inermes erant, tamen quòd sclopeta nulla nobiscum tulissemus Ductoris suasu ac etiam iussu temerè cum illis congredi noluimus. sanissimo (vt ego arbitror) cõsilio, nam alioqui qui maris pericula euaseramus, hic barbarorum hominum telis ad vnum omnes fuissemus crudeliter trucidati, quarè patientiæ armis muniti ipsorum arbitrio nos nostraque commisimus, qui primùm ea quæ in littore expãderamus, pannum scilicet quo velorum loco vsi fueramus, & holoserici panni fasces tres, quibus vndarum impetum repuleramus, diripuerunt; ac mox in nos cõuersi vestibus omnes penè spoliarunt, & nisi noctis ingruẽtis beneficio elapsi fuissemus, nihil cuiquam reliquum mansisset. Non defuere ex nostris qui illatá vim repellere tentarent, sed temerario ausu, arreptis enim spiculis tres ex nostris periculosè læsi recesserunt. Cumque rapiendi cupiditas cresceret magis ac magis, vix primi recesserant cùm alij maiori impetu insurgerent, ac sine discrimine quosdam non minimæ authoritatis viros vestibus nudarent: inter quos P. Zappata (qui iam tum se nobis coniunxerat) & P. Petrus Aluares fuere, cui ego vestem meam disrumpens partem vnam qua ossa (carnem enim quæ præ egestate penè absumpta erat vix audeo dicere) cõtegeret porrexi, quod

ipſum & alij nonnulli fecerunt. Cumq; hoc modo nos barbari homines excepiſſent, nuditatẽ noſtram obſcuræ noctis caligine Deus contexit, ac licet fugiẽtium more agreſtiũ manus euadere conati per littus diſcurreremus; euitare tamẽ nullo pacto potuimus, quin duos melioris notę nobiles captiuos abducerẽt, eos paulò pòſt pretio accepto vendituri. Bonam noctis partem eundo traduximus eâ littoris parte quæ Moſambicum reſpicit, idque eo conſilio, vt num forte iuxta amnem aliquẽ Luſitani mercatores agerent, diligenter diſpiceremus: nec prius deſtitimus donec præ laſſitudine in ſyluam littori vicinam nos abdere cogeremur. quò cùm ventum eſſet, & quieti ſe componere aliqui vellent, ac quo tegerentur nihil omnino haberent: nonnulli ſe arborum foliis contexerũt, alij effoſſis vnguibus foueis in iis ſe viui quodammodo ſepelierũt. verùm in lectulis tam mollibus miſeri homines ſomnum capere non potuerunt, ſed vt primum dulci declinaſſent lumina ſomno, iterum excitati in viam ſe firmioribus debiliores expectantibus dedêre. Cumq; hoc modo longiuſculè progreſſi eſſemus, ſiti cogente ac aquę inueniendę ſpe, ſub vmbras duabus ante meridiẽ horis conceſſimus. At quoniam per totum iſtum tractum Cafri habitant iterum impetu facto ſpiculis ac telis ad ſuas caſulas nos coëgerunt, ac ad quindecim dies adhibita cuſtodia continuerunt, adeò quidem vt ne aquam recentem impunè inquirere liceret. Debebantur certè peccatis noſtris hæc ſtipendia, vt deficiente aqua fontana quam tanto ſtudio fruſtra ſepe deſiderabamus, tribula-

tionis

tionis aqua magna copia superesset.& tamen Deo vires confirmante in tã dura seruitute in qua tanta incõmoda perpessi fuimus, & saniores eramus ac robustiores quàm quis mortalium crederet. Ac tum reipsa comperimus difficultatibus ac incommodis citius aliquem vinci,cùm ea ob oculos cõtinua imaginatione versantur,quàm cùm ijs contemptis fortiter reluctatur. Atque vt semel dicam eò redacti Deo permittente fuimus, vt illud D. Pauli optimè in nos quadraret. *In frigore & nuditate, in fame & siti, in laboribus plurimis.* Ter enim à Cafris intercepti ac spoliati fuimus humique nudis decũbendum nihil quo nuditaté corporum tegeremus quàm vile stragulum & straminis nonnihil habentibus. Erat præterea (quod fabulam quis esse crederet sub torrida zona præsertim, nisi experientia verum esse docuisset) nocturnum frigus ita vrens, vt nisi luculentum de nocte focum excitassemus, vim frigoris perferre neutiquam potuissemus. Pro cibo paululũ milij aqua subacti nulloque sale conditi tam parcè nobis suppeditabatur, vt ex furfuribus panẽ nostro more sub cinere pinsere tentaremus, ex quo cui frustum aliquod obtigisset, is gaudio gestiẽs Deo tanquam pro summis deliciis gratias agebat. De carne & pisce mẽtio nulla, nam & Cafri iis rarissimè vescũtur. Accedebat ad summam miseriam hoc etiam,quòd interdiu æstus Solis tantus esset, vt eo ita quorundam brachia & pedes adurerentur, vt lepra infecta viderentur. His tamen difficultatibus nihil obstantibus animos nostros spirituali ac interna cõsolatione mitissimus Deus adeò

recreabar, vt vel hæc ſola ſanitatis corporum cauſa videri potuerit. Accidit autem cùm in tanta afflictione constituti eſſemus, nec vllius cuiuſquam nuncij copia daretur quem vel Moſambicum vel Qualimenem redemptionis noſtræ procurandæ cauſa ablegare potuiſſemus, vt Mahometanam ſectam amplexus quidam Xechi cuiuſdam filius ad Lorangam amnē octo iſtinc miliaribus diſtantem habitans noſtri redimēdi cauſa iſtuc veniret. Sed quòd Mauri in promittendo tenaciores eſſe ſolent, cùm iam ſecundò & tertiò de redemptione noſtra egiſſet, neque tamen cum Cafris paciſci potuiſſet, re infecta abiit, omni memoria noſtri ex animo depoſita. Ex quo cùm videremus vires noſtras paulatim abſumi, ac ſpem vitæ in totum adimi ſi diutius in tam dura ſeruitute fuiſſet perſeuerandum, tum fame etiam impellente miſeros cōſtringi; duos ad Mahometanum deſtinandos eſſe duximus, hortantes ipſum vt quodcunque Cafri pretium exegiſſent, idipſum nihil cunctatus perſolueret, cumulatè nos id ipſi ac cum fœnore multo aliquando reddituros. Verùm ne hoc quidem modo hominē ad hoc quod volebamus inducere potuimus. Quocirca duobus religioſis in perſuadendo acribus ac vehementibus id negotij dedimus, fratri ſcilicet Adriano qui Diui Dominici vitæ inſtitutum ſequebatur, ac fratri noſtræ Societatis Emanueli Herreræ, qui Deo conatus ſecundante negocium iſtud tandem confecerunt. Quo tempore nonnulli durißimæ ſeruitutis pertæſi Cafrorum imperium nihil veriti ad Xechum ſe receperunt, quos nocte quadam ſedecim alij

ſecuti diuturna ſe per fugam ſeruitute liberârunt. At nō ſine noſtro magno malo. cùm enim poſtridiè captiuorum numerum in tātum imminutum cernerent, ne aliorum exemplum alij ſequerentur, illorum errata à nobis exegerunt: ac ſtatim triginta & amplius ex noſtris in anguſto ergaſtulo incluſerunt, quod tantam multitudinem ne ſi erecti in pedes ſtetiſſent omnes, capere non poterat: vbi etſi maxima fame cruciabamur, tamen præ aliorum incommodorū magnitudine nulla re minus tum temporis torquebamur. Nam præterquam quòd ita compreſsè ſtare nobis eſſet moleſtiſsimum, caloris ardor tantus erat, vt accenſæ fornaci non immeritò aſsimilari poſsit: nec falsò dixiſſet quis locum iſtum fuiſſe purgatorij verum ſimulachrum. Huc accedebat quod circa tuguria curſitantes Cafri cōtumelioſiſsimis verbis captiuos proſcinderent: duos autē illos qui recipi non poterant, verberibus etiam multis afficerent. In tam arcta captiuitate ad Deum miſericordiæ fontem mente in cælum eleuata recurrimus, ac voto communi emiſſo nos omnes obſtrinximus, ſi per Diuæ Virginis ac matris ſuæ interceſsionem è tātis miſeros anguſtiis eriperet, cùm primum ad locum aliquem vbi Chriſti religio recepta eſſet perueniſſemus, generali confeſsione omnium anteactæ vitæ delictorum præuia, in gratiarum actionem ad ſuum matriſque ſuę honorem precariarū pilularū torquem (vulgus roſarium vocat) nos ter & ſexagies recitaturos, idq; in memoriā ſexaginta triū annorū quibus in hac mortali vita Beatiſſima Virgo vixiſſe dicitur. Nec multò pòſt litteris à fra-

tre Emanuele Herrera acceptis breui nos esse liberandos, nō vana spe intelleximus. eâdem quippe nocte cum Xechi nepos aduenisset, ac tantum telarum quantum Cafri exegerāt persoluisset, liberati, Deo Opt. Max. pro obtento beneficio gratias supplices egimus. Accidit autē in ipso egressu res attentiore consideratione dignissima, ex qua propheticæ sententiæ veritatē euidentissimè cognouimus: *Ira in indignatione illius, & vita in voluntate eius.* Aderat nobis Chirurgus quidam peritus, ac in aperiendis venis educendoq; sanguine admodum expertus. is thecam circumferebat scalpris chirurgicis aliisque instrumentis nō malè instructam, quam cùm cæteris rebus Cafri in littore eripuerāt, recuperandæ eius spe omni adempta, ex quo optimus vir plurimum animo angebatur. Nam si quem in morbum incidere contigisset, & per venæ incisionem sanguis corruptus educi non potuisset, eius vita in maximo discrimine posita fuisset. Hanc inquam thecā cùm iam discessissemus, nec quisquam nostrum eam repetiuisset, per puerum sine pretio vltro remiserunt. in quo Dei prouidentiam probè cognouimus, neque enim vllo manifestiore exemplo curam quam de nostra salute habebat declarare potuisset, & cùm Lorangæ omnes ferè periculosissimè postea laborarent, nec præter venæ sectionem vllum remedium haberent, absque dubio mortem omnes obiuissent. Postero die feruentissimū Solis æstum labore superantes, hora post meridiem secunda Lorangam animis pedibusque fessi (neque enim à discessu nostro qui circa mediam noctem fuerat

rat conquieueramus vnquam) peruenimus; ac à Xecho honorificè satis excepti fuimus. si honorificè excipi dicuntur, quibus vrgente fame pauxillum orizę ac milij apponitur, quę nos hoc tempore in summis deliciis habuimus. Hanc vitæ victusque nimis certè tenuem rationem apud Xechum qui nos à Cafris redemerat sex septimanis sustinuimus, paulò minorem famem quàm apud Cafros perpessi. Cuius calamitatis hæc erat ratio, quod Xechi fortunæ parvę & captiuorum numerus magnus esset ac copiosus, adeò vt cùm abundè suppeditare omnibus necessaria nō posset, diu nobis ac strenuè fuerit cum fame luctandum; qua vires tandem ita attritæ fuere, vt multi malorum magnitudine ac diuturnitate victi mortem cum vita commutârint, multi grauissimè ac periculosissimè ægrotârint: adeò quidem vt in tanta turba vix tres inuenirentur, quibus ad mortuos sepeliendos vires suppeterent. Ægrorum cibus vel oriza erat vel milium, de carne ac pisce somnium. Et licet miserrimè ac tenuissimè tractaremur, nō tamen Xechi copiæ tantæ erant, vt nobis alendis sufficerent. quare ad vicinorum suorum ac familiarium ædes quidam fuerunt traducti, sed nihilo lautius excepti. Inter eos porrò qui hoc in loco tā dura seruitute ad æternæ vitę libertatem fuere recepti, quatuor ex Societatis nostræ Patribus nùmerantur. P.P. scilicet Vincentius Zappata, Ioannes Gonzales (qui per cratem ad Sofalæ littus erant appulsi, nobisque postea iterum coniuncti) Petrus Aluares & Fr. Emanuel Herrera, qui procul ab omni humana consolatione in summis

afflictissimæ vitæ angustiis, in tribulationis cruce, vt resurrectionis gloria postea perfruerentur, Christo, cuius fidei propagandæ causa huc miseriarum redacti erant, spiritum tradiderunt. Stratum enim straminis perpusillum, tegumentum quo ægrorum corpora operiebantur breue ac vile stragulum, refectiones vel oriza vel milium, potus aqua fuerunt. A Cafris siquidem cùm nihil planè reliquum nobis esset, quod cum ipsis commutaremus, gallinas habere non potuimus. Potiones nullæ medicamenta nulla ægris adhibebantur, vnum omnibus ac idem supererat educendi sanguinis remedium, quē eximere Chirurgus subinde verebatur, metuens ne virium defectu occumberent, si verò non eduxisset, corrupto sanguine purum inficiente mortis periculum euitare non poterant. Frater Emanuel Herrera ex nostris primus laborare aduersa valetudine cœpit, qui vbi aduenientis morbi primum aculeum sensisset, se ex eo non conualiturum mihi prędixit. quam ex eo coniecturam capiebat, quòd cùm in Lusitania, vbi & medicorum & medicamentorum magna erat copia, in morbum incidisset; periculosissimè tamen semper ac ad medicorum ferè desperationem laborasset. quarè cùm in hac seruitute vtriusque præsidio se destitutum videret, prolixioris vitæ spem omnem abiecit: Sic tamen vt à Dei voluntate ne minimùm quidē voluntas eius dissideret. Inualescente itaque febre octo dierum spatio absumptus expirauit: cùm & in vita & in morte, ac in difficili illa nauigatione, vt germanum Societatis filium decet, multa pie-

tatis

tatis documenta ædidiſſet. Eiuſdem morbi contagium P. Vincentium Zappatam deinde infecit, virum verè religioſum, in quo dolus non erat, Deoque & hominibus dilectum. Nam tam ante naufragium cùm infirmorum præfectus communi omnium conſenſu eſſet delectus; quàm in extrema illa ac infelici ſeruitute, adeò omnibus charus fuit & gratus, vt ex eius interitu non mediocrem omnes dolorem perſenſerint. Hic quòd ætate iam matura & ad ſenium vergente tum diuturnis laboribus penè confectus eſſet, paucorum dierum interiecto ſpatio ex hac caduca ad æternam vitam aſſumptus fuit, plurimarum virtutum quibus ſemper quidem, ſed præſertim durante iſto nauigationis tempore inter cæteros effulſit, perenni ac nunquam interitura memoria relicta, quæ quamdiu homines ſuperetunt, tum in Collegio noſtro Madritienſi, tum alibi vbi bonis operibus ſanctaque (ſi fas eſt dicere) vitæ conuerſatione emicuit, vigebit. Tertiò P. Ioannes Gonzales infirma vti valetudine cœpit, vir plurimis animi corporiſq; dotibus inſignis, concionator egregius ac in audiendis confeſsionibus aſsiduus, cuius virtutū ſuauiſsimum odorem in hac nauigatione multi perceperunt: Morbi ex quo optimus hic Pater interiit, intoleranda fames qua in Xechi cuiuſdam ædibus ad quem cum Patre Zapata & alijs quibuſdam miſſus fuerat, occaſio ac initium extitit; Is enim tam parcè tamq; ſobriè victum miſeris ſuppeditabat, vt panem oſtiatim petere mendicorum more cogerentur. Vnde cùm in Cafreria Solis æſtus ſit

inten-

intentiſſimus, & miſeri homines penè nudi, capite aperto ſtipem petituri egrederentur; æſtus Patris caput penetrās offenſo cerebro in furorem eum ac rabiem cōuertit, vti mox ex ſermone eius apparuit, ac ad ſex vſque dies in hac infirmitate poſitus clamores edebat tam horrēdos, vt lachrymas audientibus excuteret. Verùm tamen in iſta mentis deliratione præter verba pietatem redolentia planè nihil effutiebat. Tādem quanquàm florentis ætatis vir erat, tamen morbi magnitudine iuuenilem vigorem ſuperāte poſt paucos dies tantorum laborum præmium accepturus in cælum emigrauit. P. Gonzalem P. Aluares excepit, qui cùm ita macilentus eſſet, vt abſumptis carnibus oſſa tantum cute tegerentur, ac viribus etiā extra morbum admodum infirmis, tātam tamen conſtantiam tantamque generoſioris animi magnitudinem præſeferebat, tam in perferendis laboribus quàm in audiendis continuò confeſſionibus, vt non mediocriter omnes miraremur. Confitebatur namq; non raro, ſe in tantis aduerſitatibus valetudine vti magis proſpera quàm in Luſitania, vbi quo ad eam curādam opus erat nihil omnino deeſſet. Verùm enimverò moleſtiarū diuturnitati magnitudo animi tādem cedere coacta fuit, ac febri ardentiſſima correptus eâ liberari nō potuit, donec Deo creatori ſuo extremum ſpiritum moriens commendaret. Atque ita fideles Dei ſerui ad nutum eius voluntatem ſuam accommodantes ex mortalis vitæ ergaſtulo ſumma cum animi alacritate pro Chriſti amore deceſſerunt. Poſtremi omnium ad quos ſerpēs pedetentim

tim morbus prorepſit, ego & frater Emanuel Dias fuimus, quibus etſi periculoſiſſimè laborauimus miſericors Deus pepercisse viſus eſt, vt cæterorũ mortem dignè ac pro merito lugeremus. Ad me quod attinet, non diffiteor dolorem ex eorum tam miſera ac indigna morte conceptum viſcera corporis mei omnia adeò penetraſſe, vt ego quoque non procul à mortis periculo abfuerim. Et quis obſecro corde eſſet tam duro ac ferreo, qui ſi tantos viros ſine ſtrato, in ſtraminis manipulo, ſine tegumento, ſine cibo ac potu quo afflictæ vires ſi non recuperari, foueri tamen aliquamdiu potuiſſent, languentes animas Deo creatori reddere vidiſſet, dolore non contabuiſſet? eoque magis ſi fame & inedia eos potius quàm morbi aſperitate extingui animaduertiſſet. Nec mediocriter etiam animum angebat, quòd eorum intẽpeſtiua morte tam gnauis tamque ſolicitis operarijs & India deſtitueretur & Societas. At verò quia cuius Dei ſuaſu noſtræ olim Societati nomen dederant, eiuſdem iuſſu ad cæleſtem illam multis partibus pulchriorem, ad quam nos quoque aſpiramus euocati fuere; reliquum eſt vt in diuina voluntate noſtra quoque voluntas conquieſcat. Quarè cum defunctorum cadauera eodem in loco ſepulchri honore affeciſſemus, animas Chriſto redemptori pio cordis affectu commendauimus. Vbi ſilentio prætereundum neutiquam videtur, quòd cùm locus ad mortuorum ſepulturam nobis à barbaris conceſſus duobus penè ab oppido miliaribus abeſſet, cadauera humeris omni alia negata ratione eò deferre compulſi fuimus, quod cùm præ infir-

mitate ac languore nos facere non poſſemus, vix duo inuenti fuerunt qui tam pio operi manũ adhibuerint. Nos autem interea viribus tam acri morbo ita abſumptis vt mortuis ſimiliores videremur quàm viuis; in iſta ſolitudine diuinæ in nobis voluntatis effectum expectabamus. Cæteri quoque in eadem afflictionis naui iactabantur, adeò vt paulatim omnes morbo præualeſcente extinguerentur. Sed quoniam ita ferè cum hominibus agere diuina bonitas aſſueuit, vt maximis deſperatisque malis eos immergi patiatur, non quidem vt ſubmergat, ſed potius vt miſericordiæ eius effectus clarius innoteſcat: Calend. Nouemb. die omnium Diuorum commemorationi ſacro, ipſorum (vti pro certo credimus) interuentu, nauigij genus (quod Pangaiam vulgata voce nominant) Moſambico Cuamam verſus expanſis velis nauigare, ac recto curſu ad portum iſtum contendere conſpeximus, quo viſo ita præ lætitia exiluimus, vt iam inter Chriſtianos eſſe videremur, ſingulari Dei impulſu factum eſſe credentes quòd nauis iſta illuc appelleretur, eoque magis quòd ductor eius in mandatis habebat (vti poſtea intelleximus) vt Lorangæ amnem in quo olim nauis quædam tempeſtatis vi eò depulſa, fuerat à Cafris direpta, vitaret: & ob id per alium quendam amnem ab eo aliquo interuallo remotum Quiſungum nomine curſum inſtituebat. in quo cùm iuuenem quendam deprehendiſſet qui nobiſcum euaſerat, ſed à Cafris in priore noſtra captiuitate eò miſſus fuerat, de nauis iactura & dura ſerui-

cute

tute quam circiter 56 viri inter quos nobiles plures, pauci religiosi erant, in oppido Loranga sustinebant, certior factus fuit. Quo audito nihil imperium eorum à quibus missus erat moratus Lorangam proficisci ac nos liberare statuit, quod alioqui non erat facturus. Cùm itaque ad littus appulsa nauis esset, nos ad vnum omnes admisit, ac panno quem secum aduexerat nudos vestiuit. nobilis autem quidam qui eadem naue vehebatur redemptionis pretium pro omnibus liberaliter persoluit: atque ita cùm tam in victus ratione quàm in cæteris caritatis officijs humaniter nobiscum ageretur, breui tempore amissas vires recuperauimus. Cumque Lorangæ amnem egressi essemus, ad alterum quendam à priore 50. miliaribus distantem deuecti fuimus, cui Luabo nomen est. vbi naufragij socios aliquot qui (vti paulo ante retulimus) crate ad littus appulsi eò tandem deuenerant, offendimus: inter quos & illi fuere qui cum nauis Ductore per scapham euaserant. Cùm itaque sedata tribulationum tempestate cælo benigniore iam vti ac consolationum quasi vernam quandam temperiem experiri cœpissemus: opportunè Lusitanum istum virum nunquam satis laudatum Franciscum Brociadum portuum Cuamæ prouinciæ præfectum maiorem ibidem deprehendimus. qui præterquā quòd nos summa cum humanitate ac beneuolentia excepit, de omnibus etiam ad cōmodè viuendum necessarijs liberalissimè prospexit, nō secus ac si filij ex ipsius sanguine prognati fuissemus. Eodē loco morbi quem diu fouerā acriores multo

stimu-

ſtimulos perſenſi: ſiquidem diuturnior ventris fluxus cum acuta febri coniunctus ita vires mihi omnes extenuauerat, ita extincto appetitu ſtomachum vomitu frequentiore perturbârat, vt præſentem mortem inſtare exiſtimarem. Eoque magis quòd chirurgus ob nimiam debilitatem ſanguinem ſecta vena educere non auderet. Quocirca comitantibus ijs qui Moſambico recẽs cum diuerſis mercibus quas Cafris diuendere ſtatuerant aduenerant, Senam (quod munitiſſimũ eſt Luſitanorum propugnaculum) proficiſci decreui. non quidem quòd Luabi humanum aliquod ſubſidium (præfecto omnia liberaliſſimè ſuppeditante) deeſſet, ſed vt cæleſti Dominici corporis cibo quo octo iam menſibus carueramus, famelicam animam ſatiarem. Tredecim dierũ emenſo itinere, valetudine paulo firmiore nauſeabũdo tamẽ adhuc ſtomacho Senam peruenimus, Monaſterio Patrum Dominicanorum, Ordinis eius Patre Inquiſitore amico ac familiari meo vrgẽte, ſumma cum humanitate excepti. Adeo quidem vt inſtauratis nonnihil viribus Chriſti natiuitatis ſollẽni die confeſſionibus audiẽdis incubuerim, & paulò etiam antè, Dominici aduentus tempore conciones ter aut quater ſellæ propter virium debilitatem inſidens habuerim. Multa profecto in feruentiſsima meridionalis plagæ prouincia ab ingenti Solis æſtu paſsi fuimus, maiora (vti credimus) paſſuri, niſi meritis Patris ac D. Gonzali ob fidei profeſsionem ab infidelibus in Monotapa loco huic vicino immaniter occiſi, vires nobis diuinitùs ſubminiſtratæ fuiſſent, huius enim

innocentissimi viri patrocinio quod sæpe implorabamus confisi spem non leuem concepimus, fore vt fidei Christianæ buccinę sonus istic etiam aliquando cum maximo animarum fructu personet. Sunt enim istorum Cafrorum animi tabulæ rasæ non absimiles, in qua tanquam molli cera pietatis Christianæ fundamenta iaci imprimíque facillimè possent. Neque enim vel idolorum cultui sunt addicti, vel ritus vllos ita pertinaciter obseruant, vt fidei nostræ propagationi magno futuri sint impedimento. Viribus vtcumque recuperatis, tribus nauigijs (pãgaias appellat vulgus) Sena soluentes ad Mosambicum portum sani ac incolumes accessimus, à cuius vrbis incolis magna cum beneuolentia excepti tractatíque fuimus. Cumque quam antea confusæ audiuisse potuerant, plenam naufragij periculorumque ac variorum casuum quibus iactati fueramus notitiã nobis referentibus intellexissent: attoniti planè ac stupefacti oculos tanquam in eos quos à mortuis surrexisse credebant admirabundi coniecerunt. Mox voti emissi memores quo Beatissimæ virginis ædem nudis pedibus ac genibus flexis nos visuros voueramus, cùm primùm ad Christianorum vrbem patuisset accessus; statim atque nauim essemus egressi, ad ædem quandam Archangelo Gabrieli sacram in ipso littore erectam nos recepimus, atque inde nudis pedibus in supplicationem prodeuntes, ad D. Virginis Beluarte (vt ipsi loquuntur) hoc est in arce vel propugnaculo erectæ perreximus, cuius sacram ædẽ cùm oculis eminus contueremur, in genua humiliter

& cum gratiarum actione prouoluti reptantes ad templi vsque penetralia contendimus, numerosa populi turba comitante, ac præ nimia commiserатione lachrymas vberrimè effundente. Nos verò periculorum quę euaseramus memores votum quo obstricti eramus cum mira grati animi significatione cum lachrymis, cum singultibus & cordium pulsatione soluimus, Deum ac Diuam Virginem pietatis ac misericordiæ matrem magnificantes cuius meritis ac suffragio tantis periculis erepti ac ad salutis portum perducti eramus. Deinde templo egressos dictu mirum quanta beneuolentiæ, amoris, ac Christianæ caritatis significatione ad ædes suas ciues passim inuitarint. Religiosi ordinis D. Dominici summis à nobis precibus contenderunt, vt ad eos hospitij causa diuerteremus. Verùm quod nondum omnino confirmati essemus, maximeque ne quinq; mensium spatio, quos dum commodum nauigationi tempus esset ibi traducere oportebat, oneri ipsis essemus; precibus eorum tum temporis acquiescere visum non fuit. Sed potius Vicarij Episcopi hospitio tam diu vsi fuimus, dum extra vrbem de commoda satis habitatione nobis prospiceretur, iuxta ædiculam quandam Diuo Antonio dedicatam; quæ etsi longiusculè ab vrbe dissita erat, non tamen ocio istic torpuimus. ego enim confessionibus audiendis sacrisque concionibus habendis sedulo incumbebam; Frater vero Emanuel Dias Dominicis ac festis diebus tam pueros quàm adultos etiam in fidei Christianæ principijs instituebat, vna ante meridiem hora idque intem-

templo; alia item hora post meridiem in publica quadam area, quò Lusitani etiam non pauci confluebant, feruore pietatis quo quem dixi frater munus hoc exercebat adducti. Tandē cùm mensis Augustus ageretur, ac tempus nauigationi in Indiam commodum esse inciperet, nosque accincti & parati staremus lõgiore abrupta mora quadriremem onerariam ingressuri, quòd iam nono Augusti die elapso Lusitanarum nauium spes quę ante diem illum semper ferè ad Mosambicū portum appelli consueuerant sublata videretur: ecce postridie die Diuo Laurentio consecrato, nauis quæ Boni IESV nomine à cæteris discernebatur in portum istum felicibus vsa auspicijs deuenit. Hac autem duodecim Societatis Patres, sub imperio P. Ayres Sosæ vehebantur, ad quorum aspectum mirum quantum exhilarati fuerimus. Tam enim omnes sani erant ac viribus integri, ac si eodem ipso die Vlyxbona soluissent, nauigatione tā prospera atque ante annos plurimos Indicę naues vsæ fuisse dicātur. Fuimus ijsdem omnes excepti edibus, varijs ab vtroque loci Gubernatore, tam o qui vrbis gubernacula recens susceperat, quàm ui gubernandi munere iam tunc defunctus fueat acceptis munusculis; quibus ex tam longa naigatione fessos ac nauseantes non mediocriter ecreârunt. Vndecim diebus Mosambici cõmoti cùm fuissent, eadem qua aduecti fuerant na- nobis quoque assumptis recesserunt, tanta ma- ventorumque tranquillitate vt trigesimo sexto uigationis die in Goæ portu omnes incolumes poneremur, vbi obuijs Patrum nostrorum

vlnis excepti ac ea beneuolentia tractati fuimus, qua Societas nostra in hospitum susceptione vti consueuit. Quo loco susceptæ narrationi finem impositurus Paternitatis tuę benedictionem supplex imploro. Ex vrbe Goa quinto Idus Decembris, 1586.

Vræ P.

Filius indignus

PETRVS MARTINEZ.

OMMEMORATIONES
NOVORVM SVCCESSVVM,
ex Regnis Cinæ & Iaponis, circa finem
anni reparatæ ſalutis humanæ 1586.

Vna cum reditu Procerum Iaponenſium in Indiam.

x litteris quibuſdam Patrum Societatis IESV menſe Octobri. 1588. tranſmiſſis collectæ.

:emplar litterarum Patris Alexandri Valignani Indiæ Prouincialis, ad R. P. Generalem Societatis IESV *Cocino perſcriptarum poſtridie Idus Ianuarij 1588.*

X regno Cinæ proximè elapſo Aprili fauſta multa ac auditu iucũda allata fuêre. Nã Patres Odoardus Sande & Antonius Dalmeida (vti ſuperioribus litteris perſcripſimus) hinc eò hoc conſilio iiſſi, vt aliis duobus Societatis noſtræ Patribus ıxilio eſſent, qui in nouis Xauchini ſedibus iam ntea fuerant recepti: in Magiſtratuum (Mandanos incolæ patria voce appellant) gratiam ac faorem ita ſe inſinuauerunt, vt non gratus tantum orum fuerit aduentus, ſed etiam vt aliis ipſi adıngerentur, facilè impetrauerint; Licet tamẽ ab rbis primoribus moniti antea fuiſſent, vt plures ion accerſerentur, præſertim cùm duos ſufficere xiſtimarent. Atque ita diuina factum prouidenia eſt, vt quatuor iam Societatis noſtræ ſacerdo-

tes penè in meditullio Cinæ habeamus. Qui maturo inter se captato consilio ex mandati à nobis accepti præscripto discedere tandem statuerunt, vt Cinensiũ animos ad Christi Euãgelium suscipiendum explorarent, & nouam habitationem in alia quadam vastissimi illius regni prouincia procurarent. Cui consilio opportunam occasionem quidam ex præcipuis Magistratibus dedit, cuius opera vt in Xauchino reciperentur, non parùm aliâs adiuti fuerãt; cui cùm ad vlteriores quosdam Xauchinæ prouinciç recessus iter necessariũ esset, authoritate sua effecit vt vel ipsis quoque prouincias illas lustrare, vel saltem in Ciquione cõmorari concederetur, quæ etsi nõ ita versus amplissimi regni meditullium vergit vti Nauchinum, pluribus tamẽ miliaribus ab extremis regni finibus abest quàm Xauchinum. Administratur autem à Prorege quodam quem Tutanũ ipsi vocant. Atq; ita Patribus Odoardo Sande & Matthæo Riccio in Xauchino relictis, Patres Michaël Rogerius & Antonius Dalmeida ad nouas indagandas sedes profecti sunt. Totius porrò legationis caput P. Odoardus Sande delectus fuit, qui sicuti litteris cõmonefecit optima spe fulcitur, fore vt cum vberrimo fidei Catholicæ fructu ibidẽ versetur, quarè & patrium sermonẽ P. Matthæi Riccij opera, qui multum in eo promouit, diligẽter addiscit, & iam nũc per totũ Xauchinum optimè audire & Christianæ fidei hortum plantis nouellis conserere incipit. Nam viginti Cinenses salutari regenerationis vnda iam tum fuerant abluti, & alij nonnulli Catechumeni in fidei Catholicæ arcanis sedulo insti-

instituebantur, adeò quidem vt in regno Cinę diuinæ gratiæ munere, fidelium aliqua congregatio fœlici successu haberi incipiat, idq; sine Magistratuum grauiori aliqua offensa, qui etsi initio difficiliores se præbere in Patrum priorum receptione videbantur, atq; ob id fortè potestatem illic commorandi scripto necdum confirmauerāt: pios tamen ipsorum conatus, quantum percipere adhuc potuimus, non sunt turbaturi, sed quasi Cinæ incolas inter cæteros ipsos agere sunt permissuri. Quin etiam non mediocris spes affulget, Deum Opt. Max. qui præter omnium ferè expectationē ingressum adeo angustū & difficilem diuina stimulante misericordia patefacere incepit, magis ac magis aperturum. Est tamē in re tam ardua ad pios conatus promouendos, maxima opus tū prudentia tum sagacitate, ob id potissimū quòd prouinciæ vtbiumque primores vafri admodum sint ac solertes, quique noua omnia maximè habeant suspecta, vsq; adeò vt si summa prudentia res non geratur, dubio procul legationem istam faciēt vanam ac irritā. Quæ causa fuit quòd proximè præterito Aprili alios eò Patres non ablegauerimus, priusquam de anni huius successu certiores facti essemus, quantumque P.P. Michaël Rogerius & Antonius Dalmeida profecissent, ex ipsorum litteris accepissemus. Et quoniā propter amplissimi regni famam, non pauci tam ex iis qui in Amacao commorantur, quàm qui in Luzzonensi territorio agunt, propagandæ religionis zelo excitati in vindemia ista laborare anhelantibus votis desiderāt: metu non mediocri percellimur, ne nimio deuo-

tionis ardore quorundam, qui tanti regni genium ac naturam probè exploratam non habent, malè nobis cedat instituta legatio. néve Magistratus Religiosorum hominum frequētiore numero ex diuersis regionibus & Philippicis potissimùm eò confluentium offensi, sinistra suspicione laborare incipiãt, & vno veluti impetu, quotquot ibi Christianos deprehendant, regno pellant. Quocirca quæ anno hoc renunciabuntur expectare statuimus, facturi provt tum expedire iudicabimus.

Exemplar litterarum P. Antonij Dalmeida Ciquione vrbe mediterranea Regni Cinæ transmissarum ad P. Odoardum Sandam Patrum qui Xauchini commorantur Rectorem. 4 Idus Februarij 1586.

Reddit certiorem de itinere quod ipse & P. Rogerius duorum mensium spatio per mediterranea Cinæ loca profecti fecerunt.

CVM illius amore Cinensem iam tandem me factum videam, qui Deus cùm esset salutis nostræ causa homo fieri voluit; optimo iure immortales illi gratię reddendę mihi sunt, quod paucorum mensium interuallo concedere dignatus nobis fuerit, quæ multis iam annis plurimi frustra attentârũt, animi (dico) quietem tantam vt in mortali hac & caduca vita præter meam & Cinensium ad Deum conuersionem desiderem plane nihil, quæ vt etiã cum vitæ huius iactura tandem nobis obtingat exopto. Fateor equidem lachrymas me continere non potuisse; dum

dum ad ſcribẽdum calamum exacuerem,& imaginatione quadam animo mecum perpenderem ad intimos iam penè Cinæ receſſus me penetraſſe, neque temerè imaginatione quadam me adductum aſſero vt hoc mihi perſuadeam, nam in eo adhuc errore verſari mihi videor, vt ſomnium eſſe credam huc vſque me perueniſſe. Atque ea propter gratum mihi faceres, ſi illo me errore liberares, ac pro certo dubitanti mihi affirmares in vaſta illa prouincia(ne dicam mundo)verſari me quam tam auidis votis P. Franciſcus Xauier felicis memoriæ illuſtrare geſtiebat,ac in qua pro animarum ſalute labores duriſſimos ego quoque perpeti, etiam cum vitæ periculo efflagito,quod vnicum eſſet feruentis deſiderij ſolatium. At quoniã cùm Xauchino diſcederem in mandatis dederas, vt ſuſcepti itineris ſucceſſum ſigillatim perſcriberem; quod verbis tum promiſi,reipſa hiſce litteris nunc præſtare conabor.

Vndecimo Cal. Decemb. anno redemptionis humanæ 1585. Cantone diſceſſimus, nauigio cuiuſdam qui Ciquione oriundus & Xauchini Gubernatori ſanguine iunctus erat,vſi. Quẽ itineris ducem diuinitùs oblatum certò nobis perſuaſimus, tum quia opera eius quamplurima pericula quę in tam lõga ac difficili nauigatione imminebant,euaſerimus; tum multò etiam magis, quòd nullo noſtrum poſtulãte vltro ſe obtulerit. Magiſter Franciſcus Xauerius mille aureis Cinẽſi cuidam oblatis, fruſtrà paulo antè tentauerat, vt in littus Cantonenſis ditionis exponeretur, nobis verò vltro ſe obtulit, qui gratis nulloque pretio

dato ad Cinæ regni penetralia nos perducere paratus erat. Quòd an signum sit & quidem euidentissimum, Deum misericordiæ oculis gentē illam respicere, & ex infidelitatis caligine ad veræ fidei lumen perducere velle, R. tuæ iudicio relinquo. Cùm iam iter ingressi essemus, ego quoq, Cinensem in actionibus meis exprimere cœpi, sed tyrũculum ac planè infantem, quòd neque Cinēsium lingua loqui, neque habitu vestiri, neque eorundem more accumbere probè adhuc nouissem.
Quanquam autem Patricius iste Cinensis libens admodũ nos itineris suscepti comites assumpserat, non defuerũt tamen quietis humanæ insidiatori diabolo, quæ nauigantibus obijceret impedimenta, nam tertio pòstquàm soluissemus die, vt nauis incenderetur fortuito casu accidit, non deficientibus qui infortunij damnique accepti culpam in nos conijcerēt: verùm diuino factum auxilio fuit vt nullo grauiore accepto incommodo incendium extingueretur. Dùm autem per Cantonensis prouinciæ fines nauigio veheremur, sub incolarum cōspectum vix vnquam prodiuimus, quin & noctu etiam nauigauimus, adeo quidem vt donec ad vrbem Moylimpor accesseramus, nauim egressi fuerimus nunquam. Quarè quòd de prouincia ista referam compertum exploratumq; habeo nihil, prætterquam quòd vrbes plurimæ ac oppida frequentissimà tum altissimi ac prærupti montes nauigãtium conspectui offerrentur, inter quos copioso dulcis aquæ fluxu pulcherrimus ille ac nauigationibus mercimoniisque ad diuersos prouinciæ tractus tuta nauigatione distrahendis

aptiſsimus fluuius labitur. Conſpiciebamus paſſim ſumptuoſa ædificia dæmonum cultui dedicata, tum & nauium penè infinitam multitudinem, auiumq́; aquaticarum innumerabilem copiam, ac caprarum per ſyluas paſcentium greges, idq́ue ad 7 Idus Decembris, tum enim ad vrbem Modin appulſi fuimus, circa quam huius eſt origo fluuij, qui quòd rapido quibuſdam in locis defluxu ferebatur, & aduerſo flumine nauigandum nobis erat, in cauſa fuit, vt lentè admodum nauis procederet, ſic vt & funibus protrahi & remis à nobis quoque deberet impelli. In vrbem Modin non citra difficultatem ac moleſtiam fuiſſemus admiſsi, ſi quidem in eam per pontem qui ferreis duabus catenis ſolius Prætoris iuſſu ad quem hæc cura ex officio ſpectat attollebatur ac demittebatur; patebat ingreſſus: verùm tamen quod ductor noſter Lancitano (ſic vrbis Gubernatorem vocari exiſtimo) arctioris neceſsitudinis nexu coniunctus eſſet; nulla quidem interpoſita mora, non tamen ſine difficultate aliqua propter nauium aliarum multitudinem Gubernatoris mandatũ iuxta pontem expectantium, noſtra in vrbem recepta fuit, nosq́ue ante ipſum penè hoſpitij limen quo excipiendi eramus expoſiti fuimus, & ductoris noſtri cauſa commodè ſatis lauteq́ue tractati, vbi die quodam Dominico & Lunæ ſacrum celebrauimus, ſequenti verò Martis die ad vrbem quandam octo miliaribus diſtantem perreximus, alterius ibidem fluminis commoditatem nacti. Iter autem illud omne lapidibus ſtratum erat, in quo per montem aliquem tranſcenditur, in cuius

summitate arcum quendam fornicato opere videre erat, cùm inscripta Epigraphe quæ nomen eius cuius sumptibus & industria iter illud aliâs quidem difficillimũ, nunc autem facile & expeditum effectum fuerat, continebat. Aura insuauis erat tempestasq; pluuiosa & frigida, ob id fortè quod totus ferè iste tractus sit montosus. Non memini vidisse me vsquam viam adeò frequentatam, ne tum quidem quando ad publicas nundinas negotiatores proficiscuntur. omnes siquidem merces Nanquino & aliis circumiacentibus locis huc aduehũtur. Habent porrò mercatores extremas dicti itineris ciuitates inhabitantes vtrobique mercium distrahendarum socios. commodè profecto; neq; enim ductori nostro aliud quidquam incumbebat oneris, quàm vt centum & quinquaginta mercium sarcinas (tot enim aduexerat) vnà cum aliis nonnullis rebus quibus in itinere opus erat hospiti traderet, ad vnam omnes in alterius oppidi hospitio reperturus. Pertinet quoq; ad horum (quos dixi) sociorum curam, seruis de equis, Dominis de sedilibus gestatoriis prospicere. Sunt autem sedilia ista leuia quę à baiulis duobus gressu satis concitato feruntur citra pluuiæ imbriúmve periculum, à quo vmbellis quas manu viatores gestant defenduntur. Peracta media itineris parte sellas mutabamus, alijs quæ ad diuersorium vsque ab alijs gestabantur assumptis, quibus præter gratuitum aliquod denariolum debetur nihil, iustum enim precium hospiti cùm merces sibi commissas singulis tradiderit persoluitur. Eodemque precio portatili hic sella gerimur quô in

patria

patria nostra equo vehimur, cum maxima hospitiorum commoditate & frequētia. Sub vesperam ad oppidum Faquen accessimus biduum ibidem commorati, quo tempore tantus erat ciuium nos visentium confluxus, vt multitudine penè obrueremur, cuius rei vitandæ causa in nauem veneris die secessimus: Sabbatho deinde sequenti secundo flumine nauigare cœpimus, quindecim dierum continuato cursu tribus vsi conductitijs nauigijs, quorum vno soli nos vehebamur. Ab vtraque fluminis ripa plurima eademq; pulcherrima oppida muris cincta nauigantiū conspectui offerebantur, quæ cum Cantonensi ciuitate magnitudine certare posse videbantur, ex quo meditandi occasio se nobis obtulit, de facili ac expedita ratione qua per vastissimas istas prouincias vltro citroque commeare liceret diuini verbi Euangelicæque veritatis sementem facturis, eoq; magis id animo mecū agitabam, quod tanta & mentis & corporis tranquillitate totum hoc iter conficeremus, vt studendi, orandi, cæteraque omnia agendi nō minor in naui commoditas esset, quàm domi potuisset aliquis nostrū optare. Ad 16. Cal. Ianuarij ad frequentissimam quandam ciuitatem deuecti fuimus Cantonensi multò maiorem. In qua istius prouinciæ cui Ciansi nomen est Tutanus (Proregem hac voce significari existimo) domicilium habebat. Est vrbs ista diuisa in partes tres altissimisque vndiq; muris circundata. Hanc amnis intermedius secat, cuius ripæ nauibus simul iunctis pontis vicem supplentibus quæ duas vrbis partes constituunt coniunguntur. In ponte

hoc à

hoc à nauigantibus vectigal exigitur, per quem nobis in vrbem ingressus ilico patuit, ob id nimirum (vti superius dixi) quòd dux noster Gubernatoris (Lancitanum vulgus appellat) germanus frater esset. quam etiam ob causam neque in merces eius fuit inquisitum. Et quanquam ad Consulem nos esse vocandos verebamur, vt quínam essemus quidq; acturi venissemus, diligentius exquireret, nemo tamen nobis quicquam negotij facessit. nam extra Cantonis prouinciam in reliquo Cinæ regno nō tam solicitè in peregrinos inquiritur, imò honorificentius passim excipiuntur quàm R. T. Xauchini. Vix medio miliari ab isto ponte alius fluuius cum priori coniungitur, qui ab altera parte vrbē alluit, circa quem alius vicus visitur quo tertia vrbis pars terminatur. Optabam hoc in loco Patribus nostris Collegiū tum propter regionis fertilitatem, tum etiam propter aëris temperiem. Comparatis hac in vrbe quæ ad reliquum iter conficiendum necessaria videbantur, nauim conscendimus, & sex aut septem dierū spatio per amnem istum vecti syluas ab vtraque parte conspeximus amœnissimas, tum in ipsa ripa plurimas lignorum strues frigidis regionibus cùm opportunas tum etiā necessarias; atque eo ferè cursu totum iter peregimus, vt septē & eò amplius vrbes magnitudine & mercium frequentia celebres nauigando preter grederemur: donec pridiè sollemnitatis natalitię ad vrbem Cianfi totius prouinciæ amplissimā deuenissemus; hic enim substitimus deuotissimam Dominicæ Natiuitatis noctē celebraturi. Verùm quia infantulus quē sacratissima

ista nocte salutifero partu beatissima virgo ac mater enixa fuit laboribus gaudet; nostram quoque patientiā exercere tum maximè voluit, rapidissimo vento à Boreali mundi plaga immisso quo fluminis aquæ alioqui limpidissimæ adeò turbatæ fuerũt, vt sacratissimo Christi natalis die purioris aquæ haustus nobis negaretur. cuius incommodi hæc causa fuit, quòd Septétrionem versus amnis labitur, atque ob id Borea perflante maximè semper commouetur. Postero die vrbem præternauigantes quam Vlysippone maioré esse ex aspectu iudicauimus, vnius diei peracto itinere, viam quę Nanquinum ducit offendimus, vbi diuersa flumina concurrentia crucis spęcié quandam exprimunt, idque miro quodam naturæ artificio quæ merciũ per diuersas vastissimi regni partes distrahendarum cõmoditati consulere voluisse tãta itinerum opportunitate visa est. Nam minori pretio quàm pro equorũ vectura Coimbia Vlyxbonam profecturi persoluunt, nauim hic quis conduxerit contra ventorũ imbriumq; iniurias opertam, qua nobiles viri duo cùm seruis & impedimẽtis ad 20 aut 30 dies cõmodissimè vehantur. Cantonè soluentes ad vrbẽ Moilin 15 dierum itinere pro nauis precio quę ducentis merciũ diuersarum fascibus erat onusta nouẽ Iaes (minutæ id nomen monetæ esse arbitror) persoluimus. Pro trium verò aliarum nauiũ naulo quibus viginti dierũ spatio vsi fuimus, septem Iaes pendimus. Progressi deinde à via quæ secũdo fluminis decursu Nanquinum siue dicere malis Lanquinum, tendit (quod oppidum ad Septentrionem vergit) deflexinius;

& ad

& ad Occidentem nõnihil declinauimus aduerso quidem flumine, sic tamen vt vento secundo vsi, sæpe quindecim, interdum etiam 20 miliaria in dies singulos conficeremus; quo tempore per amplissimos quosdam agros prætereuecti ad vrbem quandam delati fuimus, in qua vasa retinis & pulchriora & pratiosiora finguntur, quæ per reliquam Indiam, addo etiam Europam, illinc distrahuntur. Transmisimus etiam syluas plurimas & vrbes aliquot. Interea frigus adeò in dies inualescebat, vt omnia niue oppleta quodam die deprehenderemus. Amnis autem pedetentim decrescebat, donec tertio nonas Ianuarij ductoris nostri mercibus quæ multæ erant ac variæ in decem minores cimbas translatis, biduô nauigãtes, ad amplam vrbem ad quam per pontem 50. nauibus depictis innixum ingressus nobis ilico patuit, appelleremur. Nonis deinde Ianuarij, ad vrbem Gouli quæ fuit nauigationis nostræ per amnem istum terminus, delati fuimus. Hic rem diuinam celebrauimus tanto multitudinis concursu, vt penè opprimeremur. Quin & ab Idolorum cultore quodam ac Sacerdote inuitati fuimus, qui domi suæ sollemnia Dijs sacra erectis in illum finem altaribus sacerdotibusque conuocatis sacra carmina cæremoniasque peragentibus instituebat: apud quẽ honorificè excepti vna cum Sacerdotibus (Bonzos vulgus nominat) prãdium sumpsimus, qui & ipsi beneuolentiæ signa nõ obscura nobis demonstrabãt. Ne verò asymboli decederemus, hospiti nostro munuscula quędam librũ scilicet & preculas aliquot pias donauimus.

Omnes

Omnes autẽ illos erroris in quo versabãtur, conuincere facile erat. Licuit hoc etiam loco obseruare humanæ salutis hostem Diabolum sacras catholicæ Ecclesiæ cæremonias ementiri. Recessimus porò inde pedestri quidẽ sed amœno ac iucundo itinere, sellis portatilibus ad sex aut septem miliaria hic iterum vsi. Atque tum tandem Deo propitio Ciquionis prouinciam intrauimus, quo die sub occasum Solis ciuitatem Cuixionem ingressi ad cõmodum hospitem diuertimus. Tertio deinde ab aduentu die, tanta videndi visendique causa ad nos turba confluxit, vt quò nos verteremus planè nesciremus. Idibus Ianuarijs nauem iterum ingressi per alium amnem qui in hac primùm vrbe nauigationi cõmodus esse incipit cursum direximus, lento flumine ob aquarũ inopiam ad triduum tardiùs procedentes. Interea tamen octo circiter vrbes aspectui se nostro obtulerunt, circa quas immensam deprehendimus malorum aureorum copiam, altissimos prȩterea montes, arboribus, cæduisque syluis contra frigoris asperitatem abundantes: intra quos amœnissimus iste amnis grato murmure defluit, aquis vndique affluentibus iam tum adeò adauctus, vt cum eo qui Cantonem prouinciam interſecat magnitudine & latitudine certare posit. Quanquam autẽ Cinȩ regnum fœcunditatis nomine meritò commendatur, sterilitatis tamen quæ in quibusdam Iaponici regni finibus est, hic vestigia quædam offendimus. Quinque enim dierũ spatio, quo catharri defluẽtis molestias pertuli, aliud quo vesceremur erat nihil, quàm raparũ cum oriza coctarũ frusta

quædam & saliti piscis,crudi tamē acetoq; aspersi paullulum quid. Vndecimo Caléd. Februarij amplissimam vrbem prateriuimus Cantone duplo penè maiorem (vti regionis illius periti asserebāt) nos enim partim niuibus, partim nebula spissiori impediti præter celsissimas quasdam turres conspiciebamus nihil. Occidente Sole ad oppidum quoddam accessimus, iuxta quod in alterius fluminis ripa, à priori isto quem tūc egressi eramus, quātum arcu missum telum spatij conficere posset distante; nauem mutare coacti fuimus,cumq; per totam noctem ad ardentis lucernæ lumē fune ad malum alligato nauem protrahi curassemus; subsequentis diei diluculo,ad vrbem Ciquionem atque adeò ad hospitij quo nūc etiam excipimur limen, secunda nauigatione perlati fuimus. vbi itineris vndecimo Cal. Decembris suscepti,& 10 Calend.Febr.peracti terminus ac finis fuit. At verò quoniam cùm Cantone discederemus metum nobis incolæ non mediocrem incusserant, parati veneramus opprobria,verbera,carcerē pro Christi nomine æquo animo laturi. verùm non tanto ministros suos honore dignatus fuit mitissimus IESVS, vt pro fidei suæ confessione pulsari nos, duriusq;excipi à barbara gente passus fuerit.quæ res fiduciam in eum nostram nō parum adauxit, vt quemadmodum felici facilique cursu ac grato vbique barbaricæ nationis applausu, sub defensionis suæ scuto nos huc vsque fuisset tutatus; ita in posterum quoque ingruentibus tribulationum procellis pro nominis sui, fideique propagatione sustinendis, solito nos fauore non destitueret.

Hac

Hac in vrbe quæ (vt P. Rogerius dicere assueuerat) Venetæ vrbis typus quidā est, ac simulachrū, de domo commodo loco sita nobis Deus prospexit: quæ altera parte flumen, altera vrbem ipsam respicit, cōclauibus, culina, horto, cæterisq; commoditatibus egregiè instructa, loco etiam adiecto sacrario exstruendo peropportuno. Cingimur vtrinque Sacerdotū Idololatrarum ædibus, qui tamen nihil in nos durius statuunt, quin humaniter potius excipiunt, & fidei nostræ arcana audituri quotidiè accedūt, nec illi tantùm, sed reliqua hominum multitudo turmatim nós visura accurrit, vt ad hūc vsque diem qui Februarij mensis octauus est, frequentem hominum concursum ne si vellemus, vitare tamē præ nimio nos videndi audiendique studio non possemus. Qui dignitate & authoritate cæteris anteibant, his altare nostrum immortali Deo erectū ostendebamus, quod magna cum reuerētia intuebantur, Seruatoris nostri imaginem præcipua deuotione venerantes. Inter nobiliores autē Magistratus qui doctrina præcellebant, mirum dictu quantopere Christianis cæremoniis afficiebantur, adeò quidem vt se nos nō esse dimissuros constanter assererent. Ex his nonnulli P. Rogerium prandio excepērūt, qui hesterno quoque die cum quodam ex vrbis proceribus cœnauit, qui Consulem duplici dignitatis gradu præibat, qui quòd vitę munere functæ matri iusta persolueret, ad funebrem pompam per Oeconomum suum nos inuitari iusserat; cui hoc responsi dedimus, orationum nostrarū obsequium nisi veris immortalis Dei cultoribus non prodesse. Vix

credas quanta cum honoris prærogatiua Patrem exceperit, nam & honoratiorem in accubitu locũ ei aſsignauit,& egredientem etiam ad vlteriorem palatij ſui portam eſt comitatus;quantũ fidei noſtræ myſteriis delectaretur, non obſcuris indiciis declarans. Non leuem præterea ſpem nobis iniecit,fore vt luctus funerisq; anno tranſacto,ad Regiam aulam Paquinũ profecturis præſentiã ſuam non denegaret, ſi id nobis gratum eſſe arbitraretur. Tres item alij Cõſulem nobilitate honorumque titulis præcedentes ſalutãdi cauſa ad nos fuerunt ingreſſi. Quin & alij quotidie tanta frequentia accedunt,vt aſſidua viſentium officia nobis interdum ſint ſubmoleſta. Quid de nobis Idolorum ſacerdotes ſentiant, equidem ignoro: nemo tamẽ ex ipſis nos adhuc conuenit,qui læto hilariq; vultu nobiſcum non egerit. Addo non defuiſſe quoſdam qui luſtrali aqua aſpergi religiosè expeterẽt, quam tamen donec quid tanta in re fieri expediat ſtudiosè excuſſerimus,negandam infidelibus eſſe duximus. Res eſt profectò matura deliberatione non indigna, an in vrbe tam ampla tamque celebri (præſertim cùm inuitemur vltro) domicilium firmandum nobis ſit, cum ſatis firma ſpe vt templum etiam ſumptibus ſuis ciues erigendum nobis curent; an verò aliô iterum commigrandum, vnde vt reuertendi nobis occaſio præcludatur ſit metuendum. Verùm tamen quia conſilij huius euentus omnis nõ ab humana induſtria ſed à diuina prorſus pendet prouidentia, feruentiſſimis precibus Deo commendandum cẽſuimus,vt ipſe quod factu optimum ſit Spiritu ſancto ſuggerente edo-

edoceat. R. P. Rogerius plerosque ex præcipuis vrbis proceribus hesterno die inuisit, quo etiam à Gubernatoris seu Cõsulis patre qui in fidei nostræ arcanis sedulò iam instituitur, ad cœnam fuimus vocati. Ædificia tum publica tum priuata plateæ quoque & vrbis vici, structuræ artificio multis partibus ampliores sunt & pulchriores quàm in vrbe Cantone, ciues etiam & morũ grauitate, & vitæ instituto ac vestitus ciuilioris genere à Xauchini, Cantonisque incolis non parum differunt. Quæ in vrbe hac singularia adhuc esse cognouero fusius alijs perscribam: Hoc tantum iam addam non esse in vniuersa Lusitania si vnicam Vlyxbonam excipias, quæ magnitudine & vastitate cum hac aliqua ex parte sit conferenda. Regni porrò huius tam ampli ad veri Dei cognitionem conuersio tanti momenti res iamdum visa est, vt vitam planè pro ea effundere exile mihi videatur, mille effusuro si mille Dei liberalitas vitas concessisset. Deus pro infinita sua bonitate misericordiæ oculos ad cœcam hanc veréque miseram gentilitatem conuertat.

Exemplar alterius epistolæ R. P. Prouincialis ad Rm. P. Generalem perscripta ex vrbe Goa 14. Calend. Ianuarij. 1587.

PAter Michael Rogerius & Antonius Dalmeida, qui vt litteris anno superiori missis docui, ad ducenta & amplius miliaria vastissimos Cinæ fines penetrârant, ad prouinciam quandam non procul Nauchino distantem delati, etsi certis quibusdam ac efficacibus causis im-

pediti longiorem ibi moram non traxerunt, grata tamē vbique locorum & accepta eorum fuit præsentia. At verò Xauchinum reuersi vbi, domum propriam & templum habebant, quadraginta nouis Christianis Ecclesiam Christi in illis partibus auctam deprehenderunt, qui numerus in istis fidei propagandæ principijs in regno Cinæ amplo ac barbaro quadraginta Christianorum millibus in Iaponensium prouincijs adæquari potest. Ex eorundem litteris aliam iterum legationem prospero (vti sperabant) successu ipsos tentaturos accepimus. Sed quamquam nihil aliud hoc tempore quàm regionem explorarent, seque habitātium animis passim insinuarent, vt liberè per amplissimos regni sinus se recipere quādo opus esset possent; ad muneris tamen suscepti euentum tanti id interesse existimo vt verbis assequi nequeam. Manifestis namq; indicijs apparet, Deum Opt. Max. præcipuum quendam misericordiæ suæ effectum Patrum nostrorum opera ac ministerio regni illius habitatoribus velle ostendere; cùm in tanta præsertim Magistratuum Cantonensium seueritate ac suspicione benignè vbique excipiantur. Quocirca in nouis verbi diuini præconibus per loca ea ablegandis maxima opus est prudentia & cautela. Neque enim frequentior Patrum numerus eò destinari potest, vti recenti Nudipedum Patrū exemplo fuimus edocti, qui cùm incautiùs idipsum tentassent, in carcerem ad vnum omnes coniecti & tādem Interprete eorum crudelissimè coram ipsis cæso regno pulsi fuere, omni reditus spe publico edicto penitus sublata. Quorum ex-

pulsio

pulſio Patrum noſtrorum Luſitanorum in Cantonenſium prouincia commorantiũ exturbationis cauſâ penè fuit. Atque ob id in Machonenſi ciuitate commorantes Luſitani litteras ad Proregem dedêre, de nouo crudelitatis exemplo grauiter conqueſti. Qui ægerrimè tuliſſe fertur, quòd contra præſcriptum à ſe agendi modum, licet bono fidei amplianda zelo impulſi, tantarum turbarum optimi patres occaſionem præbuiſſent.

Epiſtola P. Ludouici Froes, iuſſu P. Gaſparis Coeglij Iaponis Vicarij Prouincialis ad P. Alexandrum Valignanum India Prouincialem ſcripta, Idibus Octobris 1586.

QVoniam R. P. Viceprouincialis Meaci, Bungi & Ximi prouinciarum primores ſedulò cõmonefecit, vt propter nimiam locorum diſtantiam ac itinerũ difficultatem, hanc in tranſmittendis vltrò citroque litteris rationem ſeruarent, vt collectis, quanta diligentia fieri poſſet, ex tribus prouinciis litteris, prima ex Iaponia Cinam verſus redeuntis nauis opportunitate vnà omnes deſtinarentur: ea tantum hiſce litteris proſequar, quæ P. Viceprouinciali Maugaſaco Meacum, Meaco Bungum nauigãti, primumque prouincias iſtas luſtranti memoratu digna acciderunt. Ac primum quidem quantum ex profectione iſta incõmodi humanæ ſalutis hoſtis ſibi metueret, ex impedimẽtis quæ tribus annis continuis ſalutari Patris conſilio iniecit, facilè apparet. Primo ſiquidem anno vt Fucaforus Nangaſachorũ hoſtis nauem quâ P. Viceprouincialis

veheretur raperet, raptamq; in prædam abduceret author extitit. Sequenti Illustris vir Prothasius Arimandonus ne susceptũ iter ingrederetur summo conatu obstitit, hoc prætextu quòd Sassumã proficisci ipse statuisset, non sine periculo turbarum quæ vtroque absente emergere potuissent, vti litteris P. ipse Viceprouincialis ad te missis monuit. Tertio demum anno cum alia non offerretur profectionis commoditas, Ximonechij nauem conscendere atque ex eo loco constitutum iter ingredi tentauit, trecentorum aureorum impensa, quæ pro comparandis quæ ad nauigationem necessaria erant fieri debebat. Quibus Nangasachi ritè procuratis Legati Sassumâ missi superuenerunt, allatis à Sassumanis litteris quibus ne hoc anno vel Bungum vel Meacum se conferret certas ob causas P. Viceprouinciali imperabãt, cum tacito mandato, vt si vel imperium detrectaret, vel profectus iam esset, eum insequerentur, & si nullo eum pacto ab incepto itinere deterrere possent, quæsita occasione interficerent. Suspicabantur quippe non aliam ob causam Meacũ eum cogitare, quàm vt à Quabacundono Tenzæ Domino obtineret, vt Bungis contra Sassumanos auxilium ferret, maximos omnium quos Iaponia hodiè habet diuinæ legis hostes. P. Viceprouincialis communicato cum suis consilio ad duos menses differendum iter iudicauit, quia tum Iaponensium annus expiraret, atque ita ineũte vere non violato Sassumanorum imperio discedere quocunque vellet integrum esset. Ne vero Patribus Gochinaiensibus mora diuturnior esset sub-
molesta,

molesta, fratrem Damianum pedestri itinere in acri hyemis præcipitio eò mittendum duxit. Ipse autem quadragesimalis ieiunij tẽpore pridiè nonarum Martij, anno 1 5 8 6. Naugasacho discessit, quatuor Sacerdotibus tribusque laicis assumptis Ludouico scilicet Froes familiari suo ac consiliorum omnium conscio, Francisco Pasio qui paucis ante diebus consilij capiendi causa de maximi ponderis rebus Sacaiâ venerat; Francisco Calderone qui Collegij Funayensis Rector designatus erat, ac Damiano Marino qui ex Seminario Arimæ, vosacæ vrbis Seminarij curã suscepturus missus erat; Ioanne Nicolao Laico pingendi artificio insigni viro, cui imagines Collegij Domusq; Bungensis depingendi cura commissa erat; Damiano denique Iaponensi & Andrea doria Lusitano laicis P. Viceprouincialis comitibus.

Firandum itaque nauem dirigẽtes Christianos in littoralibus Nixatæ propugnaculis habitantes visere constituunt; cuius rei certiores facti vno atque altero miliari cum vxoribus & liberis nõ sine ingenti lætitiæ significatione obuiam P. Viceprouinciali prodierunt. Cùm verò Firandum delatus esset, Ioannem Baptistam Montanum & Ariam Sancem veteranos Societatis religiosos istic deprehẽdit, qui miro ex felici eius in ea loca aduentu gaudio perfundebantur. Angebatur quidem nõ mediocriter P. Viceprouincialis ne Firandinæ insulæ Fixus (sic loci Præfectum vocari ab incolis auguror) inueterato in Christianã religionem odio sicut aliâs sæpe, tum iterum cœptum iter impediret. Sed miro diuinæ voluntatis nutu factum

 fuit,

fuit, non solùm vt nauigantibus moram nullam iniiceret, sed etiam ipsum P. Viceprouincialē nouo insolitoq; humanitatis genere exciperet, cum Christianorum Firandinorum incredibili voluptate. Quin & vectigalium exactoribus ne quę naui secum veheret curiosius disquirerent, sed liberam illi nauigationem per omnes ditionis suæ fines concederent imperauit. At quoniam sollemnitatis Paschalis festiuitas in proximo erat, Elizabeth nobilis matrona Illustrissimi quondam D. Antonij vxor cum melioris sexus liberis pręcipuis post Gubernatorem proceribus, feruētibus apud Patrem precibus instabat, vt in omniū Christianorum Firādum insulam incolentium solatium, sollemnem illic resurrectionis diem concelebraret. Sed tamen quia seria negotia in Meaco peragenda festinationem exigebant, octiduum tātùm in insula cōmoratus nauim inde soluit, Christianis ad miliaria aliquot officij causa comitantibus. Secunda deinde nauigatione ad Ximonechium portum maximè celebrem in regno Nangato sub imperio Mori Amanguccini deuecti fuerunt, ad quem veluti ad centrum quoddā ex Meaco, Bungo, Ximo commoda nauigatio patet. Quo loco nobilissimi cuiusdam pagani hospitio excepti erecto altari, tam in septimana sancta (vt vulgo vocatur) quàm sacratissimo Paschalis festiuitatis die rem diuinam celebrârunt. Quamuis enim in oppido Gochinaio Dominicę resurrectionis sollemnitatem traducere præoptassent; id tamē per tempestatem ventosque contrarios minimè tum quidem licuit. Hoc eodem loco, vna tantum mulier

Agneta nomine quæ ante 25. annos à P. Cosmo Torresio in sacro baptismatis lauacro Christianæ militiæ nomen dederat, P. Prouincialis cõspectui oblata, lachrymis prę gaudij magnitudine obortis Patribus aduentum gratulata, sacro missæ officio quotidie inter erat, & Pœnitentiæ sacramento, festiuæ sollẽnitatis die cum cæteris qui Patres salutandi causa Bungo recenter aduenerant expiata, peccatorum sordes omnemq; admissæ culpæ reatum supplex deposuit. Ximonechio relicto Caminoxechiũ portum Regni Amaguccini à priori vbi P. Franciscus Calderonus cum fratre Nicolao morbo correptus remãserat, 35 miliaribus distantem attigerunt, ex quõ in Bungum recta erant traiecturi. Hic ventis propitijs vsi bidui spatio ad oppidum Funai fuerunt deuecti: vnde cùm iterum soluissent, & in Caminoxechium portum delati essent: intempesta nocte quum altior omnes somnus oppresisset, cum nostra alia quædam se nauis coniunxit, qua nobiles quædam matronæ arcis Præfecto necessitudinis arctiori vinculo iunctæ vehebantur, quæ Patrum videndorum studio cùm se eò accessisse palam confessæ essẽnt; Patres ilico è strato consurrexerunt, & accenso lumine duæ matronæ octuaginta annõrum ætate venerandæ precatorias pilulas manu tenentes, duabus ancillis & seruo eiusdem penè ætatis comitantibus nauim ingressæ, capite ad terram inclinato manibus autem ad cælum sublatis immortales Deo immortali gratias humiliter egerunt, quòd ante supremum vitæ diem Patrum vultum coram intueri singulari beneficio concessisset.

Tandem quænam essent interrogatæ, Christianas se esse Amaguccinæ prouinciæ publicè testatæ sunt, à P. Francisco Xauierio Iaponem primùm omnium fidei dilatandæ causa ingresso, ante 37 annos per baptismatis regeneratione in Christianorum numerum admissas. Sed quia breuissimo interiecto temporis spatio, postquam baptismali aqua lustratæ essent, Vocidonus Amanguccinorũ Rex violenta morte è viuentium numero fuisset sublatus; ipsæ conspicuo stemmate oriundæ, & diuturni exilij pœnã, & atroces à Gentilibus contumelias, quòd Christi nomen profiterentur, & à susceptę fidei veritate recedere nollent, fuerãt interea temporis perpessæ; licet nunc paulò mitius humaniusque sub tutela arcis Præfecti infidelis quidem, sed cognationis iure sibi coniuncti haberentur. Cumq; sermo protraheretur diutiùs, Patris iussu Christi Seruatoris effigies artificiosè depicta coram allata fuit, quam humiliter in terram prostratæ adorauerũt. Sed quòd ante Solis ortum discedendum nobis esset, ne spirituali omni consolatione planè viderentur destitutæ, vtque in suscepta olim fide magis magisque firmarentur; frater Damianus Iaponensis quantum mediæ horæ spatium patiebatur ad cõstantiam eas cohortatus, qua via ac ratione in æterni Dei cultu in posterum persisterent, monuit. tandem granulis aliquot cõsecratis, tum imagunculis quibusdam cereis agni immaculati impressione & pontificia consecratione venerãdis à Patribus acceptis, magna cum sua Christianorumq; qui aderant voluptate, nec sine gentilium qui in naui erant aliquo etiam fructu

reuersæ

reuersæ sunt. Patres autem ad Xiuacum portum per vniuersam Iaponiam celebratissimum nauim direxerunt, ad quem, quia profectionis susceptæ rumor regionem Sacai peruaserat; Yacurodonus Augustinus quosdam ex seruis, vt merito Patrem honore exciperent, præmiserat. quibus honoris causa comitantibus cùm ad Murensem eiusdem Principis portũ propius accederent, Principis frater absentis fratris vices gerens, obuiam processit, aduentantesq́ue gratulabũdus excepit, ac ad sublimem amœnumq́ue eos locum perduxit, vbi Sacellum visebatur, in quo omnes pꝑstea Patres rem diuinam peregerunt. Quia autem tempestas non erat nauigationi cõmoda, Patris Viceprouincialis hortatu, concio habita fuit coram vxoribus præcipuorum Augustini ministrorum, regenerationis vnda iam ante ablutorum, hoc nimirum consilio vt & ipsæ Christianam fidem maritorũ exemplo amplecterẽtur, quod vt maiori cum fructu fieret, vxor fratris Augustini concioni interesse etiã voluit, cui sancto exercitio cùm ad dies aliquot incubuissent, septendecim non infimæ notę matronæ Baptismatis Sacramento ab originalis peccati sorde expiatæ Christianorum albo fuerũt adiunctæ. Inter alias autem quæ concioni intererant vna fuit idolorũ cultui cæteris addictior, quæ quo tempore baptismali lauacro intingendæ essent, Christiani mariti domo ne & ipsa baptizaretur egressa fuit. Postridie cùm omnes matronæ Christianorum cœtui recenter per baptismum adscriptæ sacrum audituræ ad templum conuenissent; & quidam ex Patribus beneficij, quo à Domino

Deo affectæ fuerant magnitudinem prolixiùs & feruentiùs verbis exaggeraret; non sine miraculo factum existimo, vt in se reuersa & spiritu meliori agitata, ita sacris Missę cæremoniis capta delectataque fuerit, vt eodem temporis momento sacra vnda, quam paulo ante contumacius spreuerat, aspergi impensius efflagitarit. quæ causa fuit vt producta concione in fide Catholica diligẽtius institueretur, & perpaucis interiectis diebus per sacram ablutionem in Christianorum numerum referretur. A Murensi portu Acaxum profecti sunt, quod oppidum est in ditione noua qua Iustus Vcondonus facta commutatione à Quabacundono fuerat inuestitus, accepto priùs à Iusto Tacazuchi oppido. In loco Acaxo Iusti Vcondoni pater Darius & eiusdem mater Maria, & nõ pauci alij nõ ignobili prosapia nati viri Principis ministri vitam agebant. Hic etiam P. Organtinum & Gregorium Cespedem, & præcipuos aliquot Christianos offendimus, qui P. Viceprouincialis visendi causa ex regione Sacaïa aduenerãt. Quanquam autem bona nobilium Acaxinorum pars cum Vcundono in Quabacundoni fabrilibus operibus distinebatur; Darius tamen cæterique grandioris ætatis viri, vnà cùm pręnominatis Patribus, P. Viceprouincialem in littorali ora excepturi prodierunt, cum stupenda penè omnium exultatione ac applausu, dataque & accepta mutua salutatione ad templum quoddam nouum ac ingens Darij sumptibus immortali Deo excitatũ, vnà omnes contenderunt; vbi apparatus adhuc aliquos videre licebat in aduentum P. Viceprouincia-

uincialis factos,quẽ ibi Paschalem sollemnitatem traducturum sperauerãt. At quia tempus erat nauigationi maximè idoneum, vix duabus illic horis commorati eodem die in portu Feongo egressi, postridiè secũdo cursu in Sacaiam prouinciã peruenerũt,quinquagesimo postquam Nangazacho discesserant die.Frequens Gentilium numerus ad Patrum aduentum ad littus accurrit,quorum tamen nemo grauius quicquam in quenquam vel dixit vel fecit. tanta est hominũ in tales viros modestia ac humanitas. Hoc in loco P. Organtinus domum exstruẽdam curauerat,omnibus ferè Sacainæ ciuitatis ædibus eminentiorem,& ab omni vrbis parte conspicuam,exiguam quidem propter situm angustiorẽ,structura tamen & architectura admodum insignem. In editiori siquidem ædium parte crucis effigies conspiciebatur mari imminens, in quo nauigantibus eminus apparet. Fuit crux illa primũ Christi vexillum in vrbe ista tam celebri tamq; frequenti ad diaboli imperium infringendum erectum,quatuor Bonzorum,hoc est Sacerdotum gentilium templis cinctum. Hic integri penè mensis moram P. Viceprouincialis traxit,partim Christianorum causa qui vndequaque eò confluebant, partim vt non minimi ponderis negotia per opportunitatem conficeret.Cumque triduo se Vosacæ continuisset, Regẽ Quabacundonũ salutaturus qui Sacaiam tũ forte aduenerat, aulam regalẽ adijt. At vero quoniã rem nõ ingratã me facturũ R.T.confido,si,quãto honore quãtaq; humanitate P. Viceprouincialẽ Quabacũdonus exceperit,paucis fuero cõplexus:operepreciũ fuerit

fuerit de dignitate, opulentia, potentia, imperiiq; amplitudine qua anteceſſorē ſuum Nobunāgam longo interuallo ſuperat, nonnulla præmittere. Dignitas autem eius talis eſt ac tanta, vt quamuis magnæ & præcellentis authoritatis Princeps Nabunanga fuiſſet, nunquam tamen ad illud honorum faſtigiū pertigerit, vt Quabacundonus (quē ſummi imperij titulum eſſe ſuſpicor) ſalutari mereretur. Omnis auri argentique vis & quicquid pretioſarum rerum eſt in tota Iaponia huius poteſtati ſubiectum eſt: tantaque veneratione colitur, tamque promptam obedientiam ei omnes exhibent, vt pari facilitate quâ quilibet Paterfamilias in domeſticos ſuos vtitur, hic potentiſſimis Iaponis regibus imperitet, quos pro arbitratu ſuo nunc regno priuat, nunc aliò habitatum mittit, nunc in eorum dominatu omnia pro libito cōmutat, maioris incrementi potentiæque anſam præcidens. Præcipui regni ſui proceres precioſa ipſi in vrbe Voſaca palatia ſuis impenſis extruūt, adeò vt qua parte Sacaïam reſpicit, Tennogiū verſus ad quatuor millia paſſuum vrbs extendatur, & ab alio latere ſumptuoſis ædificiis mirū in modum augeatur. Muri, turres, palatia cæteraque ædificia adeò ſplendidè, ſumptuosè, magnificeq; ſunt extructa, vt multis parazangis Nabunangæ opera omnia in Anzuchiama vrbe excedant. Vtque plenius ſingula diducam, pro certo tibi conſtet, toto iſto trimeſtri quo P. Viceprouincialis in vrbe Gochinaia commoratus fuit, & multò etiam antea in hunc vſque diem, in effodiendis nouæ arcis foſſis ſexaginta hominū milia nulla interpoſita mora laboraſſe.

rasse, inter quos non pauci Iaponici regni Primates, vt cæteros in officio continerent; operi accelerando præerant. Arcis muri lapidei sunt, nō minori ferè latitudine quàm altitudine. Ne verò operariorum multitudo confusionem pareret, singulis operum præfectis suus erat ac proprius designatus locus in quo operi incumberet. Nec turno autem tempore non paruus operariorum numerus cōtinuò scaturientem in ipsis fossis aquam exhauriebat. Nihilque in hoc argumento est maiori admiratione dignum, quàm vnde in tanta lapidum saxorumque inopia, tanta tamen eorū copia & educatur & aduehatur: cui incōmodo hac ratione occurrebat. Primatibus prouinciarū circum circa ad 30 & ampliùs miliaria, naues integras saxis lapidibusque cuiuslibet generis onustas imperabat. Et quidem Sacainæ vrbis ciues ducētas in singulos dies pēdebant, adeò vt ex editiore ædium nostrarum parte mille subinde naues explicatis velis pulchroq; ordine ad Vosacanū portum contendere videremus. Tum in exonerandis nauibus ea cura eaque diligētia vtebantur, vt sine capitis vitæque præsenti periculo lapidem vnum loco mouere, ac in alium trāsferre auderet nemo. Deinde quò magis magisq; opus accelerraretur, si Præfectorum Architectorumq; aliquis vel in minimo deliquisset, aut expectatam in promouendo opere industriam non adhibuisset, dignitate opibusque ereptis, exilio euestigiò plectebatur. Præter verò turres ac valla, quæ propter celsitudinem tegularumque deauratarum fulgorem eminus in arce conspiciebantur, plurima adhuc miræ pul-

chritudinis ædificia extrui curabat. Ad maiorem præterea potentiæ ostentationem (neque enim vt ipse palam fatebatur, quicquã magis cordi habebat quàm vt nominis sui memoriam ab interitu vindicaret) in Meaco tria stupendæ prorsus magnitudinis monumenta moliebatur, quorũ priora duo ad optatum ferè finem perduxit. Primũ propugnaculum erat non procul à Dairi palatio, Vosacanæ machinę structura & magnitudine nõ absimile, in quo eodem tempore quo ad Vosacanam molem tanta hominum multitudo occuparetur, 60 quoque hominum milia diurno nocturnoque opere exercebantur. Etsi verò qui operi huic præerat, iuuenis erat, agnationis illi iure coniunctus, non paruo nobilium numero stipatus: ipse tamen Quabacũdonus (quòd acumine & industria nullo suorũ esset inferior) animi laxandi causa interdum ad decem dies in Meaco, nec minori temporis spacio Vosacæ commoratus opera lustrabat. Alterum monimentum palatium erat superbum herclè ac magnificũ Regi Iaponis positum, quod antiquorum Iaponis Regum palatiis nec magnificentia cedebat nec mole. Tertium porro erat ingens ac opulentum templum in vrbe Nara, cuius principiũ vidisse te memini in regno Iamari iuxta templũ illud in quo mille Fotoquorum (Idola esse conijcio) simulachra auro magnificè obducta visebãtur. Non quidem quòd pio religionis affectu erga varios deos afficiatur, sed ad nominis tantùm potentiæque ostentationem. Quantus autem sit templi huius splendor & venustas, ad Patrum qui in Meaco habitant officium spectat scripto litterisque

risque prodere, illi siquidem non audita sed visa referent, quæ enim de eius opulentia vulgò narrantur, fidē superant. Iussit præterea Aqueccinam arcem (quam te aliquando vidisse arbitror) Sacamotam nomine iuxta vomium lacū in humiliori Frenogiamæ vrbis parte solo æquari, regio edicto decernens, vt per Vpceum deinceps viatores iter facerent, quo in loco hospitatum te subinde fuisse credo, cùm ex Meaco Anzichiamam tenderes. Quin etiam omnes qui iuxta Meacum sunt agros & prædia, ex quorum prouentibus Bonzi (hoc est idolorum sacerdotes, qui illic sua habēt monasteria) multique alij sustentabantur; certa mensura ac limitibus distingui separariq; iussit, ac in suum postea vsum conuertit. Aydonus qui Quabacundono est à secretis, fidem nobis fecit, quod pro vna parte orizæ quæ ex dictis agris colligitur, collectaque aliis in locis distrahenda exportatur, nongentorum Gochorum (Iaponicæ monetæ species est) millium summa percipitur, quæ nongentorū millium Tarrorum Iaponicorum summæ respōdet, quam si ad nostram monetā reducere libeat, decies centenorum millium aureorum summam (milionem Arythmetici vocant) transcendet. Finem non esset habitura epistola, si stupenda Regis huius opera sigillatim recensere præsentis esset instituti. Metuebamus & quidem non mediocriter & nos & Gochinaiæ vrbis Christiani, quo vultu P. Viceprouincialem esset excepturus, idque propter viri fastum & summam qua apud omnes valet existimationem, quæ talis est ac tanta, vt Reges ac Principes qui officij causa ipsum subinde acce-

dunt,tanquam priuatos aspernetur. Sed quia solius Dei est Principum corda pro diuinę voluntatis suæ nutu dirigere,in iis præcipuè quæ ad cultũ suum pertinent: animum eius alioqui ferocem ac arrogantem adeò compescuit, vt nullus vnquam Tensæ regionis Princeps maiori cum humanitate nostros exceperit. Quarto Nonarum Maij P. Viceprouincialis comitantibus nonnullis Societatis nostræ Patribus & Iaponẽsibus aliquot nobilibus adolescẽtibus, Regalem aulam adiit,ac à Simone Aydono Scriba,& Regio medico primario,Christianis quidẽ,sed Regi gratissimis,ad Quabacundonum deductus fuit. muneribus tamen secundum Iaponici regni vsum ad Regem regiamque coniugem præmissis, quæ vtrique grata acceptaq; fuisse non obscuris indiciis declarârũt. Dum autem oblata munera Rex attentius aspiceret, nos in atrio quodam regia planè magnificentia instructo tigrium,aliorumque animalium exuuijs,aulæisq; inæstimabilis pretij ornato,dum intromitteremur opitulabamur. Ac paulò post de aduentu nostro certior factus præcipuos aliquot heroes Matazaïmoam scilicet trium regnorũ Principem, Regem Tangi, tum Morici regni aliorumq; locorum legatos secũ retinuit,hoc consilio (vt ipse asserebat) vt quanta humanitate nos excepturus erat, testarentur. quocirca eos vt in atrio nos cõuenirent,ac sermonem nobiscum miscerent,monebat. Quos tamen paruo interiecto spatio reuocabat. Cumq; denuo essent ad Regem ingressi, ac ordine quisq; suo in atrio varijs picturis affabrè factis illustri cõsisterent: P. Viceprouincialis genibus flexis & ca-

pite

pite decẽter inclinato, cæteris pari reuerentia subsequentibus coram Rege constitit. Præcedebat Scriba & clariori voce singulorum nomina proferebat. Mox cùm omnes consurrexissemus, ad atrij vsque ianuam retrocessimus. Quabacũdonus in sublimi solio cõsederat, tanto à nobis interuallo semotus, vt faciei eius lineamenta ægrè discerneremus. verùm vt ad regalem thronum propius accederemus ilico præcepit, cæteris heroibus recedere iussis, vnico Iũsto Vcondono excepto, quẽ quòd Christianus esset vnà nobiscũ accedere voluit. Quod certè Christiano Principi coram tantis viris ex Regis ore audire admodum erat honorificum. Iussit præterea in duabus lancibus fructus quosdam recentes ex diuersis prouinciis aduectos aliaq; nonnulla edulia proferri, quæ vt maiori nos honore afficeret, nobis quoque gustãda offerebat. Lances autem à duobus Christianis ferebantur, quorum alter Scriba erat regius, alter adolescens Regi acceptissimus cui Quinosquedonus nomen erat. Patres regio obtemperantes mãdato ex vtraque lance nonnihil degustabant. Tum regali relicto solio ad Patres propiùs accessit, cum P. Viceprouinciali de variis rebus quas secum agitabat, verba faciens. Deinde cùm P. Ludouico Froes P. Viceprouincialis interprete aliâs sibi etiam viso & cognito in colloquium congressus, aliquarum illi rerum memoriam refricabat. Collaudabat etiam idque repetitis vicibus pium Patrum zelum, quo stimulante in Iaponiam venerant, nihil aliud animo versantes, quàm vt Dei immortalis honorem, diuinæq; legis cultum propagãdo magis ac magis

augerent. Addebat præterea vniuersum iam penè Iaponis regnum suo parêre imperio, ex quo neque plures in eo prouincias, neq; ampliores opes concupiscere se coram nobis fatebatur, solius nominis famæque immortalitate quam rebus egregiè gestis parauerat, contentus. Quapropter in hanc sibi imposterùm curam incumbēdum esse aiebat, vt rebus Iaponensibus ex animi sententia compositis, omnem imperij molem in fratrem Mindonum transferret; quo facto belli impetū omnem in Corream & Cinam conuerteret, cuius rei conficiendæ causa ligna præcidi ad bis mille nauium classem instruendā curârat. A patribus nihil maiori studio contendebat, quàm vt à Lusitanis naues grādiores duas rebus omnibus necessariis instructas obtinerent, quarum pretium & liberalissimè persolueret, & tam Gubernatori quàm cæteris vectoribus promptissima in singulos mēses solutione satisfaceret. Tametsi autem expeditionem istam morte interceptus non conficeret, nullā inde animi ægritudinem sensurū se asserebat, dummodo communi totius populi voce iactaretur, ipsum totius Iaponici regni longè potentissimum fuisse, cui rem tam arduam, tamq; difficilem tentare nec animus defuisset nec vires. Si verò ex voto expeditio suscepta succederet, vt imperiū eius Cinenses nō detrectarent; neque se regnum ipsis ablaturum, nec imperij sedem illic fixurum promittebat, sed solo supremi dominij titulo contentum recessurum, templa ad Dei cultum promouendum passim erigenda curaturum, regniq; incolas ad Catholicā fidem amplectendum coactūrum:

rum; quodque amplius est, mediam Iaponicę ditionis partem se ad Christi religionem suscipiendam iam tum impulsurum. id autem cum tanta beneuolentiæ significatione dicebat, vt qui circũstarent; & sublimes eius spiritus arrogantemque animum probè nouissent, in admirationem raperentur. Mandabat insuper vt maioris arcis portæ ac fenestræ vndique panderentur, se quippe eam nobis velle ostendere subindicans. dumq; ministri iussa peragerẽt, Iustus Vcundonus nos in amplissimũ atrium per conclauia quædã regali planè magnificentia ac luxu ornata, ac per hortos etiam amœnissimos deduxit. Tandem arcis portis apertis, vna dũtaxat Buconina, hoc est, muliere vertice raso, monialis instar, quæ claues præferebat comitante, descendit. cumq; in ipso ingressu substitisset, omnes P. Viceprouincialis comites, vt & ipsi loci situm & pulchritudinem contemplarentur, ascendere iussit. Aduocatisq; vt vnà ingrederẽtur Iusto Vcõdono, Ioachimo Riueo, ac Xinza Magdalenæ præclaris animi corporisque dotibus illustris matronę marito, reliquis omnibus etsi fidelissimis Regique acceptissimis proceribus exclusis, solis Christianis arcem intrandi omniaq; loca secretiora lustrandi facultatem indulsit. Ipse autem Rex tanta facilitate animiq; benignioris mansuetudine præcedebat, vt eum priuati viri personam induisse omnes crederemus. adeo vt cum per loca quædam transitu difficiliora eundum esset, subsistere nos & cautè progredi moneret: atque ita ad octo tabulata ascendendo peruasimus, apertis in occursu nostro conclauibus aureis argenteisque

 lami-

laminis, pannis, & incomparabilis pretij vestibus, tum armorum telorumque omni genere refertis. Alio item loco tantam arcarum scriniorumq; copiam conspeximus, vt fixis singulorum in singulos oculis stupore omnes corriperemur. Tametsi verò Iaponenses stratis lectis vti non assueuerunt, duos tamen ibi vidimus splendidè ac magnificè auro cæterisq; ornamentis, quæ in Europa magno æstimantur instructos. Alio item loco ex auro solido portatilem camerã foris innixã aspeximus. Quabacundonum quocunq; se verteret puella annos nata tredecim, regio ornatu gladium eius manu tenens præcedebat, cuius rei causam esse arbitror, quòd in arce hac mulierum tantùm ministerio vtitur, quæ sunt numero penè trecentæ maximorũ Principum filiæ, totidemque & fortè plures ancillæ quæ his inseruiunt. Cumq; ad tabulata iam aliquot penetrassemus, vultu ad nos conuerso nũ fatigati essemus sciscitabatur, ac dicto citiùs ciaiæ nonnihil (suauissimi potus genus est) ex pretiosissimis vasis depromi nobisque propinari mandauit. Cum vero ad arcis fastigium peruenissemus, aliquam moram fecimus iucundo agrorum aspectu quos inde commodissimè videre licebat delectati. Ad imam arcis partem, 60. milia operariorum continuis laboribus distinebantur, qui quòd Regis præsentia & colloquio liberiore nos frui animaduerterent, non mediocri admiratione tenebantur. Tandem cùm descendissemus & ad sedendum se Rex composuisset, assidentibus nobis dixit constituisse se prouincias omnes quæ ad Austrum sunt diuidere, eosque qui imperio relu-

ctaren-

ctarentur armis cogere, quæ cùm nihil dissimulans narraret, tantam hilaritatem vultu prodebat, vt facilè intelligeremus, sine omni metu ac suspicione eum mentis suæ arcana apud nos deponere. Eodem temporis ferè puncto, disputationis cuiusdam illi in mentem subijt recordatio, quam P. Ludouicus froes & frater Laurentius Iaponensis in Mesaco coram Nobunanga contra Sacerdotem gentilem cui Nicius Tozomirius nomen erat, sustinuerant; in qua cùm se Sacerdos euidẽtibus rationibus conuictum fateri cogeretur, tãto animi furore ac rabie in fratrem Laurẽtium ferebatur, vt arrepto Nobunangæ ense violentas illi manus inferre pararet. Cùm itaque disputationis huius mentio incidisset, Ego quoque (inquiebat) tum temporis præsens eram, eandemque vobiscũ opinionem sustinebam. Quo dicto consurgens fratrem Laurentium iam senio grauem adibat, ac manu capiti eius imposita, hic (inquit) quæ dico probè intelligit, quod cùm ita sit cur subtices? & non potius quæ animo tecum cogitas eloqueris? Quòd si imperij nostri tempore facinus tam indignum perpetrasset, mortis supplicio vindicãdum iudicassem. Paululum deinde progressus in illustrium mulierũ cubiculo consedit, quibus Patres videndi veniam concessit, ac Magdalenam, cuius ante facta mentio fuit, & Ioannam Zongui vxorẽ Daïri cognatã Christianam proprio nomine compellans euocauit. Hic iterum potum nobis propinari iussit, Christianis matronis ciphos tenẽtibus, quos ab iis accipiens Rex manu sua primũ P. Viceprouinciali, deinde cæteris ordine porrexit, qui

maximus honor fuit quem potuisset nobis exhibere. Neque enim (vti pro certo ministri astantes aiebant) vllũ vnquam Regẽ qui eius visendi salutãdiq; causa aduenerat, vel tertia honoris parte quo nos dignatus fuerat affecisse visus est. Addebat præterea statuisse se in Iaponiæ diuisione Iusto Vcõdono, & Rineæ Augustini patri tũ præsentibus Figense regnũ permittere, portu tamen Nangazachico Ecclesię Patribusq; relicto. Quod tamẽ nisi Iaponensibus rebus planè cõfirmatis, obsidibusq; acceptis se facturum negabat. Hanc enim inire se velle rationẽ dicebat, vt Figensis regni primatibus Patres odio nõ essent. Quin hoc quoq; iis persuasum volebat, se nullius adductũ persuasione, sed proprio motu donationẽ illã Ecclesiæ fecisse. Atq; ita transmissis duabus aut tribus horis in istis clementię humanitatisq; officiis, discedẽdi potestatẽ tandem nobis fecit, nobilibus quibusdã matronis imperãs, vt allatis clauibus per portam quandam secretã vico in quo domus nostra erat vicinam nos dimitterẽt. Cùm autẽ regale palatium P. Viceprouincialis egressus esset, Minocauidono Quabacũdoni fratri operi cũ cęteris regni proceribus intẽto munera mittenda curauit. cui cùm nunciatũ esset P. Viceprouincialẽ eius visendi causa adesse, per medias operariorũ turmas festinãs accurrit, ac P. obuiàm factus capite reuerenter demisso, cæterisque de more adhibitis cęremoniis, de munere oblato gratias illi prolixè egit. Postridie Toquinus Quabacũdoni Protophysicus felicẽ prosperũmq; visitationis successum nobis congratulaturus accessit, qui cùm Seminarij nostri plurimos eósque nobi-

nobilissimos adolescentes quasi pullulantis fidei nouellos surculos cõtueretur, in hęc verba prorupit. Cùm regnorũ vnde oriundi eramus ab Iaponia solo nobis adeo incognito ac peregrino, in quo tãtas nos sæpe molestias sustinuisse acceperat; distãtiam animo secũ ac cogitatione subinde volueret, cumq; præterea in Vosaca tantis sumptibus tã copiosum iuuenum nũmerum alere alióſq; etiam vtriusq; sexus homines fouere nos attentiùs perpenderet, idq; solius fidei legisq; diuinæ ampliãdæ zelo, fieri omnino non posse affirmabat, quin quicunq; hæc secum animo agitaret frequentiùs, conatibus nostris impensius faueret, cuius rei intuitu paratũ se asserebat ardua quæq; pro religionis Societatisq; nostrę incremento & suscipere & præstare. Cumque à nobis recederet, pro recepta iam olim Iaponici regni consuetudine, quendam ex Patribus secũ abduxit, qui pro studij fauorisq; magnitudine quo erga nos pridiè illius diei vsus fuerat, Quabacundono gratias supplici mentis affectu ageret: Ex quo statim atque ingressus esset Rex sciscitabatur, quomodò pridiani diei studiũ ac singularis beneuolẽtia qua nos exceperat P. Viceprouinciali arrisisset. Pater vultu humiliter demisso modestè grauiterque respondit, integrũ istũ diem magnamq; etiam subsecutæ noctis partem in templo Patres traduxisse. gratias Omnipotenti Deo persoluentes de summo fauore quo Regiæ Maiestati erga nos vti visum fuerat: cuius beneficij nomine se tantũ illi debere quantũ mortalium nemini palã fatebantur. Placuit Regi Patris Oratio, qua clemẽter audita eum humaniter dimisit.

Postea

Postea ex matronis Christianis quas in arce ista Regi famulari modo diximus nunciatum nobis fuit, Quabacundonum ad multam vsque noctem cum Regina coram Christianis matronis aliisque quarum ministerio vtitur, prolixè magnificeq; de nobis fuisse locutum, eumq; indoluisse quod Reginæ faciem Patribus nō ostendisset, Reginamq; respondisse sibi neutiquam id displicuisse, eiusq; rei cogitationem nullam in animū eius ascēdisse, quippe quæ in regali palatio omni virorū aspectu congressuque carere iam pridem assueuisset. Régemque iterum hūc Reginæ sermonem sic excepisse, vt nullam ex isto cōgressu vel infamiam vel periculum metuēdum esse affirmaret: tum quòd exteri essemus, tum multo etiam magis, quòd bonitate ac morum modestia & vitæ continentia ab Iaponensibus plurimùm distaremus. Quo dicto muneribus à Viceprouinciali oblatis iterum productis, vestem vidit (Iaponēses Dobucum patrio idiomate appellant) quę Regi præ cęteris rebus erat acceptissima; quocirca Reginam ea vestiri, vestitamq; semel ac iterum obambulare coram ipso voluit, eamque durante de Patribus instituto sermone Reginam exuere nō permisit. Intelleximus ampliùs Reginam his verbis apud Regem fuisse vsam, suspenso se animo metuisse semper, Regem iis mansueti animi indiciis Patres non excepturū atque ipsa optabat, tum quòd exteri essent, tū quòd legis fideique quam profitebantur & honor & dignitas omnia clemētiæ humanitatisq; officia promereretur. At postquam renunciatum sibi esset, nihil ad summū eius erga nos beneuolentiæ signi-

ficationem addi potuiſſe, incredibilem percepiſſe voluptatem, eóque nomine immortales Maieſtati ſuæ ſe gratias agere. Quod certe Reginæ ſtudium vti alia etiā quæ deinceps oſtendit propenſi in nos animi ſigna, ſingulari Dei beneficio adſcripſimus, eoque magis quòd ad illud ferè temporis momētum, auerſo animo tam nos quàm Chriſti legem fuiſſet aſpernata. Percunctabatur præterea Quabacundonus ex matronis quæ aderant, an Patrem ante diem illum vidiſſent nunquam? an vultum eius in templo noſtro ſecundò conſpicari expeterent? Cùmque velle ſe cum bona Maieſtatis ſuæ venia reſpondiſſent, petitam facultatem ipſis clementer indulſit, quam ipſæ ſingularis gratiæ loco reputârunt, quòd rariſſimè cuiquam ipſarum arcem egrediendi poteſtatem ſolet concedere. Addebat deinde demirari ſe, quòd Chriſtianæ matronæ gratias ſibi non egiſſent, de amoris beneuolentiæque notis quibus nos fuerat cōplexus. Duas deniq; ex Chriſtianis mulieribus acerbiùs redarguebat, quòd cùm ciphum Patribus ipſe offerret, tempeſtiuè non accurriſſent. Poſtero item die cū diuerſarū Prouinciarum Primatibus congreſſus, quum de nobis ſermo incidiſſet; Soyequus quidam Chianoyi Præfectus in Voſacana noſtra eccleſia iuuenem eſſe aiebat Vincentium nomine, præſtanti eruditione excitatiq; ingenij adoleſcentem, qui cùm Gienxianorū ſectæ arcana addiſcere curioſiùs efflagitaret, vt ad eum finem Bonzi cuiuſdam opera in monaſterio quodam vti cœpiſſet, ſe cōſultore factum eſſe affirmabat, vt ab illo propoſito reſiliret. Cumque interroganti Quabacun-
dono

donoquam præstiti officij causam afferret respondisset; eo consilio id à se factum esse, quòd Christiano homine indignum iudicaret, si Gienxianorum secreta rimaretur, vt ijs probè perceptis contra eos acriùs insurgeret; pessimè eum ac iniquissimè fecisse palam professus est, Christiq; legem Gienxianorum sectæ præferēdam esse verbis auctoritate ac maiestate plenissimis constanter asseuerauit. Addam præterea quòd quodam sanctæ (vt vulgo dicitur) hebdomadis die, antequā Gochinaiam P. Viceprouincialis accessisset, nihil tale nobis expectātibus nulloq; apparatu facto, Quabacundonus Nabunangæ filio & fratre alijsq; diuersorum regnorū Principibus stipatus Collegij nostri septa intrauit, ac in templum à P. Gregorio Cespede introductus iuxta altare quoddam cōsedit, & audiētibus omnibus de quadam Seruatoris nostri imagine in altari erecta multa subtiliter & acutè interrogauit. Quibus cùm sigillatim Pater respondisset, adductas ab eo rationes comprobās subiunxit, probè nobis constat optimi Patres Bōzo Vósacano vos esse meliores, idque vitæ vestræ morumq; tum puritas tū integritas quā illū longè superatis apertè testatur. Neq; etiā ignoramus, vos ab aliis quoq; vitiis, quibus Bonzus hic alijq; Idolorū Sacerdotes dediti sunt esse immunes; ex quo liquidò apparet, quanta eos vitæ innocētia præcedatis. Nihil ferè legis vestræ præceptis continetur quod nobis non magnopere probetur, & nisi vnicus ille articulus quo vxorum pluralitas inhibetur scrupulū inijceret, omni impedimento reiecto illā e vestigiò amplecterer. Iusserat interea Pater aliquid

quid lautioris condimenti adferri, quod cũ leuiter gustasset, cæteros vt aliquid inde sumerent inuitauit. Quanquã autẽ omnia ista propẽsissimi in nos animi signa paruo æstimãda sunt, vti reuerà quoties animũ à terrenis rebus abducimus ac ad cęlestium cõtemplationem attollimus paruo æstimamus; quippe quibus præter diuini fauoris studiũ omnia sordere ac vilescere debeant; tantũ tamẽ à cuiuslibet gradus ordinisq; hominib⁹ in Principũ gratia momenti reponitur, vt experientia ab initio fuerimus edocti, nihil ad Iaponicæ gentis cõuersionem singulari Dei prudentia magis nobis profuisse; Quod vel hinc maximè apparuit; Quoniã ex quò vulgo innotuit Patres apud Quabacũdonum in honore & pretio haberi, cœperũt plærique & tẽpla nostra frequẽtare crebriùs, & sacris concionibus interesse frequentiùs, adeò vt non rarò quater vno die cõciones habeantur, neq; vnquã in populo tam frequẽti verba fiũt, quin Deo conatus nostros dirigẽte ad Christianorũ gregẽ noua semper fiat accessio; plurimis per baptismi Sacramentum in Christi fideliũ numerũ adscribi postulantibus. Quod vt cũ maiori fidei incremẽto succederet, tria à Quabacundono obtinere P. Viceprouincialis obnixè laborabat, quę vt impetraret plura iam tũ sacrificia Patres obtulerãt, frequentesq; ad Deũ preces effuderãt. Primũ erat, vt permissu eius per omnes Iaponici regni prouincias diuini verbi sementẽ nemine reluctante Patribus facere liceret. Alterũ, vt Collegia nostra ac tẽpla ab vniuersali quodam militũ recipiẽdorum onere liberarentur, quo per totã Iaponiam Bonzorũ hoc est

sacerdotum gentilium monasteria grauantur, quę belli tempore primùm à militibus occupantur. Tertium porrò erat, quòd cùm Iaponicæ ditionis primates à subditis grauia quædam onera exigere passim consueuissent, ab huiusmodi muneribus regia authoritate redderemur immunes. cumque varias iniuissemus rationes, quibus quod sequebamur facilius cōsequeremur; ob id scilicet quòd paucos nouissemus per quos tantā gratiam à Faxiba Quabacundono nos obtenturos sperabamus; Tandem P. Viceprouinciali in mentem subiit, nō posse maiore cum facilitate rem istam à quoquam confici quàm à Regina; cui licet Christi fidem necdum esset amplexa, sed Idolorū cultui ita adhuc addicta, vt rebus Christianorum non vsque adeò faueret; firma tamen diuinæ gratiæ spe subnixi vnanimi consensu negotium istud committendum esse iudicabant, eoque magis quòd mira dexteritate duæ matronæ Christū professæ Magdalena videlicet & Ioanna ad obtinendum quod animo meditabamur viam strauerant. factumque non sine numinis inspiratione credimus, tanta solicitudine fidei suæ commissum negotium Reginam procurandum suscepisse, vt rei bene gerendę opportunitatem vltrò inuestigaret, occasionemq; Regis in tempore cōueniendi studiosiùs captaret, vtque ex voto nostro omnia succederent feliciùs, nocte quadam litterarū quas Regis sigillo & subscriptione muniri postulabamus exemplar secretò sibi transmitti iussit, quas tanquam à se maturè excogitatas Regi per occasionem signandas offerret. Nos tanti momēti rem neutiquam negligen-

dam

dam rati quàm potuimus accuratissimè perscriptas litteras ad Reginam secretò etiã destinauimus, quas illa Regi marito pro suis obtulit ita tempestiuè, vt cùm singula quæ pro nobis facere credebamus accuratissimè nos fuisse cõplexos existimaremus; Rex diuino stimulante spiritu quæ nos omiseramus ipse suppleuerit. At circa articulum quo à nobilium Iaponicæ prouinciæ priuatis quibusdã muneribus, quæ à subditis exigere pro suo quilibet iure solet, liberos ac immunes reddi suppliciter contendebamus; heroico ac Christiano Principe digno elogio non citra omnium admirationem articulum istum superuacaneum esse respondit, ob id, scilicet, quòd in vniuerso Iaponis regno neminem fore persuasum habebat, qui Patribus aliqua in re molestiam negotiumque facessere aut vellet aut auderet. Auditis tamen & (qua est ingenij perspicacia) approbatis rationibus quæ ad id obtinendum nos induxissent, quod petebamus liberaliter indulsit. & quod in litteris desiderari videbatur ingeniosè suppleuit. Nam cum in exemplari per Reginam oblato potestatem nobis fieri efflagitaremus, vt nemine reclamante in regnis suo imperio parentibus Dei Euãgelium omnibus annunciare permitteretur; locum istum sic correxit, se cùm Quabacundonus esset, æquali cũ Duriano & authoritate & imperio, totius Iaponis Dominum esse, & propterea non (*In Regnis eius*) sed eius loco (*In vniuersa Iaponia*) substituendum monebat. Alterum quod cum stupore quodam omnes admirabantur, illud erat, Quòd bina litterarum apertarũ (vulgus pãtẽtes appellat) exemplaria

 plaria

plaria manu sua signauerit, quod multò inferioris gradus Principes nunquam facere consueuerunt, quò magis mirum Quabacundonum (quæ suprema imperij dignitas est) idipsum fecisse, hoc potissimùm consilio, vt vno exemplari in Iaponia vteremur, alterum in Europam mittendum curaremus; quò omnibus etiam Christiani imperij Principibus innotescat, quanto veræ pietatis zelo Catholicæ religionis incrementum studeat promouere. Regina manu & sigillo Regis signata litterarū testimonia ad templum nostrum cōfestim deferēda curauit, qua ex re quanta lętitia & Patrū nostrorum, & Christianorum omniū animi (qui conscriptis statim litteris rumorem istum longè lateque diuulgârunt) fuerint perfusi; nemo qui præsens non adfuisset, mente concipere, nedum verbis exprimere posset. asserentibus plęrisq; tum Christianis tum infidelibus, Regis indulgentiam fide omnium esse maiorem. Qui tamen cùm diplomà ipsum oculis intuerentur, sublatis ad cælum manibus capiti id (de more) stupore & admiratione pleni imponebant. P. autem Viceprouincialis P. Organtino alijsque nonnullis comitantibus; gratias pro obtento priuilegio Regi acturus ad aulam properauit, quem maiori etiam familiaritate quàm antea excepit, producto inter ipsos ad tres horas de varijs rebus sermone. Cumque imminente cœnæ tempore domum se recipere cogitarent eos retinuit, cœnamque regali planè luxu instruxit, dumque accubuissent, Regina duarum matronarum ministerio fercula quadā ad P. Viceprouincialem (qui tamen vultū eius nunquam

adhuc conſpexerat) miſit, eumque nomine ſuo ſalutari iuſſit, non minimam ſe voluptatem ſenſiſſe aſſerens, quòd primæ ipſius petitioni cumulatè ſatisfeciſſet, paratam ſe in omnibus quæ deinceps ab ea poſtulaturus erat, offerens. Peracta iam tandem Voſacana viſitatione Meacum contendit, vbi à Chriſtianis qui diebus aliquot ipſius aduentum expectârant, & extra vrbis mœnia obuiam proceſſerant, honorificè fuit exceptus; ac primùm omnibus rebus poſthabitis loci Proregem, deinde Quabacundoni nepotem, cui cum ſeptuaginta milium virorum præſidio nouæ arcis Palatiorumque quæ (vti diximus) paſſim extruebantur cura demandata erat, ſalutaturus acceſſit. cui cùm humanitatis officia omnia exhibuiſſet opinione citiùs diſcedenti edulia quędam lautiora eo ferè momento ſibi è variis regni finibus aduecta obtulit. Inſtabant quidem apud P. Viceprouincialem Chriſtiani, vt ad menſes aliquot ſua eos præſentia perfrui pateretur; ſed quia vrgentiſſima ipſum negotia aliô vocabant, viginti quatuor dierum moram petentibus ægrè indulſit. quibus peractis Voſacam denuo reuerſus antequam Bungum verſus iter conuerteret, die quodam feſto ſollemne ſacrum celebrandum curauit. ad quod Chriſtiani Meaco, Sacaia, Vomo, multiſque aliis remotioribus ex locis magna frequentia gregatim accurrerunt, ac frequenti peccatorum expiatione corporiſq; & ſanguinis Chriſti communione, ſeptingenti & amplius diſtincti ſexus & conditionis homines diem iſtum concelebrârunt. Quo tempore Auguſtinus Yaquiado-

nus ſub Quabacundono maris Præfectus, ac Fachirandoni Bigenſis Regis quatuordecim annorum pueri, triumque regnorum Domini, & Quabacundoni adoptiui filij ſubditus tanto ſtudio adlaborauerit, vt regnorum iſtorum Primates ſacræ concioni intereſſent, vtque trimeſtris ſpatio quo illic Viceprouincialis egit, plurimi ad ſacras conciones confluerent, ac in fide Chriſtiana fideliter edocti, per baptiſmalis ablutionis Sacramentum fidelium commercio aggregarentur. Inter quos duo fuerunt præcipui regni adminiſtratores, qui poſtquam Chriſtianæ inſtitutionis principia percepiſſent, tantam ex ea delectationem conceperunt, vt oblata occaſione ac opportunitate Chriſti fidelium cœtui & ipſi adiungi concupiſcerent: diſſimulanter tamen, quòd Regis matrem Chriſtianorum religioni infenſam, & cultui Idolorum addictam nouiſſent. Hoc tamen apud Fachirandonum Regem effecerunt, vt priuilegiorum viſis litteris à Quabacundono impetratis, alias eiuſdem tenoris litteras P. Viceprouinciali traderet; quibus Quabacundoni exemplo eandem in regno ſuo diuini verbi diuulgandi authoritatem ſe Patribus facere teſtaretur, ac diuinæ legis cultoribus in vrbe Vocaina totius regni Bigenſis principe ciuitate, Eccleſias ac Collegia Patribus extruere permitteret, ſeque Chriſtianorum rebus non defuturum non obſcurè ſignificaret. Quam certè occaſionem cùm Patrum eò ablegandorum dabitur opportunitas, non negligemus. Tum autem nihil maiori ſtudio expetendum nobis putabamus, quàm vt in Regnum Manguccinorum

acceſ-

accessus panderetur; in quo felicis memoriæ P. ac Magister Franciscus & Cosmus Torres Euangelicæ veritatis fundamenta olim iecerant, cùm primùm in Iaponiam essent ingressi. Ob id scilicet, quòd malo Christianitatis fato, à Prouinciæ Regibus Principibusque conatus nostri semper fuissent infracti; adeò vt triginta & amplius annorum intermedio spacio, rarò quidem & nisi in transitu, istius tractus Christiani à P. Francisco Cabrallio in Meacum proficiscente visitarentur. Desiderium autem nostrum regnorum (quæ nouem erant numero) amplitudo augebat, ex quibus amplissimos catholicæ fidei fructus sperabamus. Cui rei insignem occasionem hoc anno præbuit Conderas Cambixoius, Christi fidem ante triennium professus, ac Quacabundoni in vrbe Vosaca nobilis ac illustris cliens, cuius singulari prudentia in seriis quæ cum Rege Amanguccinorum habebat, negotiis vtebatur. qui cùm P. Viceprouincialem visendi causa subinde accederet, & non simulato cordis affectu omnem in propaganda religione cæterisque rebus quæ ad Dei cultum pertinebant, operam offerret; se breui cum Legati titulo ad Amanguccinorũ Regem à Quabacundono ablegandum subindicauit: vnde arrepta occasione eum P. Viceprouincialis obnixè rogauit, vt à Rege Amanguccinorum gratiam veniamque impetraret, vt inter regni sui Christianos nostræ Societatis Patribus habitationem permitteret. quam prouinciam extremam diligentiam pollicitus libens in se recepit. tandemque profectus Deo Regis animum inclinante, litteras

ad P. Viceprouincialem, quibus libera in Amanguccinorum prouincia habitatio Patribus concedebatur, impetrauit. Sed antequam vlterius in hoc argumento progrediar, res quædam memoratu digna exponenda occurrit, quæ in Acaxo cuius prouinciæ adminiſtratio Iuſto Vcondono iam nuper obtigerat, accidit. Cùm enim Chriſtianus hic Princeps ſuſceptæ adminiſtrationis munus exequi primùm incepiſſet, non parua in ipſo principio oborta fuit difficultas in extirpandis citra ſeditionis periculum idolorum (quæ in iſta regione plurima erant) ſimulachris, cui difficultati diuina prouidentia hoc quo ſequitur modo occurrit. Cùm namque omnes Idolorum Sacerdotes hac de cauſa conueniſſent, vt communicatis inter ſe ſententiis quid circa hanc rem facto opus eſſet ſagaci conſilio diſpicerent, in hoc omnes conſenſerunt; Principem ſuum cuius imperio ſubiecti erant, contempto Deorum ſuorum cultu Chriſtianæ legis inſtitutum ſectari, eiuſque ampliandæ miro ſtudio teneri, ſicuti recenti Tacaxuchiorum exemplo erant edocti, cuius ditionis nobiles omnes ſublatis de medio idolorum (quos Camis & Fotoquis vocant) ſtatuis, ad veri Dei notitiam perduxerat. ex quo pro explorato habebant, quod idipſum in Acaxo non obſtantibus feruentiſſimis Sacerdotum precibus moliretur. Et quoniam pari induſtria proſperis Chriſtianorum ſucceſſibus, Darius quoque Iuſti pater fauebat; vnicum hoc extremumque remedium tentandum eſſe ſtatuerunt, vt omnibus idolorum ſculptilibus ſimulachris collectis nauique impoſitis, ſup-

plices

plices se coram Quabacundoni matre ac Regina vxore idolorum cultui plurimum adhuc tribuentibus sisterent; sperantes fore vt si ipsæ vel apud Quabacundonum, vel Vcondonum intercedere fuissent dignatæ, res omnis sibi ex animi sententia succederet. Approbato itaque ab omnibus consilio, Sacerdotes vehentes secum exules Deos Vosacam versus cursum direxerunt, ac mox facto libello supplice Quabacũdoni matrem ac Reginam vxorem adierunt; quæ propter Regis absentiam moram eos aliquam facere, ac de prospero negotij successu bene sperare iusserunt; effecturas se pollicentes, vt cùm à Regni Micaniæ expeditione victor reuerteretur, voti compotes facti recederent. Quo tandem reuerso, cùm Bonzorum aduentus causam studiosè mater ac Regina exposuissent; Rex qui nullam omnino fiduciam nullamque in vanissimis Diis spem reponendam esse vel naturalis iudicij lumine illustratus semper existimârat; vultu subirato respondit. Equidem Acaxensis prouinciæ administrationem Iusto Vcondono commisi, ad cuius functionem pertinet hac de re pro arbitratu suo, nullo mihi in eius imperio iure reseruato, statuere. Bunzi autem qui huc vanissimos Deos aduexerunt, eosdem si videbitur, vel humeris suis oneri subiectis efferant, Teunusium arida ligna deferant, ac à nostra se quàm citissimè præsentia subducant. Iustus verò Vcondonus hac audita repulsa, ingenti lætitia exultans, omnipotenti Deo gratias quàm potuit humillimè egit. Priusquam P. Viceprouincialis Sacaia abcederet, Augustinus Yacurandonus ite-

ratis subinde precibus ab eo contenderat, vt ad Insulam quandam Quabacundoni liberalitate pro iusto seruitij exhibiti præmio, in Bigensi regno obtentam Patres quosdam mittendos curaret, nihil sibi magis in votis esse affirmans, quàm cùm duabus extructis munitissimis arcibus Dominium Imperiumque stabiliuisset, omnes insulani extructis passim templis, sanctæque crucis trophæis erectis, ad sanioris fidei lucem pulsis infidelitatis tenebris se conuerterent; expeditam illam esse viam subindicans, vt in Bigense regnum Christi Euangelium aliquando transferretur. P. Viceprouincialis piis Catholici Principis votis annuendum ratus, P. Gregorium Cespedem cum fratre Ioanne Iaponensi eò ablegauit. Qui cùm primùm ad veritatem Euangelicam audiendam Insulanos inuitarent, centum & eò ampliùs in prima concione auditores habuerunt, quorum media pars cùm quę à Patribus dicerentur mediocriter caperet, cæcitatem in qua ad illum vsque diem vixerat execrari cœpit, subornatis nonnullis qui omnium nomine Bonzos adirent, & quæ à Patribus audierant ordine narrarent, quæ si vera essent, nihil idolorum cultu vanius esse palam testarentur, orantes vt si quid pro sectæ suæ defensione in promptu haberent, idipsum in medium proferrent. Ipsi autem obmutescentes nihil omnino responderunt, sed crassam ignorationem professi se imperata facturos, Christianamque doctrinam audituros, & si sana videretur, depulso gentilitatis errore Christi fidem amplexuros promittentes, neque id simulanter
dice-

dicebant, nam eodem ferè tempore quinquaginta ex iis per Baptiſmi Sacramentum admiſſi, Chriſti fidelium numerum auxerunt. Cumque in catechiſtica inſtitutione Patres conſtanter perſeuerârent, melioris ſpiritus ſuggeſtione factum eſt, vt ante primi menſis lapſum mille & quadringenti in ſacro Baptiſmatis fonte mergerentur. quibus ingentem crucem ſeptem vlnarum longitudine Pater erexit, centum Neochriſtianis locum vbi erigenda erat feruenti in Chriſtum religione pręparantibus. Adhibuerunt pręterea tantam in ſubuertendis Idolorum ſtatuis diligentiam, vt in vniuerſa Inſula nullum quod in minuta fruſta non diſſecaretur, remanſerit. Quo facto pulcherrimum Eccleſiæ fabricandæ locum delegerunt, qui aureorum cytreorumque malorum, & id genus aliis arbuſculis vndique ſeptus erat. Cùm autem in quodam inſulæ pago nonnulli Euangelicę veritati aures occluderent, diuinæque legi pertinaciùs reluctarentur, diuina vindicta accidit, vt quidam ex iis ſpiritu maligno torqueri furiiſque agi periculosè cœperit, quo viſo cæteri rei nouitate perterriti feſtinantes, ac Baptiſmum pia deuotione expetentes ad Patres accurrerunt. quæ res multorum in fide ſeruanda conſtantiam non mediocriter adauxit.

Cùm P. Viceprouincialis in inſulam quandam cogitaret, à Noximandono totius Iaponiæ pirata famoſiſſimo occupatam, qui in quodam munitiſſimo loco non paruum habebat bellicarum nauium numerum, quibus maris illius ſinus omnes ita infeſtabat, vt omnes ferè qui littoralem pluri-

marum prouinciarum oram accolunt, potentiæ ſuæ metu tributum quò ab incurſionibus ſuorum liberentur, in ſingulos annos illi pendere cogantur: tantum Deo auſpice apud Piratam effecit, vt liberam quocunque vellet nauigandi facultatem (ſaluum conductum vulgus appellat) & ſibi & Patribus impetrauerit. Miſſum enim ab eo cum muneribus eius rei obtinendæ cauſa fratrem ſacris necdum initiatum, tanta beneuolentiæ ſignificatione Noximandonus excepit, vt tandem cum ſerico vexillo maiorum ſuorum inſignibus ornato, quo noſtros infeſtare volentibus oſtenſo, ab omni hoſtili impetu liberarentur, fratrem humaniter remiſerit.

Idem P. Viceprouincialis cùm ad regnum Yxo appulſus eſſet, dictu mirum quàm Regi Cobaicauandono gratus aduentus eius extiterit. A quo cùm commendatitias ad quendam cognationis ipſi iure deuinctum, pluſimorumque regnorum Dynaſten ſtudioſiùs petiuiſſet; quibus Patribus noſtris in Amanguccinorum finibus habitationem liberamque propagandi Euangelij, templaque erigendi poteſtatem impetraret; vtque Rex ipſe quod Patris nomine à cognato petiturus erat in ſuo quoque regno fieri indulgenter permitteret: Dei ſingulari beneficio factum eſt, vt voti ſui compos effectus recederet. At quoniam leuem aliquam diuinæ legis mentionem apud ipſum fecerat, pridiè quàm nauem abiturus conſcenderet, Scribam ſuum ad fratrem Damianum Iaponenſem de nocte Rex miſit, vt dubia quædam circa Christi legem, & Guenxianorum ſectam

quam

quam ipse sequebatur soluenda proponeret, satis apertè declarans quanta auiditate Christianam veritatem cognoscere gestiret, de qua nihil adhuc præterquàm quòd ex Patre Viceprouinciali obiter didicerat se audiuisse fatebatur. Et quia ex eo tempore longè aliam ac priùs de Christi religione opinionem imbiberat, veram ac genuinam eius cognitionem ardentibus votis expetebat.

P. Viceprouincialis Yxo relictâ, tertio postquam recesserat die in Bungum deuectus, ex ingenti tum Patrum nostrorum, tum reliquorum Christianorum exultatione ac consolatione, maximam voluptatem persensit. De Bungensis autem regni successibus nihil certi habemus cuius Reuerentiam vestram certiorem faciamus, sed aliorum sermone ac litteris quid illic agatur propediem doceberis. Hoc tantum ad nostras aures peruenit, Regem recenter inauguratum plurimas easque munitissimas arces amisisse, sæpeque cum inimicis congressum aduerso Marte conflixisse, ac tandem Quabacundoni Tenzę Domini patrocinio se suaque omnia commisisse; ipsumq; Quabacundonum auxiliares illi copias contra Saxumanos hostes promisisse, eiusque nomine bellum ipsis denunciasse, ac donec exercitus terra mariq; instrueretur, præsidiarium militem ad Tacchibanam arcem quâ in Bungum aditus patet missum esse. ac circa eam triginta hominum millia in armis iam tum excubare. Eosque tamen quòd propter nimiam vastitatem arx custoditu difficilis esset, in quam ex omni parte hostes impetu facto

pos-

marum prouinciarum oram accolunt, potentiæ ſuæ metu tributum quò ab incurſionibus ſuorum liberentur, in ſingulos annos illi pendere cogantur: tantum Deo auſpice apud Piratam effecit, vt liberam quocunque vellet nauigandi facultatem (ſaluum conductum vulgus appellat) & ſibi & Patribus impetrauerit. Miſſum enim ab eo cum muneribus eius rei obtinendæ cauſa fratrem ſacris necdum initiatum, tanta beneuolentiæ ſignificatione Noximandonus excepit, vt tandem cum ſerico vexillo maiorum ſuorum inſignibus ornato; quò noſtros infeſtare volentibus oſtenſo, ab omni hoſtili impetu liberarentur, fratrem humaniter remiſerit.

Idem P. Viceprouincialis cùm ad regnum Yxo appulſus eſſet, dictu mirum quàm Regi Cobaicauandono gratus aduentus eius extiterit. A quo cùm commendatitias ad quendam cognationis ipſi iure deuinctum, pluſimorumque regnorum Dynaſten ſtudioſiùs petiuiſſet; quibus Patribus noſtris in Amanguccinorum finibus habitationem liberamque propagandi Euangelij, templaque erigendi poteſtatem impetraret; vtque Rex ipſe quod Patris nomine à cognato petiturus erat in ſuo quoque regno fieri indulgenter permitteret: Dei ſingulari beneficio factum eſt, vt voti ſui compos effectus recederet. At quoniam leuem aliquam diuinæ legis mentionem apud ipſum fecerat, pridiè quàm nauem abiturus conſcenderet, Scribam ſuum ad fratrem Damianum Iaponenſem de nocte Rex miſit, vt dubia quædam circa Christi legem, & Guenxianorum ſectam

quam ipſe ſequebatur ſoluenda proponeret, ſatis apertè declarans quanta auiditate Chriſtianam veritatem cognoſcere geſtiret, de qua nihil adhuc præterquàm quòd ex Patre Viceprouinciali obiter didicerat ſe audiuiſſe fatebatur. Et quia ex eo tempore longè aliam ac priùs de Chriſti religione opinionem imbiberat, veram ac genuinam eius cognitionem ardentibus votis expetebat.

P. Viceprouincialis Yxo relicta, tertio poſtquam receſſerat die in Bungum deuectus, ex ingenti tum Patrum noſtrorum, tum reliquorum Chriſtianorum exultatione ac conſolatione, maximam voluptatem perſenſit. De Bungenſis autem regni ſucceſſibus nihil certi habemus cuius Reuerentiam veſtram certiorem faciamus, ſed aliorum ſermone ac litteris quid illic agatur propediem doceberis. Hoc tantum ad noſtras aures peruenit, Regem recenter inauguratum plurimas eaſque munitiſsimas arces amiſiſſe, ſæpeque cum inimicis congreſſum aduerſo Marte conflixiſſe, ac tandem Quabacundoni Tenzę Domini patrocinio ſe ſuaque omnia commiſiſſe; ipſumq; Quabacundonum auxiliares illi copias contra Saxumanos hoſtes promiſiſſe, eiusque nomine bellum ipſis denunciaſſe, ac donec exercitus terra mariq; inſtrueretur, præſidiarium militem ad Tacchibanam arcem quâ in Bungum aditus patet miſſum eſſe. ac circa eam triginta hominum millia in armis iam tum excubare. Eosque tamen quòd propter nimiam vaſtitatem arx cuſtoditu difficilis eſſet, in quam ex omni parte hoſtes impetu facto poſ-

[illegible] extra metum periculumq́; non esse [illegible] quòd rem haberent cum hoste rei [illegible] non minùs perito quàm audace ac in- [illegible] verò qui arcem obsidione [illegible] viginti millium peditum [illegible].

[illegible] benigno in Christianos ani- [illegible] vt extra spem non simus [illegible] Christianæ fidei veritatem aliquan- [illegible] quo tamen tanto nobis maio- [illegible], quanto ipsa cultui [illegible] Dei qui per vni- [illegible] veneratione colitur, ac [illegible] genus refert, est addictior. [illegible] temporis opportunitate, regia [illegible] cum sorore Reginæ [illegible], vt P. Viceprouincialis [illegible] se excusari passa est, [illegible] concessum videtur [illegible] corda flectere & quo [illegible] cum honore ac be- [illegible] admisit, & missis [illegible] animi affectum [illegible] humanæ indu- [illegible] supplet. In Reginæ [illegible] ministris exceptis, sexa- [illegible] Christianæ erant, quarum [illegible] famulabatur, [illegible] inueterato Christia- [illegible] solet, vt si quando [illegible] occurrisset ad Deiparæ [illegible] (vt vulgata voce libe-

rius

rius vtar) manu tenens, id ipsi de manibus tolleret, ac regalis oblita dignitatis in ignem indignabunda proijceret: Nunc autem mutato in melius consilio; & rosario liberius vti, & piarum precum pensum virgini matri persoluere omnibus permittit, quas vt ex Christianæ legis pręscripto festis diebus sacro Missæ officio intersint vltro sæpe cohortatur.

Cicamorus Frãcisci Regis, cui Pantaleoni nomẽ est, filius, à Cicacata Meoqueæ temporali domino adoptatus, superiori anno in fide suscepta nonnihil vacillare visus, nunc superata tentatione in ea ad omnium admirationem constanter progreditur, ad quam præcipuos quosque Dominij sui proceres inuitat, quos vt magis exemplo suo pelliciat, peccata cum largo lachrymarum imbre sæpe confitetur, ac nuper etiam vtroque poplite flexo cereum accensum manu tenens rem diuinam reuerenter audiuit.

Bello contra Saxumanos, cùm plurimi Princeps, inter quos Amanguccinorum Prorex etiam erat, conuenissent: P. Viceprouincialis oblatam occasionem neutiquam contẽnendam ratus cùm Proregem salutandi causa adijsset; litteras obtinuit quibus Amanguccini regni Gubernatoribus imperabat, vt P. Christophorum Morieram qui ad eos Viceprouincialis mandato suoque permissu mittebatur, patrocinio suo ac studio quibuscunque rebus possent, iuuarent. Atque ita factum est vt Christiani Amanguccinæ ciuitatis deposito metu Patri obuiam profecti, eum festiuis acclamationibus in vrbem adduxerint: in qua cum

maxi-

maximo fidei noſtræ incremento hodie etiam commoratur.

Erat autem Amágucci Chriſtianus quidam tenuioris fortunæ quidem vir, ſed ætate maturiore & ingenij dexteritate venerandus. Is cùm fortè faſce lignorum onuſtus è ſylua rediret, paganos Deo cuidam ſuo ſacrificantes offendit, quorum cæcitatem propiùs accedés cùm acriter coarguiſſet, non futilibus rationibus oſtendit maximè inſipientiæ argumentum eſſe, veri Dei cæli & terræ conditoris cultu relicto, ſculptilibus diuinos honores exhibere, à quibus ſalus nulla erat cuiquam expectanda, quod ſi ſublata erroris nebula clarius intelligere vellent; ſe pro ingenij modulo melioris concionatoris negata præſentia, quod ſpiritus melior ſuggereret docturum promittebat. Placuit gentilibus ſenis grandæui oratio, & auribus ad audiendum paratis viri numero penè ducenti circumſteterunt, tantaque attentione quæ proferebat exceperunt, vt eum donec pleniùs quæ ad Chriſti fidem pertinerent, percepiſſent, à ſe diſcedere non paterentur, quorum precibus annuendum ratus, donec luſtrali vnda omnes expiati eſſent cum ijs permanſit. Cumque eundem paucorum dierum interpoſita mora reuocaſſent, ſciſcitaturi quid pagi Domino qui capitis indicta pœna ſuſceptam recenter fidem abiurare eos iubebat reſponderent: Senex vultu ad lenitatem compoſito, Ignoro equidem (inquit) an pro Chriſti fidei profeſſione vitam profundere mereamini; Quarè ſi videbitur hoc modo Domini veſtri mandato occurrite, Vos tametſi Chriſtum

professi sitis, ab eius cuius dominio subditi estis mandato ne latum vnguem recessuros, in ijs potissimum quæ ad politicen & ciuilem vitæ rationem non autem quæ ad animæ salutem propriè pertinent, in quam nihil ille iuris nihil imperij habet. Quamobrem cùm nobis docentibus quis verus Deus mundi creator, humanique generis redemptor existat probè percepetitis; illum solum colite ac etiam cum præsentis vitæ periculo adorate. Placuit consilium; neque tamen asperiùs quicquam in eos Tyrannus statuit.

Anno reparatæ salutis 1586. terra tam terribili concussione tremuit, vt post hominum memoriam tali motu Iaponia non fuerit vnquam concussa. A Sacaiæ enim prouincia ad Meacum vsque quadraginta dierum continuo motu terra contremuit. In ipsa autem vrbe Sacaia sexaginta ædes collapsæ sunt. Nagafamæ, quod est in regno Vomi mille ædium numero celebre municipium, terra hiatu facto mediam ædium partem absorbuit, reliquas voraci flamma incēdium vastauit. In Meaco ingens idolorum templum & domus præterea aliquot conciderunt. In ditione Vocaza locus erat à mercatoribus multum frequentatus (Nagafamam etiam incolæ vocant) qui cum diebus aliquot horrendo tremore fuisset concussus, à mari vicino fuit absumptus, cùm enim solito magis intumuisset, ingens fluctus domos percutiens prostrauit, & quicquid attigisset recedens abstulit, ac in profundum submersis habitatoribus pertraxit; sola arcis superficie spuma

maris

maris operta relicta. In regno Mino arx erat munitissima in montis cacumine posita, quæ cùm grauiore motu diu multúmque fuisset concussa, tandem aperta terra ab hominum conspectu ita euanuit; vt eius nullum deinceps vestigium (lacu arcis fundamenti locum occupante) apparuerit. Simile quid in prouincia Ixeia accidit, & vt semel dicam, tam horrendi passim hiatus apparuerunt, vt pila ferrea sclopeto missa ad alteram voraginis extremitatem non pertingeret, ex quibus tantus fœtor ascendebat, vt iter illac facere viatores non possent. Sub initium horum motuũ Quabacundonus Sacomoti in arce Achecina agebat, sed terrore perculsus per dispositos equos Vosacam maioris securitatis causa reuersus fuit, cuius palatia etsi violento impetu concuterentur non tamen corruerunt. Hæc sunt quæ circa P. Viceprouincialis nauigationem narratu digna occurrerunt. De ijs quæ in Ximo, Bungo, & Meaco geruntur, annuis PP. nostrorum litteris prolixè docebitur R. V. cuius pijs precibus ac sacrificijs Deo nos iugiter commendari expetimus. Ex regno Nagoti, ac portu Ximonechij.

Aliud exemplar litterarum P. Petri Gomes Rectoris primarij Collegiorũ quæ sunt in Bungi regno, ad R. P. Prouincialem ex vrbe Vsuqua sexto nonas Octobris. 1586.

IGnoro equidem R. Pater qua alia grati animi significatione istum propagandæ religionis feruorem prodam, quô me litteris tuis feruentissimè scriptis accendi subinde sentio, quàm si fer-

si feruorem istum prouocãtes occasiones quæ hic occurrunt plurimæ litteris fuero complexus, quibus excitata R. T. reditum huc maturet, vt præsentia sua ac fidei nostræ augendæ zelo Iaponiam vniuersam inflammet. De rebus quæ in Meaco ac Ximo geruntur, attingam planè nihil, Patribus nostris, quibus prouinciæ istæ obtigerunt, munus istud relinquens. Ea tantùm prosequar quæ in Bungo, cui prouinciæ me præfecisti, quotidiè offeruntur. quod (vt opinor) ita succedet commodissimè, si ab impedimentis quæ Christianismi progressui ab infidele nostrisque rebus parùm fauente regni Principe indies inijciuntur, litterarum exordium sumpsero. Ex eo enim quòd ipse Christi legem pertinaciùs auersatur, cæteros regni proceres sui similes esse exoptat, qui ob id difficiliùs ad veritatis lumen adducuntur: quod certè non minimum est pij nostri instituti impedimentum. At Deus Opt. Max. salutari quodam salutis animarum amore ita hominum corda dirigit, vt quantò magis impij Regis duritiâ à suscipienda fide nostra retinentur, tantò impensiùs ad eam amplectendam Regis Francisci pietate accendantur. Adeò vt verè affirmare ausim, paucis exceptis qui sensu non ratione ducuntur, omnes regni incolas ad fidei Catholicæ susceptionem esse procliues. Atq; ita paulatim amplissima prouincia ad Euangelicam veritatem pellicitur. Præcedenti siquidem anno octuagesimoquinto, duodecim millium animarum accessio ad Christi fidelium gregem facta fuit. Hoc autem qui nunc vertitur anno octuagesimo sexto, trium millium

numerus exceditur. Postquam vero belli tempestas hæc sæuire desinet, nihil impedimento futurum speramus, quò minus sexaginta aut septuaginta hominum millia Ecclesiæ Christi adijciantur. Nicandonus enim qui (vti Reuerentiæ tuæ probè constat) inter præcipuos Bungi Principes facilè primatum obtinet, & postquam Christo nomen dedisset, D. Paulus mutato gentilitatis nomine vocari cœpit, quadraginta hominū millia suo imperio subdita coercet, quorum septem aut octo millia Christianorum cœtui adiūcta iam sunt, cæteris nihil auidius expectantibus quàm vt ipsi etiam reliquis associentur. Quam cùm ego rem nuper mecum diligentius ponderarem, antequam Superiorum iussu aliquis ex nostris firmum illic habitaculum fixisset Patrē Ramonem conscientia stimulante monui, vt eō se infantulos saltem baptizaturus conferret: quod cùm is nihil reluctatus fecisset, decem dierum decursū mille ducentis animis Ecclesiam adauxit.

Cicamorus Bungi regis minor natu filius, qui sub Pantaleonis nomine hodiè celebratur, Miæ prouinciæ sibi à patre concessæ administrationem suscepit, eiusque primores omnes ad Christi religionem colendam pellexit, firma spe subnixus, vt vniuersa prouincia cuius incolarum numerus est penè infinitus, Christi iugo se libens submittat.

Duo isti Principes Patrum duorum subsidium à me postulârunt, quorum opera & ipsi in fidei arcanis magis magisque indies proficerent, ac regnorum suorum incolæ ad eam arripiendam facilius

ciliùs conuerterentur, quam quidem ob rem vtriusque tutelæ Patrem vnum ac fratrem commisi.

Sucumana prouincia Regis senioris Francisci Christum tota agnoscit, ac in fidei confirmatione Patris Lagunæ ac fratris Pauli opera vtitur.

Iesebella Principis mater, quam probè te nouisse scio, tantùm de cordis duritie ac obstinatione remisit, vt cùm filiam domi relicto rosario ædem aliquando sacram adiisse animaduertisset; id ipsi per famulam deferendum curârit, quò debitum Diuæ Virgini piarum precum pensum persolueret. Huius filiam minorem nubilem virginem cùm baptismali aqua nuper expiassem, ac à matre aliquid lanæ subtilioris, cui sacras quasdam reliquias inuolueret, peteret; Regina mater recentem illi dari ob pium vsum præcepit. Quin & cubiculum filiæ aliquando imagines inspectura ingreditur, & quorum Diuorum effigies sint curiosè sciscitatur. quam cùm ego & Pater Viceprouincialis officij causa adiissemus, vix ab ea potuimus diuelli. Altera filiarum non procul abest à fidei lumine. cùm enim morbo correpta grauiùs nuper laboraret; gentilitias superstitiones cum abominatione quadam respuit, ac nisi Principis fratris metu idipsum differret, fidelibus se abrupta longiore mora adiungeret. Matris autem pedissequæ non paucę Deo nostro in fidei vnitate seruiunt, quas festis Dominicisque diebus ab opere omni abstinere, ex Ecclesiæ mandato Regina iubet.

In vrbe Nocia Christianismus mirum in mo-

marum prouinciarum oram accolunt, potentiæ suæ metu tributum quò ab incursionibus suorum liberentur, in singulos annos illi pendere cogantur: tantum Deo auspice apud Piratam effecit, vt liberam quocunque vellet nauigandi facultatem (saluum conductum vulgus appellat) & sibi & Patribus impetrauerit. Missum enim ab eo cum muneribus eius rei obtinendæ causa fratrem sacris necdum initiatum, tanta beneuolentiæ significatione Noximandonus excepit, vt tandem cum serico vexillo maiorum suorum insignibus ornato, quo nostros infestare volentibus ostenso, ab omni hostili impetu liberarentur, fratrem humaniter remiserit.

Idem P. Viceprouincialis cùm ad regnum Yxo appulsus esset, dictu mirum quàm Regi Cobaicauandono gratus aduentus eius extiterit. A quo cùm commendatitias ad quendam cognationis ipsi iure deuinctum, plurimorumque regnorum Dynasten studiosiùs petiuisset; quibus Patribus nostris in Amanguccinorum finibus habitationem liberamque propagandi Euangelij, templaque erigendi potestatem impetraret; vtque Rex ipse quod Patris nomine à cognato petiturus erat in suo quoque regno fieri indulgenter permitteret: Dei singulari beneficio factum est, vt voti sui compos effectus recederet. At quoniam leuem aliquam diuinæ legis mentionem apud ipsum fecerat, pridiè quàm nauem abiturus conscenderet, Scribam suum ad fratrem Damianum Iaponensem de nocte Rex misit, vt dubia quædam circa Christi legem, & Guenxianorum sectam

quam

quam ipſe ſequebatur ſoluenda proponeret, ſatis apertè declarans quanta auiditate Chriſtianam veritatem cognoſcere geſtiret, de qua nihil adhuc præterquàm quòd ex Patre Viceprouinciali obiter didicerat ſe audiuiſſe fatebatur: Et quia ex eo tempore longè aliam ac priùs de Chriſti religione opinionem imbiberat, veram ac genuinam eius cognitionem ardentibus votis expetebat.

P. Viceprouincialis Yxo relictâ, tertio poſtquam receſſerat die in Bungum deuectus, ex ingenti tum Patrum noſtrorum, tum reliquorum Chriſtianorum exultatione ac conſolatione, maximam voluptatem perſenſit. De Bungenſis autem regni ſucceſſibus nihil certi habemus cuius Reuerentiam veſtram certiorem faciamus, ſed aliorum ſermone ac litteris quid illic agatur propediem doceberis. Hoc tantum ad noſtras aures peruenit, Regem recenter inauguratum plurimas eaſque munitiſsimas arces amiſiſſe, ſæpeque cum inimicis congreſſum aduerſo Marte conflixiſſe, ac tandem Quabacundoni Tenzę Domini patrocinio ſe ſuaque omnia commiſiſſe; ipſumq; Quabacundonum auxiliares illi copias contra Saxumanos hoſtes promiſiſſe, eiuſque nomine bellum ipſis denunciaſſe, ac donec exercitus terra mariq; inſtrueretur, præſidiarium militem ad Tacchibanam arcem quâ in Bungum aditus patet miſſum eſſe. ac circa eam triginta hominum millia in armis iam tum excubare. Eoſque tamen quòd propter nimiam vaſtitatem arx cuſtoditu difficilis eſſet, in quam ex omni parte hoſtes impetu facto poſ-

rius vtar) manu tenens, id ipsi de manibus tolleret, ac regalis oblita dignitatis in ignem indignabunda proijceret: Nunc autem mutato in melius consilio; & rosario liberius vti, & piarum precum pensum virgini matri persoluere omnibus permittit, quas vt ex Christianæ legis pręscripto festis diebus sacro Missæ officio intersint vltro sæpe cohortatur.

Cicamorus Frãcisci Regis, cui Pantaleoni nomẽ est, filius, à Cicacata Meoqueæ temporali domino adoptatus, superiori anno in fide suscepta nonnihil vacillare visus, nunc superata tentatione in ea ad omnium admirationem constanter progreditur, ad quam præcipuos quosque Dominij sui proceres inuitat, quos vt magis exemplo suo pelliciat, peccata cum largo lachrymarum imbre sæpe confitetur, ac nuper etiam vtroque poplite flexo cereum accensum manu tenens rem diuinam reuerenter audiuit.

Bello contra Saxumanos, cùm plurimi Princeps, inter quos Amanguccinorum Prorex etiam erat, conuenissent: P. Viceprouincialis oblatam occasionem neutiquam contẽnendam ratus cùm Proregem salutandi causa adijsset; litteras obtinuit quibus Amanguccini regni Gubernatoribus imperabat, vt P. Christophorum Morieram qui ad eos Viceprouincialis mandato suoque permissu mittebatur, patrocinio suo ac studio quibuscunque rebus possent, iuuarent. Atque ita factum est vt Christiani Amanguccinæ ciuitatis deposito metu Patri obuiam profecti, eum festiuis acclamationibus in vrbem adduxerint: in qua cum

maxi-

maximo fidei nostræ incremento hodie, etiam commoratur.

Erat autem Amágucci Christianus quidam tenuioris fortunæ quidem vir, sed ætate maturiore & ingenij dexteritate venerandus. Is cùm fortè fasce lignorum onustus è sylua rediret, paganos Deo cuidam suo sacrificantes offendit, quorum cæcitatem propiùs accedés cùm acriter coarguisset, non futilibus rationibus ostendit maximè insipientiæ argumentum esse, veri Dei cæli & terræ conditoris cultu relicto, sculptilibus diuinos honores exhibere, à quibus salus nulla erat cuiquam expectanda, quod si sublata erroris nebula clarius intelligere vellent; se pro ingenij modulo melioris concionatoris negata præsentia, quod spiritus melior suggereret docturum promittebat. Placuit gentilibus senis grandæui oratio, & auribus ad audiendum paratis viri numero penè ducenti circumsteterunt, tantaque attentione quæ proferebat exceperunt, vt eum donec pleniùs quæ ad Christi fidem pertinerent, percepissent, à se discedere non paterentur, quorum precibus annuendum ratus, donec lustrali vnda omnes expiati essent cum ijs permansit. Cumque eundem paucorum dierum interposita mora reuocassent, sciscitaturi quid pagi Domino qui capitis indicta pœna susceptam recenter fidem abiurare eos iubebat responderent: Senex vultu ad lenitatem composito, Ignoro equidem (inquit) an pro Christi fidei professione vitam profundere mereamini; Quarè si videbitur hoc modo Domini vestri mandato occurrite, Vos tametsi Christum

pro-

professi sitis, ab eius cuius dominio subditi estis mandato ne latum vnguem recessuros, in ijs potissimum quæ ad politicen & ciuilem vitæ rationem non autem quæ ad animæ salutem propriè pertinent, in quam nihil ille iuris nihil imperij habet. Quamobrem cùm nobis docentibus quis verus Deus mundi creator, humanique generis redemptor existat probè percepetitis; illum solum colite ac etiam cum præsentis vitæ periculo adorate. Placuit consilium; neque tamen asperiùs quicquam in eos Tyrannus statuit.

Anno reparatæ salutis 1586. terra tam terribili concussione tremuit, vt post hominum memoriam tali motu Iaponia non fuerit vnquam concussa. A Sacaiæ enim prouincia ad Meacum vsque quadraginta dierum continuo motu terra contremuit. In ipsa autem vrbe Sacaia sexaginta ædes collapsæ sunt. Nagasamæ, quod est in regno Vomi mille ædium numero celebre municipium, terra hiatu facto mediam ædium partem absorbuit, reliquas voraci flamma incēdium vastauit. In Meaco ingens idolorum templum & domus præterea aliquot conciderunt. In ditione Vocaza locus erat à mercatoribus multum frequentatus (Nagasamam etiam incolæ vocant) qui cum diebus aliquot horrendo tremore fuisset concussus, à mari vicino fuit absumptus, cùm enim solito magis intumuisset, ingens fluctus domos percutiens prostrauit, & quicquid attigisset recedens abstulit, ac in profundum submersis habitatoribus pertraxit; sola arcis superficie spuma

matis

maris operta relicta. In regno Mino arx erat munitissima in montis cacumine posita, quæ cùm grauiore motu diu multúmque fuisset concussa, tandem aperta terra ab hominum conspectu ita euanuit; vt eius nullum deinceps vestigium (lacu arcis fundamenti locum occupante) apparuerit. Simile quid in prouincia Ixeia accidit, & vt semel dicam, tam horrendi passim hiatus apparuerunt, vt pila ferrea sclopeto missa ad alteram voraginis extremitatem non pertingeret, ex quibus tantus fœtor ascendebat, vt iter illac facere viatores non possent. Sub initium horum motuũ Quabacundonus Sacomoti in arce Achecina agebat, sed terrore perculsus per dispositos equos Vosacam maioris securitatis causa reuersus fuit, cuius palatia etsi violento impetu concuterentur non tamen corruerunt. Hæc sunt quæ circa P. Viceprouincialis nauigationem narratu digna occurrerunt. De ijs quæ in Ximo, Bungo, & Meaco geruntur, annuis PP. nostrorum litteris prolixè docebitur R. V. cuius pijs precibus ac sacrificijs Deo nos jugiter commendari expetimus. Ex regno Nagoti, ac portu Ximonechij.

Aliud exemplar litterarum P. Petri Gomes Rectoris primarij Collegiorũ quæ sunt in Bungi regno, ad R. P. Prouincialem ex vrbe Vsuqua sexto nonas Octobris. 1586.

IGnoro equidem R. Pater qua alia grati animi significatione istum propagandæ religionis feruorem prodam, quô me litteris tuis feruentissimè scriptis accendi subinde sentio; quàm si fer-

si feruorem istum prouocãtes occasiones quæ hic occurrunt plurimæ litteris fuero complexus, quibus excitata R. T. reditum huc maturet, vt præsentia sua ac fidei nostræ augendæ zelo Iaponiam vniuersam inflammet. De rebus quæ in Meaco ac Ximo geruntur, attingam planè nihil, Patribus nostris, quibus prouinciæ istæ obtigerunt, munus istud relinquens. Ea tantùm prosequar quæ in Bungo, cui prouinciæ me præfecisti, quotidiè offeruntur. quod (vt opinor) ita succedet commodissimè, si ab impedimentis quæ Christianismi progressui ab infidele nostrisque rebus parùm fauente regni Principe indies inijciuntur, litterarum exordium sumpsero. Ex eo enim quòd ipse Christi legem pertinaciùs auersatur, cæteros regni proceres sui similes esse exoptat, qui ob id difficiliùs ad veritatis lumen adducuntur: quod certè non minimum est pij nostri instituti impedimentum. At Deus Opt. Max. salutari quodam salutis animarum amore ita hominum corda dirigit, vt quantò magis impij Regis duritiâ à suscipienda fide nostra retinentur, tantò impensiùs ad eam amplectendam Regis Francisci pietate accendantur. Adeò vt verè affirmare ausim, paucis exceptis qui sensu non ratione ducuntur, omnes regni incolas ad fidei Catholicæ susceptionem esse procliues. Atq; ita paulatim amplissima prouincia ad Euangelicam veritatem pellicitur. Præcedenti siquidem anno octuagesimoquinto, duodecim millium animarum accessio ad Christi fidelium gregem facta fuit. Hoc autem qui nunc vertitur anno octuagesimo sexto, trium millium

numerus exceditur. Postquam vero belli tempestas hæc sæuire definet, nihil impedimento futurum speramus, quò minus sexaginta aut septuaginta hominum millia Ecclesiæ Christi adijciantur. Nicandonus enim qui (vti Reuerentiæ tuæ probè constat) inter præcipuos Bungi Principes facilè primatum obtinet, &, postquam Christo nomen dedisset, D. Paulus mutato gentilitatis nomine vocari cœpit, quadraginta hominũ millia suo imperio subdita coercet, quorum septem aut octo millia Christianorum cœtui adiũcta iam sunt, cæteris nihil auidius expectantibus quàm vt ipsi etiam reliquis associentur. Quam cùm ego rem nuper mecum diligentius ponderarem, antequam Superiorum iussu aliquis ex nostris firmum illic habitaculum fixisset Patrẽ Ramonem conscientia stimulante monui, vt eò se infantulos saltem baptizaturus conferret: quod cùm is nihil reluctatus fecisset, decem dierum decursũ mille ducentis animis Ecclesiam adauxit.

Cicamorus Bungi regis minor natu filius, qui sub Pantaleonis nomine hodiè celebratur, Miæ prouinciæ sibi à patre concessæ administrationem suscepit, eiusque primores omnes ad Christi religionem colendam pellexit, firma spe subnixus, vt vniuersa prouincia cuius incolarum numerus est penè infinitus, Christi iugo se libens submittat.

Duo isti Principes Patrum duorum subsidium à me postulârunt, quorum opera & ipsi in fidei arcanis magis magisque indies proficerent, ac regnorum suorum incolæ ad eam arripiendam facilius

ciliùs conuerterentur, quam quidem ob rem vtriusque tutelæ Patrem vnum ac fratrem commisi.

Sucumana prouincia Regis senioris Francisci Christum tota agnoscit, ac in fidei confirmatione Patris Lagunæ ac fratris Pauli opera vtitur.

Iesebella Principis mater, quam probè te nouisse scio, tantùm de cordis duritie ac obstinatione remisit, vt cùm filiam domi relicto rosario ædem aliquando sacram adiisse animaduertisset; id ipsi per famulam deferendum curârit, quò debitum Diuæ Virgini piarum precum pensum persolueret. Huius filiam minorem nubilem virginem cùm baptismali aqua nuper expiassem, ac à matre aliquid lanæ subtilioris, cui sacras quasdam reliquias inuolueret, peteret; Regina mater recentem illi dari ob pium vsum præcepit. Quin & cubiculum filiæ aliquando imagines inspectura ingreditur, & quorum Diuorum effigies sint curiosè sciscitatur. quam cùm ego & Pater Viceprouincialis officij causa adiissemus, vix ab ea potuimus diuelli. Altera filiarum non procul abest à fidei lumine. cùm enim morbo correpta grauiùs nuper laboraret; gentilitias superstitiones cum abominatione quadam respuit, ac nisi Principis fratris metu idipsum differret, fidelibus se abrupta longiore mora adiungeret. Matris autem pedissequæ non paucę Deo nostro in fidei vnitate seruiunt, quas festis Dominicisque diebus ab opere omni abstinere, ex Ecclesiæ mandato Regina iubet.

In vrbe Nocia Christianismus mirum in mo-

dum accreuit, in qua animarum multitudo ad ſeptem vel octo millium numerum exurget. Extructa ibi viſitur eccleſia Vſucanæ eccleſiæ magnitudine ac pulchritudine non abſimilis: ciues verò non ſecus ac auium pulli hiante ore Patrem qui verbi diuini pabulum miniſtret, expectant. Oppidum Quiota gentilitatem omnino exuit: Ciotandonus enim & Agateona ad Chriſtum cõuerſi, ſubditos omnes tanti beneficij voluerunt eſſe participes. Et quòd melioris ſexus prolem nullam ex vxore ſuſcepiſſet: Domini Pauli fratrem adoptionis iure in filij locum ſumpſerunt, quem antequam impedimenti quicquam offerretur, ſacro fontis liquore ſub Petri nomine tingendum curaui. adeò vt iam Dominum Paulum & Petrum ſereniſſimos fratres Bungi Connexos (non infimæ dignitatis is titulus eſt) ac Chriſtianos habeamus.

In Tacata ditione Chriſtiana frequentia, ſi rectè auguror, quadraginta millium numerum ſuperabit.

Ozaiam vrbem prudens prætereo, in qua vnò ex Principibus excepto reliqua multitudo ſub crucis trophæo Chriſtianæ militiæ nomen dedit. Crucis porrò ſignaculum triumphalis trophæi inſtar tam multis locis erectum conſpicitur, vt viatores qui feruentiore deuotione flagrant pluuia lutoque pietatem nil remorante, ex equo deſcendere orandi cauſâ non rarò cogantur.

In oppido Yu, cui R. T. P. Conſaluum Rebellum qui illic adhuc cõmoratur præfecerat, Chriſtianitas maximum indies accipit incrementum.

Nam

Nam ſacram ædem Vſucano templo non abſimilem extruendam curârunt, ligna omnia ad ſtructuram neceſſaria Chriſtianis per eleëmoſynam (vti ex Patris Gonſalui litteris accepi) ſubminiſtrantibus.

Cicoges omnes Bungi Principes opibus & dignitate præcedens à recta ſalutis via non procul aberrat: nam de errore gentilitio excutiendo frequenter inter ipſum & Regem patrem per litteras & legationes agitur. Cuius pias cogitationes (vti propemodum futurum ſperamus) ſi Deus pro immenſa miſericordia ſua promouerit; parum aberit quin vniuerſum Bungi regnum ſub Catholicæ Eccleſiæ alis cōquieſcat. Adoleſcens quidam annos natus plus minùs vndecim Conuexi hoc eſt primæ notæ ac dignitatis Principis filius. Icimanda nomine, flagranti deſiderio ad Chriſti fidem aſpirat. Qui cum ſe Crucis imaginem ſecretò habere confeſſus eſſet, aliquodque à me Chriſtiano homine dignum mnemoſynum poſceret, ei gratificandi cauſa marſupium ſeu burſam ſericam IESV nomine intexto inſignem dono dedi.

Catechumenorum frequens copia nunquam deeſt, in eoque exercitio tres Societatis noſtrę fratres continuò occupantur D. Pauli Cicamori ſubditos in Chriſtianæ legis præceptis inſtituentes; qui cùm ad aliam quandā imperio ſuo ſubiectam vrbem proficiſcetur, alios ſecum fratres adducet, quos niſi ex Funayenſi Collegio deligerem, eorumque opera in hiſce prouincijs vterer, equidem tanto oneri ſuccūberem. Quo non obſtante

Pater Viceprouincialis fratris Pantaleonis subsidium mihi nuper subtraxit, qui inter operarios quibus in Christianitatis vindemia vtor, nulli diligentia ac feruore cedebat: quod quia maioris alicuius commodi causa ab eo factum est, patienter mihi ferendum existimo.

R. P. Equidem in hac Iaponia tanta animi delectatione perfruor, vt si quam triginta ferè annis peregrinationem ardentibus votis expetiui, diutiùs multo expetiuissem, diuturni desiderij nunquam me pœniteret. Quarè vt de obtento beneficio misericordis Dei bonitati gratias meo nomine quàm maximas reddas, paternitatem tuam iterum atque iterum oro, ac obtestor. Nam etsi linguæ peritiam adhuc nullam habeo, atque ob id concionari expeditè nequeo: tamen Lusitanorum lingua coram Iaponensibus verba subinde facio, quæ fratres deinde suo auditoribus idiomate exponunt.

Tenor litterarum P. Prouincialis ad R. P. Generalem ex vrbe Goa, 14 Cal. Ianuarij 1587. Continent felicem reditum Principum Iaponensium ex Europa ad vrbem Goam.

Diuturnam afflictionẽ omnium nostrum respicere, ac spirituali consolatione tandem lenire D. Deo nostro visum fuit. Cùm enim partim propter moram Procerum Iaponensium omnium opinione maiorem, qui post tredecim mensium nauigationem nullum adhuc in Iaponia portum attigerant: partim propter superioris anni naufragium, quo nauis S. Iacobi nomi-

nomine celebrata cum tam frequenti Patrum nostrorum numero, à voracibus maris fluctibus absorpta fuit, in graui luctu ac mœrore persti:issemus: in tantorum malorum solatium, hoc anno qui nunc agitur septendecim nostrorum tum Patrum tum Fratrum ac Iaponensium Procerum auspicato reditu exhilarati fuimus, quos propter plurima ac præsentissima pericula in quæ inter nauigandum inciderunt, Dei benignitate ac singulari prouidentia fuisse seruatos meritò confiteri debemus. Nam antequam ad Mosambicum portum, vbi tempestatum metu hybernare coacti fuere, accessissent; inter cætera pericula illud maximum videri potest, quod cùm nauis qua vehebantur quinque tantum cubitis à vado abesset, ac ob id eiectis anchoris subsisteret; tanto ventorum impetu iactata fuerit, vt anchorarum funes vno excepto cuius beneficio à submersionis periculo fuerunt liberati, omnes rumperentur. Cùm autem Mosambico relicto huc cursum direxissent; inter plurima ventorum tempestatumque incommoda illud præcipuum fuit, quòd cùm plenis velis ac secundo cursu triremis ferretur, subita exorta tempestate ita repente ventus impetuosior eam in latus impulit, vt vela vnà cum antennis maris vndis contegerentur, triremi fluctibus media plus parte operta, ac nisi summa celeritate rudentes omnes fuissent præcisi, procul dubio maris vorticibus præ velorum ac antennarum pondere fuisset absumpta. Ex quo periculo cùm diuinæ protectionis præsidio erepti essent, quarto Calend. Iunij sani ac incolu-

mes & ipsi Proceres, & quotquot vna vehebantur optato diu Goæ portu potiti sunt, duobus tantum Patribus Annibale Amatio, & Egidio Lopes morte naturali superueniente desideratis. Quantæ verò lætitiæ occasionem Procerum aduentus tum ipsi Proregi Goæ, tum ciuibus omnibus ac nostris etiam attulerit; verbis ac oratione exprimere nullo pacto possem. Mihi certè eorum reditus præcipuam gaudij ansam prębuit, quo authore & impulsore nauigationem tam difficilem Regibus Iaponiæ permittentibus matribusque Principum consentientibus susceperant, data parentibus ipsorum fide, firma spe quam in Deo posueram subnixa, fore vt salui omnes ex tam longa peregrinatione reuerterentur, quò magis animo angebar, quòd integri anni lapsu nihil de eorum reditu nunciatum fuisset, quare meritò omnipotenti Deo gratiæ mihi reddendæ sunt, quòd eos tandem reduces nobis restituerit. Prorex lætitiam ex felici ipsorum reditu cōceptam plurimis amoris beneuolentiæque argumentis ostendit, nam duorum milliū aureorum summam à Mosambici portus Præfecto mutuò acceptam redimi iussit, ac singulis ex Arabia adductum equū donauit, ducentos prętere a aureos in singulos menses in sumptuum subsidium assignauit. Omnes vrbis potentiores nobilioresque ciues ad eos salutandi causa gregatim confluxerunt, ac omnium de se conceptæ expectationi tam cumulatè satisfecerunt, vt diuino impulsu legationem istā fuisse susceptam liquidò appareret. Summi Pontificis in commissas pastorali curæ suæ oues solicitam

cari-

caritatem, Principumque Christianorum magnanimitatem nunquam prædicare desinunt, propensum in omnia ea quæ ad Christianam fidem spectant affectum vbique produnt; ac in omni virtutum genere & feruenti desiderio, vt eorum opera ac exemplo Iaponia Euãgelicam veritatem arripiat adeo confirmati sunt, vt ingenuè fatear, maiorem me quàm oratione prodere possem, ex eorum præsentia consolationem cepisse. Neque vlla ratione addubitandum existimo, quin talem per vniuersam Iaponiam admirationem ipsorum reditus erit excitaturus, qualem olim in Europa eorundem aduentus peperit. Laus, honor & gloria D. Deo nostro, qui singulari prouidentia ad maiorem nominis sui gloriam legationem tam arduam ad optatum finem perduxit. Sequentis anni 88. Aprilem in Iaponiam nauigaturi auidè expectamus. Quod vt maiori commoditate ac minori cum periculo succedat; opportunè admodum de commodissimo itineris duce cui Aires Gonsalues de mirãda nomen est, quiq; iam tertiò in Iaponiam cũ militari imperio proficiscitur, ac nostris rebus intimè fauet, diuina nobis clementia prospexit. Is nauem habet armis virisque tam egregiè instructam, vt talem in tota India non facilè inuenias. Qui vt procliuem in Principes animum proderet euidentiùs, cubicula omnia cæteraque quæ in naui militaris ducis vsibus seruire solent, regio stemmate natis adolescentibus vltro concessit; nobis quoque qui quindecim numero vnà profecturi sumus, loco satis commodo relicto. Esset quidem in tam amplo regno longè

maiori opus Patrum multitudine, non tamen hoc anno plures eô hæc prouincia ablegare potest, firmamque spem animo concepimus, si Rtiæ. vestræ cæterorumque tum Patrum tùm fratrum qui in Europa ac India sunt pijs precibus ac sacrificijs assiduis iuuemur, nos Deo conatus nostros secundante, in Iaponiam saluos ac incolumes peruenturos.

Quod ad nouarum in Iaponia rerum successus attinet; Anno proximè elapso 1 5 8 6. nunciatum nobis fuit, etsi propter frequentes bellorum motus quibus Nobunanga è viuis sublato omnes ferè prouinciæ ita concussæ fuerunt, vt eo quo sperauerамus feruore in gentilium conuersionem non licuerit incumbere; præsertim in regno Ximi, vbi graues perpessi calamitates sumus à Rege Saxumanorum Christianæ fidei nostrorumque Patrum hoste infensissimo, qui duro seruitutis iugo Christianos penè omnes hoc anno opprimere conatus fuit: Nihil tamen furore eius obstante in pio dilatandæ fidei instituto multum vbique nostros profecisse. Faxiba enim Cicugendonus qui (vt superioris anni litteris accepimus) Nobunangæ in regno successerat, cum omnia ferè Iaponiæ regna nouem Ximi prouincijs exceptis, imperio suo adiecisset; Quabacundoni titulum (quæ suprema post Dairum dignitas est) adeptus fuit, propensissimo est cùm in Christianos omnes, tum maximè in Patres nostros animo; quem cùm P. Viceprouincialis salutandi causa eum accessisset, miris ac penè incredibilibus beneuolentiæ signis declarauit.

rauit. In Meaco quatuor aut quinque ex potentissimis regni Principibus, ſpreta idolorum vanitate Chriſtianæ veritatis luce fuerunt illuſtrati. In Dominio Iuſti Vcondoni quamquam propter Principum mutationem quæ Quabacundoni mandato in viginti prouincijs facta fuerat, turbæ aliquæ exortæ erant: ipſe tamen Vcondonus Principis ſui liberalitate latiores dominij fines quàm antea habebat obtinuit. Alius item non minimæ authoritatis Chriſtianus maris ſub Quabacundono generalis Præfectus ad ampliſſimos honorum gradus fuit euectus; cuius pater qui iampridem Chriſtianorum albo fuerat aſſcriptus eiuſdem Regis munificentia Xaçaiæ reipublicæ gubernaculis præfectus fuit, quod magni beneficij loco tractus iſtius Chriſtiani reputant. Litteris namque cuiuſdam Patris certiores facti ſumus, vnius menſis lapſu, in oppidis Auguſtini imperio parentibus anno ſupra milleſimum quingenteſimum octuageſimo ſexto, mille quadringẽtos gentiles Chriſto per Baptiſmum abnegata gentilitate adhæſiſſe. Ex Bungo P. Petri Gomes litteris edocti etiam fuimus, biennij ſpatio quindecim millium hominum numerum ſacro regenerationis lauacro abſterſa gentilitatis labe Chriſtianæ fidei puritatem fuiſſe ſecutos. Ex regione Ximi ſupremi Rectoris ſcriptis commonefacti ſumus, in vrbibus quas Arimæ Rex recuperauerat, tertiam ferè incolarum partem (numerum enim præciſè non exprimit) Chriſti legem ore & corde iam confiteri; cæterosque & præterea triginta millia in Bungi regno

ad E-

ad Euangelicam veritatem præuio Baptiſmi Sacramento aſpirare. Et in quo plurimum momenti reponendum putabat, iam tum viginti militum millia Quabacundoni mandato in ſubſidium noui Regis Bungi, in Ximi fines contra Saxumanorum regem irrupiſſe. Quæ res Chriſtianorum ſpem non mediocriter auxit, ambitionem ac ſuperbiſſimi Regis faſtum hoc modo frangi, ac regna quæ nullo iure occupauerat poſſe recuperari, & ſuis etiam, ſi in pertinacia perſiſteret, cum maximo Chriſtianiſmi incremento ſpoliari. Quarè à Paternitate tua ac reliquis Europæ totius Patribus flagrantibus precibus contendimus, vt quanto deuoti animi feruore fieri poſſit, difficilem hanc in Iaponiam legationem omnipotenti Deo commendetis. quô cùm nos quindecim qui cum Principibus Iaponenſibus proximo Aprili profecturi ſumus bonis auſpiciis peruenerimus; centum ac quinquaginta Patrum numerum explebimus, qui per viginti duo tum Collegia tum habitationes ſunt diſtributi, quibus ducentarum ferè Eccleſiarum onus incumbit, cum cura penè ducentorum millium Chriſtianorum, qui reiectis gentilitatis tenebris in veritatis Euangelicæ luce immortali Deo ſeruiunt, quos vt in fide Patres confirment, ad eamque cæteros ad maiorem Dei gloriam conuertant: partim per diuerſorum regnorum fines vagantur ac diſcurrunt, partim in Collegiis commorantur, partim etiam in oppidis prouinciiſque vbi templa adhuc nulla erecta viſuntur, vt nouas oues ad Chriſtianæ fidei ouile alliciant,

ſtrenuè laborant. Addo quod in tribus Seminariis, Arimæ, Firandi & Mangaſachij, trecenti nobilibus orti parentibus ac excitatiſſimi ingenij adoleſcentes ſtudiis gnauiter incumbant, ex quorum recta inſtitutione breui (vt ſperamus) Eccleſia Dei fructum non pœnitendum, noſtra autem Societas ſubſidium, quo in tantis difficultatibus vel maximè opus eſt, experietur.

FINIS.

Soli DEO *laus, honor, & gloria.*

+ FVLGET CRVCIS MYSTERIVM

cli. i. Per tristitias vultus corrigitur
animus delinquentis,.

Calumnia conturbat sapientem
et perdet robur cordis eius.
Esaias Abbas serm. 16.
Animus concidit cum occupationes diligit